כתב עת פמיניסטי

נגה

סתיו 1992 • גיליון 24 • 15 שקל

גברים במלכוד

מצאו את ההבדל

עודי קרן

ששה ליצנים החליפו ביניהם את הכובעים. עליכם להתאים כובע לליצן

עניבה ורודה

כתב עת פמיניסטי

נגה

דומה שהכול מזועזעים משפיכות הדמים ביוגוסלביה ומהרעב בסומליה. רבים גם ציינו כיצד העולם התגייס כשהנפט שלו עמד בסכנה, אך הוא מסתפק בספיקת כפיים עתה, כשאין איום על האינטרסים הכלכליים שלו.

כך נראה עולם המבוסס על ערכים שגברים מטפחים. הרצון לשליטה מניע את העולם, והוא מחולל רעב, מלחמות ומוות במקום שהערכים שנשים מטפחות, כלומר דאגה והתחשבות בזולת, הם שיעצבו את פני החברה.

לא מכבר דובר על התאונות הקטלניות בצבא. כולם האשימו את התרופפות המשמעת, מי בצבא, מי בבית. על ערכי המצ׳ואיזם שמעודדים הסתכנות ואלימות מיותרות המסתיימים באובדן חיי אדם כמעט לא דיברו. ג׳רמי רוז (״האם גברים מדוכאים״) מתייחס לבעיית המצ׳ואיזם, וקורא לשינוי בחינוך הגברי.

יש לנו כנסת חדשה, מבטיחה. אנו מצפות שההרכב החדש יוכיח את עצמו גם בחקיקה מקדמת לנשים. הצעתו של השר עוזי ברעם לקבוע לסרבני גט מעמד של עבריינים ברי עונשין היא צעד בכיוון הנכון. הרבנות מסרבת להשתנות, אך המדינה חייבת להעניק לאזרחיותיה את מלוא ההגנה שהיא מסוגלת להעניק, והיא מסוגלת להרבה.

בממשלה לראשונה שתי שרות וסגנית שר. מעט מדי ומאוחר מדי, אך הרבה יותר מאשר במשלחת השלום הישראלית. לסוריה יש דוברת. גם למשלחת הפלסטינית יש דוברת, ולנו יש בין חברי המשלחת מזכירות, טלפניות ומתרגמות.

מה בנגה?

נגה יוצאת לאור פעמיים בשנה, בספטמבר ובמרץ.
דמי מנוי ל־4 גיליונות 58 ש״ח.
ניתן לרכוש גיליונות קודמים של **נגה**.

כתובת למשלוחים:
ת.ד. 21376, תל־אביב 61213,
טלפון 03-227663
פקס. 03-5237787

SUBSCRIPTION RATES OUTSIDE ISRAEL
AIR MAIL $30/4 ISSUES
SURFACE MAIL $25/4 ISSUES

OUR SINCEREST THANKS TO
WOMEN TO WOMEN - U.S.A.-ISRAEL
FOR THEIR SUPPORT AND CONTRIBUTION

נגה נשלחת חינם לבתי־הסוהר לנשים

עורכות: רחל אוסטרוביץ׳, מירה אריאל, רחל גיורא, אמירה גלבלום, אראלה דאור, אביבה עין־גיל, מירי קרסין. **עריכה ועיצוב גרפי:** אביבה עין־גיל. **עריכה לשונית:** יעל אונגר. **סדר־צילום והגהה:** ״אגתה״ – טלי רכלין, שפי פז. **לוחות:** יש אופסט. **הדפסה:** דפוס טל.

גיליון זה יצא לאור בזכות תרומתן של ״נשים אל נשים – ארה״ב–ישראל״

זה מה שקרה

בכנסת

הכנסת ה־12 הספיקה להעביר, ממש לקראת סוף הקדנציה, חוק בדבר הטבות למשפחות חד־הוריות. על־פי החוק, שיזמה יו"ר ועדת העבודה והרווחה דאז והשרה לאיכות הסביבה כיום, אורה נמיר, יזכו משפחות חד־הוריות לעדיפות בהלוואות לשיכון, בהכשרה מקצועית, במעונות יום ובהבטחת הכנסה.

משפחה חד־הורית, שבה עד שלושה ילדים, תקבל מעתה מענק לימודים בסך 500 שקלים לשנה לכל ילד, במשך חמש שנות הלימוד הראשונות. נוסף על כך, תוגדל קצבת הבטחת ההכנסה של משפחה חד־הורית שבה ילד אחד ב־281 שקלים, והקצבה למשפחה שבה שני ילדים ב־352 שקלים.

על־פי נתוני הביטוח הלאומי, כ־11 אלף משפחות חד־הוריות מתקיימות מהבטחת הכנסה בלבד, מהן 40% שבהן ילד אחד, ו־60% שבהן שני ילדים ויותר.

●

שכירות, המקבלות ממעסיקיהן קרן השתלמות, זכאיות להמשיך ליהנות מהזכויות בקרן זאת גם בצאתן לחופשת לידה. בכך הושוו תנאיהן לתנאי הגברים, הממשיכים לקבל את קרן ההשתלמות גם כשהם יוצאים למילואים. את התיקון הזה לחוק, שהתקבל בימיה האחרונים של הכנסת הקודמת, יזמה חברת־הכנסת תמר גוז'נסקי, בשיתוף פעולה עם הח"כים אלי דיין, רן כהן, יאיר צבן ועם ישראל קיסר.

●

בתחילת אוגוסט הונחו על שולחן הכנסת החדשה הצעות לתיקונם של שני חוקים. הראשונה מתייחסת להחזרת הסעיף הסוציאלי, סעיף 5, לחוק ההפלות (סעיף המתיר לבצע הפלה אם "המשך ההריון עלול לגרום נזק חמור לאשה או לילדיה מחמת תנאיה המשפחתיים או החברתיים הקשים של האשה ושל סביבתה"). ליוזמת חקיקה זו של ח"כ תמר גוז'נסקי הצטרפו, בין היתר, חברות־הכנסת יעל דיין, נעמי חזן וענת מאור.

הצעת התיקון השנייה, גם היא ביוזמת ח"כ גוז'נסקי, מתייחסת להעלאת גיל ביטוח אבטלה לנשים לגיל 65. עד עכשיו מוצע למובטלות בגיל 60–65 לקבל פנסיה, שהינה נמוכה משמעותית מדמי אבטלה. ליוזמה זו הצטרפו בין היתר חברות־הכנסת יעל דיין, נעמי חזן, נעמי בלומנטל, מאשה לובלסקי, לימור ליבנת וענת מאור.

"בחורות רגישות"

100 פועלות במפעל התפירה "מכסקן" שבקרית־שמונה, יהודיות ודרוזיות, פתחו בשביתה בשלושה באוגוסט, במחאה על שכרן הנמוך ונורמות העבודה שנקבעו להן. "אפילו ב־12 שעות עבודה, בלי לקום מהכיסא, אין עובדת שמסוגלת לעמוד בנורמות עבודה כאלה," אמרה רחל פיניש בשם עובדות המפעל, שנפתח לפני כעשרה חודשים. העובדות במפעל אינן מאורגנות בשום מסגרת רשמית שהיא כיוון שההנהלה אסרה זאת עליהן.

לדברי פיניש משלמים בעלי המפעל, סינים מהונג־קונג, 900–1,200 שקלים לחודש לעובדת במשרה מלאה, וגם זה לא תמיד בזמן. במקום לא מותקן מיזוג־אוויר, והעובדות זכאיות לשתי הפסקות קצרות בלבד במהלך העבודה. בין ההפסקות נאסר עליהן להחליף מלים זו עם זו. נמסר עוד כי לא מעט עובדות התעלפו במהלך העבודה, אך הן לא נשלחו לטיפול רפואי אלא הוחזרו לעבודה לאחר ששאפו "מעט אוויר צח".

המפעל, שנקרא בעבר "רם טוב", נסגר בזמנו לאחר שבעליו נמלטו מהארץ. בדצמבר שנה שעברה הוא נקנה בידי סינים, בעלי מתפרות בהונג־קונג. מנהלו הטכני של המפעל הכחיש את טענות העובדות, ומה שהיה לו להגיד היה רק: "נורמת העבודה שלנו מקובלת בכל העולם, הן פשוט מאוד רגישות, הבחורות."

אחת מ־120

אחת מכל 120 נערות בגיל העשרה בארץ סובלת מאנורקסיה נרבוזה (הרעבה עצמית). כך דיווח בחודש מאי השנה ד"ר סמי שניידרמן, מנהל מכון "תפנית" לרפואת מתבגרים בירושלים. לדבריו, חל גידול של 400 אחוזים בשכיחות המחלה מאז נערך הסקר הקודם בנושא, לפני כארבע־חמש שנים.

שניידרמן מסר עוד, כי 30 אחוזים מכלל הצעירות בגיל העשרה בישראל סובלות מבעיות גינקולוגיות, אשר נגרמו בחלקן כתוצאה מדיאטה קיצונית.

מקלט לנשים מוכות בתל־אביב

בתל־אביב עתיד לקום לראשונה מקלט לנשים מוכות – כך מסרה מזכ"ל נעמ"ת לשעבר, מאשה לובלסקי, כיום ח"כ מטעם מפלגת העבודה וסגנית שר התמ"ס. במבנה המיועד יושקעו כ־800 אלף דולר. מארגנות המקלט מתכננות, בין היתר, לפעול להקמת מסגרת טיפולית לגברים מכים.

●

בחודשי הקיץ היתה עלייה נוספת במספר הדיווחים על מעשי אונס. על־פי נתוני המרכז לסיוע לנפגעות תקיפה מינית בתל־אביב, נאנסות מדי יום בממוצע חמש נשים, רובן בנות פחות מ־17. בתשעה באוגוסט בלבד דווח למרכז לסיוע על שמונה מעשי אונס, כולם באותו יום.

בשנת 1991 נרשמה עלייה של 30% לעומת השנה הקודמת במספר הפניות למרכזי הסיוע לקורבנות תקיפה מינית בארץ. על־פי הדו"ח השנתי שפרסם איגוד מרכזי הסיוע, פנו במהלך השנה שעברה 1,500 נשים שנאנסו או הותקפו מינית, מהן 75 עולות.

רכזת איגוד מרכזי הסיוע, חמוטל דגני, מסרה כי 31 אחוזים מכלל הנשים שנפלו קורבן לתקיפה מינית היו ילדות עד גיל 12. נשים בגילאים 15–19 מהוות 54 אחוזים מכלל המותקפות.

דגני גילתה עוד כי בשליש מהמקרים התוקף היה בן משפחה, וב־77 אחוז מהמקרים הוא היה מוכר למותקפות קודם לכן.

כנס פמיניסטי

לאחר הפסקה של חמש שנים וחצי התקיים בגבעת חביבה בימים 21–23 במאי כנס פמיניסטי כלל־ארצי. ייחודו של הכנס, שבא לסכם 20 שנות פמיניזם בארץ, היה בהחלטה לפתוח את השורות ל"שונה". אחד העקרונות המנחים, למשל, היה הקפדה על סימטריה בייצוג מזרחיות, פלסטיניות ואשכנזיות בכל פורום שהוא של הכנס.

את הכנס ארגן "פורום השמונה", ארגון הגג המאגד את אשה־לאשה בחיפה, נשים נגד פרסום פוגע, נגה, ל.כ.ן., התנועה הפמיניסטית בתל־אביב,

קל״ף, המכון לחקר התקשורת והמשפחה ושדולת הנשים. בין היתר כלל הכנס ארבעה מחזורים של סדנאות, שבכל אחד מהם הוצעו כ־12 סדנאות בנושאים שונים: הופעות, קברט של נשים ומסיבת ריקודים תחת כיפת השמים. השתתפו בו יותר מ־300 נשים.

עורכת ספורט – לראשונה בארץ

דורית קרן־צבי, לשעבר שחקנית ומאמנת כדוריד, התמנתה לעורכת מדור הספורט של המקומון ״צומת השרון״. זו הפעם הראשונה בארץ שאשה מתמנה לערוך מדור כזה.

קרן־צבי עבדה עד לאחרונה ככתבת ספורט של ״צומת השרון״. היא פרסמה גם שני מאמרים בנושא ספורט בנגה.

הטרדה מינית

צרפת:

הצעת חוק שהגישה ממשלת צרפת לפרלמנט תובעת לראשונה להעניש מעבידים, הדורשים תמורה מינית מעובדת עבור קבלה לעבודה, העלאה בדרגה, או שמירה על מקום העבודה. זו גם הפעם הראשונה שהמושג ״הטרדה מינית״ ייכנס לספר החוקים הצרפתי. החוק המוצע קובע עונש של עד שנת מאסר אחת, וקנס של 100 אלף פרנק (44 אלף שקלים) למעביד שיימצא אשם בהטרדה מינית. מעריכים כי החוק יאושר בקרוב.

ארה"ב:

שר הימייה האמריקני, לורנס גארט, התפטר בחודש יוני השנה בעקבות פרסום פרשת התקיפות המיניות של עשרות קצינות בצי האמריקני. הפרשה התפרסמה לאחר שכמה קצינות התלוננו בפני הקונגרס כי הותקפו על־ידי קציני צי במהלך כינוס שנתי של הזרוע האווירית של החיל, שנערך בלאס־וגאס בסתיו הקודם.

באותו כנס, התברר, הותקפו מינית 26 נשים, אך רק בודדות העזו להתלונן. הצי, שאליו פנו המתלוננות תחילה, נקט סחבת בחקירה. חקירת הקונגרס חשפה הן את הפרשה כולה, והן את הניסיון המאורגן של הצי לחפות על כ־80 קצינים, שהואשמו בהטרדה מינית, בהשפלה מינית ובניסיון לאונס. בינתיים, עד גמר החקירה, עיכב הקונגרס את קידומם בדרגה של 4,500 קצינים.

לא ברור מדוע לא הופעלו התקנות החדשות שקיבלו הצי האמריקני וחיל הנחתים בחודש מרץ השנה, שלפיהן הטרדה מינית תיחשב כעילה לפיטורין. בשעתן, כאשר פורסמו התקנות, דווח בעיתונות האמריקנית שמקור רשמי בצי הודיע למפקדי היחידות, כי המדיניות תהיה ״אפס סובלנות״ כלפי הטרדה מינית, כבר במקרה המוכח הראשון.

●

נגיעה בשדי אשה מותרת, גם אם הדבר נעשה ללא רשותה של האשה, ובלבד שלא נעשה שימוש בכוח או באיומים – כך פסק שופט בארקנזס בעקבות תביעה שהגישה תלמידת תיכון בת 16 נגד מורה למוסיקה בבית־ספרה. המורה, נטען בכתב האישום, זימן את התלמידה למשרדו ב־16 באוקטובר 90׳, לשם ייעוץ כביכול, ואז נגע בשדה השמאלי. השופט המתקדם פסק כפי שפסק, וביטל את התביעה.

בריטניה:

מזכירה שפוטרה מעבודתה לאחר שהתלוננה על הטרדה מינית זכתה בתביעת פיצויים שהגישה נגד מעבידיה. דונה ואן דן ברגן התלוננה נגד עורך־דין במקום עבודתה, שכרך סביבה את זרועו ולחץ את שדיה. בית־הדין לעבודה בלונדון קבע כי הפיטורין נעשו שלא כחוק והם בגדר אפליה על רקע מיני, וחייב את המעבידים לשלם לוואן דן ברגן פיצויים בסך 5,000 ליש״ט.

אפליה מינית

ישראל: משכילות יותר – משתכרות פחות

השכלתן הממוצעת של נשים העובדות מחוץ לביתן עלתה בעשור האחרון (33% הן בעלות השכלה של 13 שנים ויותר, לעומת 23% בקרב הגברים), אך הן משתכרות בממוצע 26% פחות מהגברים, ואינן מצליחות להשתלב בדרגים הניהוליים ולהגיע לדרגות השכר הגבוהות.

כך כותב הממונה על הכנסות המדינה באוצר, יורם גבאי, ב״רבעון למסים״. לדבריו, פערי השכר בין גברים לנשים לא הצטמצמו כלל בעשור האחרון. פער חריף במיוחד – 86% – נמצא בסקטור הפיננסי, כמו בנקים וחברות ביטוח. בקרב עובדי המדינה מגיעים פערי השכר ל־33%.

גבאי מציין במאמרו עוד, כי בעשור האחרון עלה שיעור השתתפותן של נשים בשוק העבודה ב־5.4% (מ־35.7% בתחילת העשור ל־41.1% בסופו). בכך הפכה ישראל לאחת המדינות המובילות בעולם בשיעור השתלבות הנשים בשוק העבודה.

״הממסד האקדמי מפלה נשים ומונע מהן לקבל תואר של פרופסורים מן המניין,״ מאשימה רקטור אוניברסיטת חיפה, עליזה שנער. בטקס הסיום של בוגרות התוכנית ״ניהול ומנהיגות לנשים״ הדגישה שנער, כי בארץ רק 6% מכלל הפרופסורים מן המניין באוניברסיטאות הן נשים, בעוד ששיעורן בקרב כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון עולה על 50 אחוזים.

נקנס – מפני שהבת היתה חולה

בלם בית״ר תל־אביב, קובי סגל, לא הפגין יכולת מרשימה באחד ממשחקי הליגה, כיוון שבתו התינוקת, בת החודש, היתה חולה בלילה שלפני המשחק, והוא לא היטיב לישון. על כך נקנס סגל ב־3,000 שקלים.

יו״ר בית״ר תל־אביב, ארצי בן־יעקב, נימק: ״סגל מקבל מספיק כסף כדי להצטיין בליגה. אם הוא לא יכול לישון בבית, שיישן אצל חמותו או שייקח חדר בבית־מלון מצדי. אבל אם הוא רוצה להיות גננת, שיחליף מקצוע.״ ליתר ביטחון הודיע בן־יעקב, כי יטיל קנס כבד גם על כל מי שיתראיין לתקשורת בנושא הזה, וכך מנע מסגל להגיב.

בריטניה:

כל הנשים שפוטרו מהצבא הבריטי בשנים 1978–1990 בשל הריונן יקבלו פיצויים. כך הודיע משרד ההגנה הבריטי בעקבות פסק־דין תקדימי בדצמבר האחרון, אשר קבע כי הדחתן של שתי חובשות צבאיות עקב הריונן היא בבחינת אפליה מינית, וחייב את הצבא הבריטי לשלם להן 25 אלף ליש״ט (כ־120 אלף שקלים) פיצויים.

עד 1990, שבה קיבל עליו הצבא הבריטי את התקנות

זה מה שקורה...

הנהוגות לגבי תעסוקה במגזר האזרחי, חויבה כל חיילת הרה לפרוש מהצבא. מעתה יכולות נשים לשוב לשירות בצבא בתום חופשת לידה של 14 שבועות.

בעקבות פסק־הדין האמור החליט משרד ההגנה ביוזמתו לפצות את כל הנשים שפוטרו מהצבא בגלל היריון בשנים 1978–1990, בלי שהן יצטרכו לפנות לערכאות. מעריכים כי מדובר בכ־400 נשים.

"מה את רוצה? הם בנים" – זו היתה התשובה שקיבלה נערה בת 15 מאנגליה, כאשר שאלה מדוע מפטרים אותה ולא שני נערים שנשכרו לעבודה אחריה. לפאולה אבוט יש במקרה אחות משפטנית, אשר שכנעה אותה לא להיכנע לאפליה. השתיים הגישו לבית־הדין לעבודה תביעה נגד בית־המרקחת שהעסיק את אבוט, וזכו. הנערה תקבל 2,100 ליש"ט פיצויים, ותואר לא רשמי: האשה הצעירה ביותר בבריטניה שקיבלה פיצויים על אפליה מינית.

ארה"ב:

157 מיליון דולר – זה הסכום שחברת הביטוח האמריקנית "סטייט פארם אינשורנס" תשלם ל־814 נשים כפיצוי על אפליה מינית.

התובעת הראשית, מיוריאל קרז'בסקי, עבדה במשך 12 שנים כמזכירה בסניף קליפורני של החברה, והחליטה לתבוע אותה לאחר שכל פניותיה להעלותה לדרגת סוכנת ביטוח נדחו. במסגרת הסכם הפיצויים עם החברה, שהושג לאחר שנים של מאבק משפטי, היא תקבל 431 אלף דולר. יתר התובעות, שלא התקבלו גם הן לעבודה כסוכנות ביטוח, יקבלו כל אחת 150–193 אלף דולר.

התביעה הוגשה ב־79' ונדונה במשך שנים בערכאות משפטיות שונות. ב־1986 פסק שופט מחוזי כי "סטייט פארם אינשורנס", אחת מחברות הביטוח הגדולות בארה"ב, אכן אשמה באפליה מינית. שנתיים לאחר מכן הוא אישר צווים, המחייבים את החברה לאייש לפחות 50 אחוזים ממשרות סוכני הביטוח המתפנות בקליפורניה בנשים. בתחילת המאבק, ב־1979, לא הגיע שיעור הסוכנות אפילו לאחוז אחד.

בלי גברים

בריטניה:

ברוב של 109 מול 5 החליטו הסטודנטיות של קולג' סמרוויל שבאוקספורד כי הן אינן רוצות גברים – והכול בתגובה על החלטת הנהלת הקולג' לפתוח את שעריו בפני סטודנטים גברים.

קולג' סמרוויל נוסד לפני 113 שנים, כאשר לנשים לא היתה כל דריסת רגל בקולג'ים היוקרתיים של אוקספורד, ומאז שמר על ייחודו לנשים. מצדדי השינוי בהנהלת הקולג' טוענים כי פתיחת השערים גם בפני גברים היא מחויבת המציאות, ותסייע למשוך למוסד תורמים. הסטודנטיות, לעומת זאת, החליטו ברוב מוחלט לפנות לבית־המשפט בניסיון למנוע את יישום ההחלטה.

קנדה:

"מדיניותו של העיתון הפמיניסטי 'פנדורה', שלא לפרסם דברים של גברים, אינה גורמת לגברים כל נזק חומרי או אחר, בפרט אם מביאים בחשבון את התועלת שעיתון לנשים בלבד מביא לכלל ציבור הנשים." כך פסק לפני חודשים אחדים בורר מטעם הוועדה לזכויות האדם בנובה סקוטיה, בתום מאבק משפטי שנמשך שנתיים.

תחילת הפרשה ב־1990, כאשר גבר לבן, ג'ין קיווס, בעל תואר דוקטור במדעי המדינה, הגיש לוועדה לזכויות האדם תלונה נגד מערכת "פנדורה", שלדבריו לא הסכימה לפרסם בעיתון מכתב ששלח בתגובה על אחד המאמרים שהתפרסמו בו. הוועדה העבירה את העניין לידי בורר, שפסק כאמור בצורה חד־משמעית לזכות העיתון.

הפלות

ישראל:

משמרות של נשות חב"ד מטעם אגודת "אפרת" לעידוד הילודה החלו במבצע הטרדות של נשים המבקשות לבצע הפלה. הן מתייצבות בבתי־החולים "אסף הרופא" ו"רבקה זיו" בצפת בימים שבהם מתכנסת הוועדה להפסקת היריון, אורבות לנשים היוצאות מחדרי הוועדה ומציפות אותן בעלונים צבעוניים ובחומר "הסברה", בניסיון לשכנען שלא לבצע את ההפלה.

בעמודי העלונים הללו, כותבת יעל קופלמן ב"הארץ", אפשר למצוא דברים כמו תמונה של עובר המבקש חנינה מאמו האמורה לבצע הפלה, או חבילה התלויה על מקור של חסידה ולצדה כיתוב בנוסח "אמא אני רוצה לחיות", ועוד. מלבד חלוקת העלונים מבקשות נשות חב"ד גם את כתובתן של הנשים, כדי שיוכלו לשלוח להן חומר הסברה נוסף, לרבות קלטות וידיאו שהופקו במיוחד לצורך הזה.

אגודת "אפרת" החליטה לפתוח בפעילות זאת בעקבות פסק ההלכה של הראשון לציון, הרב הראשי לישראל מרדכי אליהו, שקבע כי "הפלות הן רצח לכל דבר." הנהלות בתי־החולים חסרות אונים נוכח המבצע האגרסיבי הזה, למרות שהפרת חוק הגנת הפרטיות, הקובע כי מצב בריאותו של אדם הוא בגדר צנעת הפרט, מהווה עבירה פלילית.

אירלנד:

שופט מחוזי באירלנד, המכהן כיו"ר הוועדה לרפורמות במשפט, הודח מתפקידו לאחר שהביע התנגדות פומבית לביצוע הפלות מרצון מכל סיבה שלא תהיה. השופט, רורי או'הנלון, הכריז באפריל כי לא יתמוך בעריכת משאל עם, כפי שמתכננת הממשלה, העלול להוביל למתן תוקף חוקי להפלות. הוא אף קרא לאירלנד לפרוש מן הקהילה האירופית, אם אישור הסכם מאסטריכט יביא להיתר לבצע הפלות.

לאחר התבטאויות אלה ביקש ממנו ראש הממשלה, אלברט ריינולדס, להתפטר מתפקידו בוועדה לרפורמות בחקיקה. או'הנלון סירב, ואז הדיחה אותו הממשלה. עם זאת, הוא ממשיך לכהן כשופט בבית־המשפט המחוזי.

גרמניה:

מחוקקי גרמניה המאוחדת הגיעו לפשרה בנושא הזכות לבצע הפלה מרצון, שתרחיב מעט את ההגבלות שהטיל החוק בגרמניה המערבית לשעבר על הפלות חופשיות, ותקצץ בזכויותיהן של נשות גרמניה המזרחית לשעבר.

על־פי הפשרה המוצעת יאפשר החוק החדש לבצע הפלה ב־12 השבועות הראשונים להריון, ובלבד שהאשה נועצה ברופא גינקולוג קודם לכן.

עם זאת, בית־המשפט החוקתי עלול לדחות פשרה זו, כיוון שההגבלות על הפלות מרצון מעוגנות בחוקה הגרמנית. אם החקיקה המוצעת אכן תידחה, יידרש רוב של שני־שלישים בפרלמנט הגרמני כדי לבצע תיקון בחוקה, והסיכויים לכך קלושים.

כזכור, בניגוד לתקנות המחמירות של גרמניה המערבית לשעבר בנושא הפלות, התירה גרמניה המזרחית לבצע הפלות ללא כל הגבלות. עם איחוד שתי הגרמניות, הוסכם כי החוק המזרח גרמני יישאר בתוקף עד סוף 1992.

אונס במשפחה

ישראל:

אב שאנס את שתי בנותיו, בנות 14 ו־16, במשך שמונה שנים רצופות, נידון ב־30 באפריל לשבע שנות מאסר. הפרשה הגיעה לבית־המשפט לאחר שהבת הצעירה פנתה למורתה וסיפרה לה על מעשי אביה.

האב הכחיש את ההאשמות נגדו, וטען כי בנותיו מעלילות עליו שקרים בהשפעת אמן – אך שלושת השופטים קיבלו את עדויות הבנות והרשיעו אותו.

בבית־המשפט סיפרה הבת הצעירה כי "רק לפני שנה הבנתי שמה שאבא שלי עושה זה אסור. לא דיברתי מעולם עם אחותי על הדברים האלה. אני חושבת שאבא צריך להיענש, אבל מצד שני אני גם מרחמת עליו." אחותה הבכורה ניסתה להתאבד יום לפני שהיתה אמורה להעיד בבית־המשפט.

בת 18 מבת־ים נאנסה ברציפות על־ידי אביה מאז שהיתה בת 13. מעדותה של הצעירה עלה כי אמה ידעה על כך, אך בחרה שלא להתלונן במשטרה. האם עצמה טענה בחקירתה במשטרה, כי חשבה שהילדה שיתפה פעולה עם האב "מרצון". עוד סיפרה כי האב נהג "לפצות" את הילדה על מעשי האונס בממתקים ובחטיפים.

רק בגיל 18 העזה הצעירה לספר על כך לחברתה הטובה ביותר, שהאיצה בה להתלונן על האב. בעקבות זאת פנתה הצעירה למשטרה והגישה נגדו תלונה. המשטרה שוקלת אם להעמיד לדין גם את האם, שלא ניסתה למנוע את המשך התעללותו של בעלה בבתה.

תושב צפון הארץ, שהורשע על־פי עדותו באונס בתו מגיל 13 ועד גיוסה לצבא, נידון בבית־המשפט המחוזי בנצרת, בתחילת אוגוסט, ל־16 שנות מאסר בפועל ולשנתיים מאסר על תנאי.

מאז החמירה הכנסת בעונשים המרביים על מעשי אונס ותקיפות מיניות (16 שנות מאסר על אונס ו־20 שנה על אונס או ביצוע מעשה סדום בבן משפחה קטין), באוגוסט לפני שנתיים, המשיכו רוב השופטים לפטור אנסים ומי שביצעו תקיפות מיניות בעונשים מגוחכים. גבר בן 65, למשל, שהורשע השנה באונס ובביצוע מעשי סדום בילדות, נידון למאסר על תנאי כיוון שהביע חרטה. גבר אחר, שהורשע על־פי הודאתו באונס ילדה בת 10, נידון בבית־המשפט המחוזי בתל־אביב לשלוש שנות מאסר בלבד.

יש לקוות כי גזר־דינו המחמיר של בית־המשפט המחוזי בנצרת מהווה תפנית ביחסם של השופטים בארץ לעבירות של אלימות, ואלימות מינית בפרט, נגד נשים.

פרדי שטלצר מפתח־תקוה, שהודה בעסקת טיעון ברצח אשתו, אליז שטלצר (32), בנובמבר 91', נידון בחודש יוני השנה ל־14 שנות מאסר בלבד. ההקלה הקיצונית הזאת בעונשו התאפשרה עקב עסקת הטיעון, שבמסגרתה המירה התביעה את סעיף האישום המקורי מרצח להריגה – בעקבות חוות דעת רפואיות שקבעו כי שטלצר ביצע את הרצח במצב של "בלבול מוחין", כתוצאה מטיפול תרופתי נגד דיכאון שקיבל.

קשה להבין מדוע התביעה – שטענה במלים נמלצות ביותר כי "הנשים אינן שק אגרוף של כל אותם חולי אהבה, חולי עצבים, מתוסכלים, עצבניים, נרגזים וחסרי עבודה. מטרת הענישה היא שהם יזדעזעו וייראו" – הסכימה לעסקת טיעון שכזאת, שאפשרה הקלה כל־כך משמעותית בעונשו של שטלצר. העונש המרבי על הריגה, יש לזכור, הוא 20 שנות מאסר.

עוד פחות אפשר לקבל את החלטת השופטים – חיים שטיינברג, דוד בר־אופיר ואדמונד לוי – שעוד הפחיתו מהעונש המרבי הזה, וגזרו על רוצח אשתו 14 שנים בלבד. בכך הם נתנו למעשה גושפנקא לחוסר הבושה המוחלט שבו דיבר לפני מתן גזר־הדין: "אני מבקש לשקם את עצמי ולגדל את ילדי... קרתה למשפחתי טרגדיה."

בריטניה:

תקדים משפטי: ג'ין סקוטלנד, שהרגה את בעלה שהתעלל בה במשך שנים, הורשעה בהריגה אך לא נשלחה למאסר. רק לאחרונה חל שינוי ביחסה של המערכת המשפטית לנשים שהרגו את מעניהן. המקרה של סקוטלנד הוא עוד צעד בתהליך הזה. עד כה התייחסה המערכת המשפטית בבריטניה, ובעולם כולו, לנשים שרצחו את מעניהן כאל רוצחות לכל דבר, ודנה אותן למאסרי עולם. במקרה של סקוטלנד קבע בית־המשפט כי הבעל המענה, תומס, "היה מפלצת", ודן אותה לשנתיים מאסר על תנאי. גם בתה, שסייעה בהסתרת הגופה, נידונה למאסר על תנאי.

סקוטלנד (52), תושבת לונדון, סבלה במשך שנים מהתעללות נפשית ופיזית מצד בעלה, שגם התעלל מינית בבתם בת ה־11. לפני חמש שנים ניסתה סקוטלנד לרצוח אותו באמצעות כדורי שינה ששמה במזונו, אך האיש רק חש ברע. אז לקחה מערוך וחבטה בו עד מוות, והיא ובתה קברו את גופתו בחצר ביתם. חמש שנים הצליחו לשמור את הדבר בסוד, עד אשר הגופה התגלתה במקרה. אז נעצרו השתיים והועמדו למשפט.

ארה"ב:

פסק־דין תקדימי בקליפורניה: פיצויים בסך 500 אלף דולר לאשה, אשר תבעה את אביה על שאנס אותה בילדותה. התובעת, רבקה האולנד (39), העידה בבית־המשפט כי במהלך טיפול פסיכולוגי שעברה בשלוש השנים האחרונות, נזכרה כי אביה אנס אותה במשך 10 שנים, מגיל 3 עד 13.

פסק־הדין ניתן על־פי חוק חדש בקליפורניה, המתיר למבוגרים לתבוע את מי שהתעללו בהם מינית בילדותם תוך שלוש שנים מאז שהם נזכרים כי היו קורבן להתעללות מינית.

איידס

אפריקה:

כריתת הדגדגן, הנהוגה עדיין בארצות אפריקה, בחלק ממדינות אסיה, באוסטרליה, וגם בקרב

זה מה שקורה...

הבדואים בארץ, עלולה להביא להדבקתן של הנשים בנגיף האיידס. חוקרים טוענים כי כריתת הדגדגן יכולה להיות ההסבר לשכיחות הגבוהה של מחלת האיידס בקרב נשים באפריקה, שכן אצל נשים אלה יחסי מין כרוכים בדימום לעתים קרובות.

בורמה:

25 זונות הוצאו להורג בבורמה כי היו נגועות באיידס. הנשים עבדו בתאילנד כזונות, וגורשו משם לאחר שנתפסו ללא אישורי עבודה. כאשר הגיעו חזרה למולדתן, נערכו להן בדיקות איידס. ה־25 שנמצאו נגועות הוצאו מיד להורג באמצעות זריקות ציאניד. הגברים שהדביקו אותן ממשיכים, מן הסתם, להפיץ את הנגיף.

יפן

גלולות למניעת היריון עדיין אסורות

ממשלת יפן החליטה ברוב קולות להמשיך את האיסור החוקי על שימוש בגלולות למניעת היריון, למרות דיווחים והערכות של ארגונים ביפן ומחוצה לה, מאז חודש ינואר השנה, כי הממשלה תחליט לבטל סוף־סוף את האיסור על השימוש בגלולות אלה. הנימוק שנתנה הממשלה להחלטתה על המשך האיסור: החשש כי אישור להשתמש בגלולות למניעת היריון יוביל לגידול במספר מקרי האיידס ביפן.

התנצלות אך לא פיצוי על התעללות ואונס

רק 47 שנים אחרי מלחמת העולם השנייה הודתה ממשלת יפן כי הצבא היפני החזיק בתנאי מעצר 200 אלף נשים, רובן קוריאניות וחלקן יפניות, ואלה היו קורבן להתעללות, לאונס ולהשפלה לאורך זמן ממושך מצד חיילי הצבא במלחמת העולם השנייה. מזכיר הממשלה היפנית התנצל

והביע חרטה על "כאבן וסבלן הנורא של הנשים." עם זאת קבע כי אין הוכחות לכך שעל הנשים נכפתה "זנות", ועל כן אין לשלם פיצויים לאותן נשים שעודן חיות.

אך העדויות חושפות עובדות אחרות: אשה אחת סיפרה כי אולצה לספק שירותי מין ל־40 חיילים ביום. חברתה, שסירבה לציית, נכבלה בידיה וברגליה לחמישה סוסים והצליפו בה בשוטים. נשים שחלו הוצתו ונשרפו למוות או הומתו באמצעות פיצוץ רימוני יד. מהעדויות מתברר עוד שרבות מהזונות היו ילדות צעירות שנחטפו ממשפחותיהן.

מצרים

ארגון הנשים מחוץ לחוק

בית־המשפט המנהלי של מצרים (administrative court) אישר בחודש מאי את החלטת הממשלה, לפזר את "ארגון הסולידריות של הנשים הערביות". בית־המשפט גם דחה את בקשת הארגון להתיר לו להמשיך לפעול עד לסיום הדיון בערעור על ההחלטה לפרקו, בטענה כי הקבוצה "מאיימת על השקט החברתי, החוק והסדר הטוב." צופים שהליך הערעור יימשך שנים אחדות.

תורכיה

אנחנו כבר לא בתולות

שלוש תלמידות בית־ספר תיכון ניסו להתאבד לאחר שהוריהן והנהלת בתי־ספרן הורו להן לעבור בדיקה רפואית שתאשר כי הן בתולות. נערה אחת ניצלה, השתיים האחרות מתו. גופתה של אחת מהן נותחה על־פי דרישת רשויות בית־הספר, כדי לקבוע אם אכן היתה בתולה.

בעקבות שלושת המקרים הללו, שאירעו במקומות שונים בתורכיה במהלך שבוע אחד בחודש מאי, ארגנו קבוצות נשים שונות הפגנת מחאה המונית באיסטנבול הבירה, שבה נשאו שלטים בנוסח "אנחנו כבר לא בתולות, אז מהז?" המפגינות תבעו

לפטר את הגורמים האחראיים לניתוח שלאחר המוות שבוצע באחת הגופות.

הפמיניסטית התורכייה, הלידה ילדה, מפנה אצבע מאשימה גם כלפי האבות. "גם אם שתי הצעירות לא היו מתאבדות, והבדיקות היו מאשרות שהן עדיין בתולות, האבות היו הורגים אותן במו ידיהם," אמרה.

ניגריה

נשים מתמודדות בבחירות לנשיאות

שלוש נשים מתמודדות השנה על מינוי המפלגה הדמוקרטית החברתית כמועמדות לבחירות לנשיאות, שיתקיימו בחודש דצמבר הקרוב. לצדן מתמודדים על המינוי עוד 42 גברים. בניגוד לגברים, אין למתמודדות – מריה יטונדה בריימה, קתרין ויאס ושרה ג'יבריל – מקורות מימון או גיבוי של הנהגת המפלגה, אך הן אינן מתכוונות לוותר.

המסר העיקרי במסע הבחירות שלהן הוא שנשים מסוגלות לנהל טוב יותר מגברים את ענייני ניגריה, הסובלת ממשבר כלכלי חריף ומאי־יציבות פוליטית. בחודשים האחרונים בלבד נרצחו בניגריה כ־500 בני־אדם.

"האל יודע כי הגברים אזרחי ניגריה אינם ישרים," אומרת ג'יבריל. "הפעם, בבחירות האלה, אני יוצאת כאשה כדי לסמן את כניסת הנשים לפוליטיקה."

או"ם

מקסימום – 89 אחוזים

על־פי דו"ח של האו"ם, קנדה נחשבת למקום הטוב ביותר לחיות בו מבחינת חינוך, תוחלת חיים והכנסה לנפש. יפן עומדת במקום השני. עם זאת, בכל מה שקשור לנשים ולשוויון בין המינים צונחת קנדה למקום השמיני, ויפן למקום ה־28.

לנשים, קובע דו"ח האו"ם, הרבה יותר טוב בסקנדינביה, שם מגיע שכרן הממוצע ל־89 אחוזים משכרם הממוצע של הגברים. בארה"ב למשל, משכורות הנשים מהוות בממוצע 59 אחוזים ממשכורות הגברים.

1 התלייה בפאלם ביץ'

קתרין מק'קינון

מעקב אחרי התלייה הפומבית של פטרישיה באומן, אשה שהאשימה גבר בעל עוצמה בתקיפה מינית בארצות־הברית של היום, מזכיר את מעשי הלינץ' שנעשו בשחורים עד לפני זמן לא רב כל־כך.

הלינץ' והאונס מבוצעים באדם בשל השתייכות לקבוצה חברתית מדוכאת. כל אחד מהם הוא סוג של עינוי, טקס של השפלה מינית אלימה, המסתיים תכופות ברצח. כאשר התוקפים אינם באים על עונשם, נעשית הקבוצה המדוכאת קטנה יותר, שקטה יותר, מתרפסת יותר. מערכת החוק נשלטת על־ידי חברים מן הקבוצה התוקפת, ולפיכך, למרות שאין הזוועות הללו חוקיות באופן רשמי, רק לעתים רחוקות הן נתפסות כנוגדות את החוק באמת.

ישנם גם הבדלים. חלק מן האנסים פועלים לבדם. אך אונס קבוצתי מקביל בדיוק לפשיטות הקבוצתיות הליליות של אנשי הקו־קלוקס־קלאן. הבדל נוסף הוא שאיש לא טען מעולם שהגברים השחורים הסכימו למעשי הלינץ' או נהנו מהם, אך היו כאלה שאמרו שהם "ביקשו את זה". ובמקום תמונות האיש התלוי שנמכרו בחצי דולר לאלה שהחמיצו את הלינץ' עצמו, יש לנו תעשיית פורנוגרפיה פורחת, המגלגלת עשרה מיליארד דולר בשנה.

ההבדל הגדול ביותר, לבד ממינם של הקורבנות, הוא העובדה שהלינץ' מוכר כהפרה של זכויות האזרח. קיימת הכרה בחוסר השוויון: הלינץ' מתבצע בגלל הבדל גזעי. לעומת זאת, אין מכירים בכך שהאונס מתבצע בגלל הבדל בשיוך מיני. אולם זו האמת, ועל החוק להכיר בכך. נשים נאנסות משום שאנו נשים. תקיפה מינית היא בעת ובעונה אחת גם התוצאה המעשית וגם המדד של חוסר השוויון בין המינים.

מערכת המשפט משתפת פעולה בנושא זה. רק אחוז קטן ממקרי האונס מדווחים למשטרה, לדברי הנשים, משום שלמרביתן אין אמון במערכת הפלילית. מקרים מעטים יותר מגיעים לדיון משפטי, ועוד פחות מכך מסתיימים בהרשעה. מרבית האנסים שהורשעו חוזרים לאנוס.

מה היה קורה אילו נשפט ויליאם קנדי־סמית בגין אפליה מינית? במקום לשאול האם ביצע הנאשם פשע של תקיפת אדם אחר, היה בית־המשפט שואל האם ביצע חבר מקבוצת מין אחת, שחונכה לשנאה אלימה כלפי נשים, אקט מסוים זה של שנאת נשים. ומאחר שמשפט מעין זה היה אזרחי ולא פלילי, לא היה על הקורבן להוכיח זאת "מעבר לכל ספק סביר", אלא רק על סמך הוכחות חותכות.

בהקשר כולל, שבו נכפה על נשים אי־שוויון לעומת גברים, לא תיראה הקורבן כחריגה. יהיה ברור לכול כי מספר מעשי האונס שאכן מבוצעים בפועל, אך אינם מדווחים לרשויות, גבוה לאין שיעור ממספר המקרים המדווחים – למרות שלא בוצעו כלל. עדותן של נשים אחרות שהיו קורבנות הנאשם, שבמשפט בפאלם ביץ' נאסר להשמיען, תהיה אז מרכזית: מהו יחסו המיני של גבר זה לנשים? האם הוא נוהג כלפיהן בתוקפנות? עדות מומחה על הטראומה שגורם האונס תוכל להציב את התנסותה הפרטית של כל אשה בתוך ההקשר הכללי של ההתנסויות של כלל הנשים.

שנאת הנשים של רוי בלק, סניגורו של הנאשם, שהשתמש במלים כמו "היסטריה" ובתכסיסים מוכרים אחרים שמטרתם הריסת מהימנותן המינית של נשים, תיחשף אז כדעה קדומה נגד נשים. היינו למדים אולי אם פורנוגרפיה, שנוהגים להשתמש בה בכמה בתי־ספר לרפואה כדי להקהות את רגישות הסטודנטים, היתה חלק מחינוכו של הנאשם. אם אמנם כן, היה בכך כדי להסביר את חוסר יכולתו לקלוט את פירוש המלה "לא".

האם זה ישנה את התוצאות? ההכרה במעשי הלינץ' כפעולות שיטתיות של אפליה גזעית, ולא כפשעיהם של מטורפים חריגים, סייעה לחיסולם. לפחות הכינוי המשפטי של אונס יהלום את מה שהוא במציאות: אפליה מינית.

• קתרין מק'קינון היא פרופסורית למשפטים באוניברסיטת מישיגן, עתה בחופשה. הרשימה במלואה התפרסמה ב"ניו־יורק טיימס" ב־15.12.1991.

תרגמה: גילה וולף

2 עובדות על עובדות

41 אחוז מן הישראליות בנות 15 ומעלה היו שייכות לכוח העבודה ב־1990. אצל היהודיות שיעור העובדות גבוה באופן ניכר מאשר בקרב הקבוצות הלא יהודיות (46 אחוז לעומת 12.2). בקרב נשים צעירות (25–44) אחוז העובדות מגיע לכדי 60, מה שמצביע על עלייה ביציאת נשים לעבודה מחוץ לביתן. ואכן, ב־5 השנים האחרונות חל גידול של 21 אחוז בעובדות (לעומת 10 אחוז בקרב גברים). נשים היוו 57 אחוז מבין המיתוספים למאגר העובדים. ובכל זאת, 11.3 אחוז מן הנשים שביקשו לעבוד לא מצאו מקום עבודה

ע ל ס ד

(אחוז הגברים המובטלים עמד על 8.4). הפער לרעת נשים באבטלה הוא ממצא עקבי זה שנים אחדות.

אצל נשים מושפעת היציאה לעבודה הן מצרכים כלכליים והן ממגבלות משפחתיות. אחוז העובדות בין הרווקות (35 אחוז) נמוך מאחוז העובדות בקרב הנשואות (45 אחוז), פער שמוסבר אולי בגילן הצעיר יחסית של רווקות. בין הגרושות, 63 אחוז עובדות. לילדים במשפחה אין בהכרח השפעה שלילית לגבי יציאת האשה לעבודה מחוץ לבית. אמנם ככל שגדל מספר הילדים (כלומר עולה כמות העבודה בבית), וככל שהילד הצעיר קטן יותר, יורד מספר הנשים העובדות, אך השוואה בין אמהות לנשואות מורה שאחוז גבוה יותר בין האמהות עובד. למשל, 68 אחוז מבין האמהות שילדן הצעיר הוא בגיל 10–14 השתתפו במעגל העבודה, ו־63 אחוז מן האמהות היהודיות (לעומת 45 אחוז מן הנשואות).

הגורם המכריע לטובת יציאת נשים לעבודה מחוץ לביתן הוא השכלה. בין הלומדים 16 שנים או יותר, יותר נשים מגברים עובדות (77 לעומת 73 אחוז). בהקשר זה חשוב שנשים מהוות 50.8 אחוז מבין הסטודנטים, כשיעורן באוכלוסייה. ובכל זאת, 45 אחוז מן המועסקות הסתפקו בעבודה חלקית (שלושת־רבעי משרה בממוצע). רובן המכריע עובדות כשכירות (86 לעומת 76 אחוז בקרב גברים). נתון מפתיע הוא ש־35 אחוז מן הנשים עבדו מחוץ ליישוב המגורים שלהן, כפליים מגברים (18 אחוז). כלומר, למרות העול הכפול, נשים נאלצות לבזבז יותר זמן על מנת להגיע למקום עבודתן.

3 אשת מהנדס

הילה תייס בת ה־8 רוצה להיות נשיאה. אי לכך כתבה לנשיא הרצוג על מנת שיגלה לה את סודות המקצוע. והנשיא אכן ענה, אך לא בלי להכניס את הילדה לתלם: "אם לא תהיי נשיא, אולי תתחתני עם מישהו שיהיה נשיא, וגם זה מאוד חשוב" ("ידיעות אחרונות", 12.5.92). שתדענה הילדות בישראל על מה כדאי להן לחלום. אשת נשיא הוא מעמד לא רק חשוב אלא גם מספק ומכבד.

אופירה נבון, למשל, נצטוותה על־ידי העיתונאי יואל מרקוס להקפיד על כמות השוקולדים שבעלה הנשיא זולל. האם לתפקיד מרתק ומאתגר זה כיוון הנשיא, או שמא להערכה המחמיאה שלה זכתה ברברה בוש מבעלה הנשיא, שבירך אותה (בציבור) על מפעלה לביעור הבערות: "היה איזה ציניקן... שאמר: 'אם אתה רוצה חבר בוושינגטון, קח לך כלב. אבל אני לא הייתי זקוק לזה, כי יש לי את ברברה בוש" (מרץ 1989, לפי "הארץ", 13.5.92).

לחברה קרובה שלי, מוסיקאית מוכשרת ביותר, היתה לרוע המזל גישה למנצח ישראלי מפורסם בשלב גיבוש הקריירה שלה. הוא יעץ לה שלא לבחור בניצוח. לטובתה, כמובן. זה קשה מדי לנשים, אמר בחביבות. והיא לא מנצחת.

לרובנו יש איזו נשמה טובה אחת המעמידה אותנו על מקומנו כאשת מהנדס. ככה זה קורה. בקטן, בשקט, ללא חוקי אפרטהייד.

4 כנסת חדשה

11 נשים מכהנות כח"כיות בכנסת החדשה. לכאורה אין סיבה למסיבה. ראשית, המספר גם עלוב וגם עצוב (פחות מ־10 אחוזים). ממחקרים אנו יודעים שרק מיעוט משמעותי (כ־30 אחוז) מעז ויכול לשנות מצב קיים של אפליה. שנית, כבר היו דברים מעולם (בשלוש הכנסות הראשונות), בעוד הציפייה היא שבשנות התשעים נעלה את אחוזי הייצוג שלנו לעומת העבר.

ובכל זאת, נפל דבר. להערכתי, התפנית איננה רק במעבר משלטון הליכוד לעבודה. גם המגמה של ירידה מתמדת בייצוג הנשי בכנסת נפסקה. לעומת הכנסות הראשונות, בכנסת היוצאת כיהנו רק 8 ח"כיות (למעשה 7, כיוון שתמר גוז'נסקי הצטרפה לקראת סוף הקדנציה עקב פרישתו של מאיר וילנר). אינני יודעת אם עלייה מ־8 ל־11 נחשבת משמעותית מבחינה סטטיסטית, אך היא משמעותית כיוון שהיא מסמלת את תום עידן הירידה בייצוג הנשי, תום עידן האלם הנשי.

הסיבה לכך איננה כמותית בלבד. גם הרכב הנשים בכנסת הנוכחית שונה באופן משמעותי. 3 מהן חברות ב"רשת נשים לשלום" (יעל דיין, נעמי חזן וענת מאור), 3 מהן פמיניסטיות מוצהרות (נעמי חזן, מאשה לובלסקי, לימור לבנת), 2 מהן נכנסו בזכות שריון לנשים (מאשה לובלסקי ויעל דיין). אפילו נעמי בלומנטל הכריזה (בריאיון עם אבירמה גולן מיד לאחר הבחירות), שנושא מעמד האשה הוא ראשון במעלה אצלה. שולמית אלוני, תמר גוז'נסקי ואורה נמיר כבר פעלו בעבר לקידום נושאים הנוגעים לנשים. יש על מי לסמוך.

אנחנו חייבות לדרוש מכל ה־11 להצדיק את בחירתן. אפילו אותה אלמונית מצומת (אסתר סלמוביץ') צריכה להבין, שאלמלא הלחץ מצד תנועת הנשים לעולם לא היתה מופיעה אשה בתנועה כה גברית כצומת. אותו דין חל לדעתי על נעמי בלומנטל. נעמי חזן, שולמית אלוני וענת מאור חייבות להבין שאם מפלגת הנשים לא עברה את אחוז החסימה, הדבר נובע במידה רבה מכך שפמיניסטיות העדיפו את מרצ על פניה. והן מצפות

לסחורה. הפוטנציאל של מפלגת נשים נפרדת לא פג.

חשיבות רבה נודעת בעיני לעובדה המחפירה שמאשה לובלסקי ויעל דיין נאלצו לאחוז בקביים של שריון על מנת לדדות אל הכנסת. מתנגדי השריון טוענים בדרך כלל נגדו, שהוא יכניס לתפקידים ציבוריים נשים בינוניות – רק בשל היותן נשים. אך לובלסקי ודיין מוכיחות שאפליית הנשים כה מושרשת, עד שאפילו נשים בולטות כל־כך נאלצות להסתייע בו. רוצה לומר, השריון נחוץ לנו על מנת להכניס נשים מרשימות לכנסת. ארוכה הדרך להכנסת בינוניות יחד עם הבינונים הגבריים.

מרצ מוכיחה כביכול את ההיפך. הלוואי. ובכל זאת, פרופ׳ גליה גולן החליטה שלא להתמודד ברצ, פן תיכשלנה גם היא וגם חזן. אנחנו עוד נשים סמליות אם אנחנו עדיין ״דומות מדי״. שינוי חפה מנשים.

לממשלה סיפור דומה. גם כאן מסתמנת תפנית, להערכתי. לא עוד ממשלה גברית בלבד. לצערי, לא נקבע תקדים של לא עוד ממשלה ללא נשים. רק במקרה יצאו לרבין שתי נשים (תקדים היסטורי, למעשה). ממפלגתו, שיש לה 13 שרים, הוא מינה רק שרה אחת (7.7 אחוזים), מאוד מיומנת ומוכשרת לתיק, שבעיניו הוא שולי לחלוטין. בזה הוא הרגיש שיצא ידי חובתו. ואכן, זו היתה גם תחושת הציבור, העיתונאים ואולי אפילו המועמדות. יש מקום רק לאשה אחת: או נמיר או לובלסקי. חבל. שלוש שרות היו מתקרבות למיעוט שיכול לשנות.

הצלחנו במאבק אחד. הקונסנזוס חש שמנהיגות גברית טהורה אינה לגיטימית (כל־כך). השלב הבא יהיה להפסיק עם המנהג המגונה של ״אשה תורנית סמלית״. כמו שעוזי ברעם אינו מייתר את מרדכי גור או את אמנון רובינשטיין, כך נמיר לא מייתרת את לובלסקי, חזן ואחרות. הבעיה היא שנשים נחסמו כל־כך בעשור האחרון, עד שחסר לנו מאגר של נשים מדור הביניים, פוטנציאל להיות שרות. זו צריכה להיות אולי המשימה של הפוליטיקאיות המובילות היום: לדאוג לדור המשך, כדי שלא נמצא את עצמנו בעוד ארבע שנים במצב שבו תוכלנה אוריות שוחט למיניהן לטעון שאין פוליטיקאיות בולטות המועמדות לתפקידי שרות.

מירה אריאל

5 אויבת בתחפושת

יש לה מדור קבוע ב״את״ – הירחון לאשה ולמשפחה, וגם תוכנית בטלוויזיה. בעיתונות היא נחשבת לפסיכולוגית בת־סמכא, ולעתים תכופות היא מתבקשת לתת חוות דעת מקצועית. לכן, כאשר ורדה רזיאל־ז׳קונט נוטלת מקרה פרטי, מציגה אותו כדוגמה לתופעה, ומגיעה למסקנה מצמררת, ראוי להעמידה במקומה.

בגיליון חודש מאי של ״את״ כתבה ורדה רזיאל־ז׳קונט ״מכתב לאשה מתחסדת״. הנושא: אשה ביקשה מבית־המשפט לאסור על בעלה לשעבר להיכנס לביתה ולקיים כל קשר עם בנם התינוק, משום שהיא חוששת לחייה. אחרי שהיא הופכת את המכתב לכתב אישום חריף ומלא אירוניה נגד האשה, ומלגלגת על ״מסמך פחד המוות הדרמטי״ שהגישה לבית־המשפט, נזכרת רזיאל־ז׳קונט לקראת הסיום לציין כי ״אין ספק שבעלך לשעבר הוא איש קשה ואימפולסיבי,״ וכן את העובדה הלא חשובה שהוא גם היכה אותה.

אבל גם האלימות הזו היתה לדעתה אשמתה של האשה. ״עשית כל מה שאפשר כדי לגרות את תוקפנותו, ונכון שהצלחת לסחוט ממנו הרמת יד,״ היא כותבת. וזו אינה האלימות האמיתית, טוענת הפסיכולוגית. ״צעדייך המשפטיים נגדו הם אלימות מן הסוג הנורא יותר,״ קובעת המומחית. ״ניסיונך המוצלח לחסום את יחסיו עם ילדכם תוך שימוש בחולשותיו, תוך גיוס תמימותם של עובדי ציבור שהולכים שולל אחר הליכותייך המעודנות – זוהי האלימות האכזרית והאמיתית בסיפור העצוב הזה.״

עד כאן המקרה הפרטי. מאחר שרזיאל־ז׳קונט אינה מציינת את שמות גיבורי הפרשה, ואף לא את מידת היכרותה אתם, אין הקוראות והקוראים יכולים לדעת, כי במקרה דומה להפליא מעורב ידיד טוב של רזיאל־ז׳קונט, גבר שגם אשתו הראשונה התלוננה כי נהג להכות אותה.

״לאחר הרבה שנות בדידות סידרת לעצמך נישואים ותינוק,״ ממשיכה רזיאל־ז׳קונט את כתב האישום, ״ובהמשך את מתכננת לנשל את האיש מאבהותו, בלי לוותר עליו כמקור פרנסה עתידי למשך כל השנים שיבואו – סידור כלכלי לא רע.״ וכאן היא הופכת את המקרה הפרטי לכתב אישום נגד קבוצה גדולה של נשים, ולכתב הגנה של קבוצה גדולה של גברים אלימים: ״המסלול המפואר הזה אופייני לבנות ישראל רבות,״ כותבת אשת המקצוע.

המסקנה שלה חמורה לא פחות, וצריך לקרוא פעמיים כדי להאמין. ״כאשר בפעם הבאה ירצח גבר ברוטאלי את אשתו, ארגיש שגם לך יש חלק מסוים בכך,״ מסיימת רזיאל־ז׳קונט את מכתבה לאשה המתחסדת, ״כיוון שהרשויות נשחקות בהגנת סרק על פרזיטיות כמוך, במקום לדהור ולהציל את הקורבנות האמיתיים, וגם כי את באמת מעוררת חמת רצח, אפילו בי, אשה שרק מביטה מן הצד.״

הרשויות המסכנות לא אשמות, הן ממש ״נשחקות בהגנת סרק על פרזיטיות.״ הגבר האלים לא אשם, זו האשה שהצליחה ״לסחוט ממנו הרמת יד.״ רק האשה המוכה אשמה, והיא אף מצליחה לעורר חמת רצח בפסיכולוגית המקצועית, ״אשה שרק מביטה מהצד.״ אם זה מה שקורה לה כשהיא מביטה מהצד, תארו לעצמכן באיזו זוהמה היא מתפלשת כשהיא מעורבת במשהו.

אביבה עין־גיל

אמא, בואי תראי גבר נשיא

אראלה פרידמן

כנס פורום הנשים הבינלאומי התחיל בהתרגשות המוכרת של מפגש של נשים. 400 נשים מ־53 מדינות ומכל היבשות התכנסו באירלנד לדבר על מנהיגות נשים בעולם. הייצוג ההולם והמרשים ביותר היה בטקס הפתיחה ב־ABBEY THEATRE, שבו נשאו הרצאות שתי נשיאות, מרי רובינסון נשיאת אירלנד זה 19 חודשים, וויגדיס פינבוגדוטיר, נשיאת איסלנד זה שנים אחדות. שתיהן פמיניסטיות ונשים מרשימות ביותר. הרצאותיהן היו מבריקות: הן קראו לאחוות הנשים, לשינוי שיטת ההנהגה בעולם ולהנהגה נשית. הן סיפרו על תהליך בחירתן, סיפורים אישיים, נוגעים וחזקים. ברגע ששתיהן ירדו חבוקות מהבמה לקול תשואות הקהל שעמד על רגליו היתה ההתרגשות בשיאה, והיתה הרגשה ברורה שמתרחשת כאן היסטוריה.

הכנס נמשך שלושה ימים גדושים, ודן במכלול של נושאים. כל נושא הוצג בצורה של רב־שיח שבו השתתפו בין שבע ל־15 דוברות. הנושאים היו: משבר המנהיגות בעולם, מנהיגות נשים בסקטור הפרטי, הגדרה מחודשת של מנהיגות פוליטית, הבנייה מחדש של עבודה ומשפחה, חופש דת לנשים, חשיבה מחודשת לגבי מזון וכלכלה עולמית, שינוי דימוי האשה באמצעי התקשורת, העלאת ערך בריאותן של נשים, ונשים באמנות.

בכל הישיבות הללו עלה מוטיב אחד בולט – בידי נשים לחולל שינוי בכך שתנצלנה את כישוריהן לתקן את העיוות שיצרה ההנהגה הפטריארכלית. המטרה היא לא רק יותר נשים בעסקים ובתפקידי מפתח, אלא מסר חדש – נשים צריכות להעביר לעולם מסר שיתבסס על שוויוניות, שיתוף, רגשיות, יותר דגש על אקולוגיה, וכו׳. אשה אחרי אשה קמה ודיברה על כוחן של נשים להביא את השינוי שאליו אנו משוועים נוכח המשבר בעולם כולו.

בטי פרידן דיברה על מחקר שהראה כי כאשר יש יותר נשים בין קובעי המדיניות, מתחיל להתחולל שינוי בהעדפות ובטיפול בצרכים החשובים, לא רק לנשים אלא לכל הנצרכים.

נשיאת איסלנד, ויגדיס פינבוגדוטיר

נשיאת איסלנד, שבאי הכנס פנו אליה בשמה הפרטי, דיברה על משבר המנהיגות בעולם. היא סיפרה כיצד יצאו נשות איסלנד לרחוב בשנת 1957 בהפגנה שבה השתתפו 90% (!) מהנשים באי, ומאז יש להן יותר זכויות ויותר כוח פוליטי מאשר בכל מדינה אחרת. פינבוגדוטיר היא נשיאת איסלנד מאז 1980. היא סיפרה על ילד בן שמונה שראה בטלוויזיה נשיא של מדינה אחרת, וקרא בהתרגשות: ״אמא, אמא, בואי תראי, גבר נשיא.״

הנשים שהשתתפו היו מהמנהיגות בארצותיהן. היו שם פוליטיקאיות – שרות, חברות קונגרס, ראשי עיריות, פרופסוריות, סופרות, מנכ״ליות של חברות פרטיות וציבוריות, נשים רבות מאמצעי התקשורת הכתובה והמצולמת, נשים שעמדו בראש ארגונים לפעולה המונית שייסדו, וניהלו תוכניות לטיפול במצוקותיהן של נשים ולקידומן.

המרצות דיברו לא רק על הטיפול הנדרש – תמיכה, הכוונה, חינוך וחלוקת משאבים – אלא גם על הצורך להגדיר מחדש את הדברים בצורה שתתאים יותר לצורכיהן של נשים ולצורכי הסביבה כולה. כך למשל סברו הנציגות בצוות שדן במזון וכלכלה עולמית, כי נשים הן האחראיות לייצור המזון ולהאכלת בני המשפחה. שמונה עד שתים־עשרה שעות מדי יום ביומו עוסקות נשים בניסיון להאכיל את משפחותיהן, אך עבודתן בשדה הפרטי שלהן על מנת לייצר מזון אינה נתפסת כעבודה ממשית, והן אינן מוגדרות כפרודוקטיביות.

אשה מזימבבואה סיפרה שבמשפחתה, היא – המביאה משכורת שמספיקה לכסות את ההוצאות של מחצית האוכל של המשפחה, מוערכת יותר מאשר אמה שיוצרת מזון מספיק למשפחה כולה אך אין לה כל מזומנים בידה. מהכנס יצאה איפוא קריאה לשינוי ההגדרה של כלכלה ויצרנות. יש לראות בנשים ובעבודתן הביתית והחקלאית שסביב הבית כלכלה יצרנית לא רק אפשרית, אלא אלטרנטיבה חשובה לכלכלת המאקרו של החברות

נעמ״ת 12

ר היום

נשיאת אירלנד, מרי רובינסון

הגדולות המייצרות בייצור המוני, מגדילות את הצריכה ומתרחקות מהקרקע.

בצוות שדן בנשים ובריאות דיברו על מגוון של נושאים כאובים. 500,000 נשים נפטרות מלידה ומהיריון מדי שנה, רובן במדינות המתפתחות (פי 100 מאשר במערב). דיברו על חוקי דיכוי של מניעת הפלות (כמו במקרה של הילדה בת ה־14 מאירלנד, שנאנסה והרתה, אך השלטונות אסרו עליה לנסוע ולבצע הפלה), על מנהגים ברוטאליים של כריתת הדגדגן, על מדיניות של תכנון משפחה וטיפולי פריון שמונעים מהנשים אינפורמציה חשובה שתאפשר להן לעשות בחירות המתאימות ובטוחות להן. נשים מאפריקה – מאוגנדה, מרואנדה, מזימבבואה ומאריתריאה – דיברו על איידס ונשים. כיום יש באפריקה יותר נשים הנגועות במחלה מאשר גברים, ומעריכים כי אם לא תימצא תרופה, במשך שנות ה־90, ימותו מאיידס 1.5 מיליון נשים בגיל הפריון ויותירו אחריהן 5 מיליון יתומים. הדוברות הציגו מגוון של קבוצות מקומיות שהתארגנו כדי לענות על צרכים רפואיים של נשים, החל מהקמת בית־חולים במקסיקו המנוהל על־ידי נשים, וכלה בקבוצות תמיכה ומלחמה באיידס באוגנדה ובזאיר.

לא רק בתוכן התבטא הדגש על הנשי כבעל כוח לשינוי, אלא גם בהופעתן של הנשים עצמן. אוסף של נשים מרשימות, מצליחות, אכפתיות, אסרטיביות, נתן תמונה של כוח, של אחדות, של מכנה משותף, של הרגשה שהנה עשינו דרך ארוכה ביותר בעשרים השנים האחרונות. התחושה היתה של כוח, של יחד, של שינוי שמתחולל, של תקווה.

אבל היו גם אקורדים צורמים בתמונה הזאת, שהעלו את השאלה המטרידה של תוקף הדברים שהוצגו בכנס. למרות הדיבורים הרבים על שוויוניות ועל ניהול לא היררכי, על הפחתת הדגש על תחרותיות והבדלי סטאטוס, היו סממני מעמדות גם בכנס. ראשית, באופן סמלי, על תגי השמות שענדו באות הכנס היו סרטים בצבעים שונים, שציינו את תפקידי המשתתפות: סרט אדום לאלה שדיברו בפאנל או במליאה, סרט ירוק למתנדבות, כתום לחברות הוועדה, ושום סרט לאלה שבאו להשתתף בלי תפקיד. דרך התיוג נוצרו מיד מעמדות של חשובות יותר וחשובות פחות.

באופן פחות סמלי התבטא הדבר גם בהזמנה למסיבת קוקטייל בביתה של נשיאת אירלנד. ביום השני של הכנס הסתבר, תחילה משמועות, ורק ברגע האחרון הודיעו זאת המארגנות, שלא כולן מוזמנות למסיבה הנשיאותית. רק 200 נשים הוזמנו אל הנשיאה, והמארגנות אמרו שהיא עצמה בחרה מי יוזמן לביתה, דבר שהיה מאוד לא משכנע ולא מרגיע. שוב היו המיוחסות יותר והמיוחסות פחות, ונשים רבות שהשתתפו בהתלהבות בכנס חשו שלא בנוח נוכח חלוקה זו.

בעיית הכוח והשליטה התעוררה במהותה בדיאלוג שאמור היה להתקיים בין המרצות ובין הקהל. בתכנון היתה כוונה לשריין זמן ניכר לשיחה על הנושאים החשובים שהועלו, אך כמעט בכל פגישה לא נשאר זמן לקהל – הדוברות לקחו את כל הזמן. זה לא היה לגמרי באשמתן, שכן היו יותר מדי דוברות בכל מליאה ובכל פאנל, והיה קשה מאוד להגביל את הדברים לדקות הספורות שניתנו לכל אחת שבאה ממרחקים לשאת את דבריה החשובים. אבל אם בגלל הארגון ואם בגלל אי־עמידה בלוח הזמנים, העובדה היתה שלא נשאר זמן לנשים בקהל להתבטא, והדבר יצר תסכול וכעס, שכן נשים רבות באו לכנס מתוך כוונה לא רק לשמוע אלא גם להישמע, ולא ניתנה להן ההזדמנות.

הדבר בא לידי ביטוי גלוי וכואב ביותר דרך נשות אירלנד, שהביעו הרבה מאוד כעס על כך שלנשים ממעמד הפועלים לא ניתן להביע את קולן. נשות אירלנד, הפחות משוחררות מכל הנשים באירופה בגלל חוקים דתיים ושמרניים ביותר, רצו לקבל יותר תמיכה מהכנס לקידום מצבן הירוד. רק בעשרים הדקות האחרונות של הכנס ניתן להן לשאת את דבריהן, והן דיברו במחאה על שלא ניתן להן קול בכנס הזה. בפנייה לחברות הפאנלים, שהיו ביניהן מנהלות בכירות, עורכות־דין, אקדמאיות, פוליטיקאיות ואקטיביסטיות, אמרה אחת הדוברות האיריות: "לא ייתכן שיפסחו על נשים כמונו כשמארגנים פורום עולמי על נשים." הקהל הריע לה, שכן נשים רבות בקהל הרגישו גם הן שההופעה בכנס היתה אליטיסטית מדי.

שוב עולה איפוא השאלה העקרונית: האם באמת נשים תעשינה זאת אחרת? אין ספק שנשים הן אכן יותר רגישות, יותר מודעות ופחות כוחניות והיררכיות מגברים באופן כללי. אבל ייתכן שתכונות אלה נובעות ממעמדן, ייתכן שאלה תכונות שמתפתחות אצל מיעוט, אצל חסרי כוח, וכשתכונות חשובות אלה של רגישות הקשבה, אמפטיה לאחר, מקבלות כוח והכרה, בדיוק זה הרגע שהן בסכנת הכחדה. לכן ייתכן שהעניין אינו כה פשוט. נכון שלנשים יש כוח חיובי ביותר, ואם תנצלנה אותו כראוי תוכלנה לשנות את פני החברה בצורה מבורכת ביותר. עם זאת, תמיד יהיה צריך להיזהר שלא ליפול בפח של בעלי הכוח והשררה, שכן המטריארכליות המבורכת תשתנה בקלות ויהיה קשה להפרידה מהפטריארכליות, האחראית לצרות ולעוולות של העולם.

קשה מאוד להגיע לכנסת בלי תמיכה של מנגנון או הרבה כסף

אתי רונאל

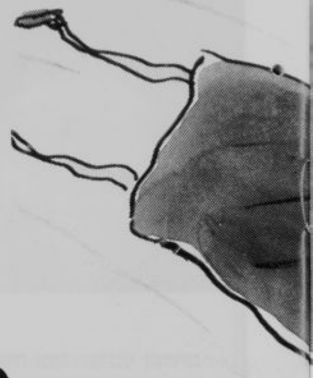

בפרפרזה על אמרתה הידועה של וירג׳יניה וולף אפשר לומר, שכל אשה זקוקה לחדר משלה ולשקל משלה – בייחוד אם היא רוצה להיכנס לפוליטיקה ולרוץ למשל לכנסת. לשם כך היא תזדקק למערכת משומנת של יחסי ציבור, למנגנון כלשהו, ורצוי גם תפקיד או עמדת כוח, שיאפשרו לה לחלק או להבטיח משרות וטובות הנאה. אז נכון שהשניים הראשונים יכולים להיקנות גם בכסף. אלא שהלה איננו עומד כידוע לרשות הנשים, שרובן משתכרות רק כ־57% ממשכורתם של הגברים ומצויות בדרגים התחתונים של השירות הציבורי. הנשים שנכנסות לפוליטיקה עושות זאת איפוא מנקודת זינוק נחותה מזו של הגברים מכמה וכמה בחינות, שעוד אחזור אליהן בהמשך. והתוצאה: רק 11 נשים שהוצבו במקומות ריאליים ברשימות העבודה, מר״צ, חד״ש וצומת לכנסת. השאר נשארו בחוץ או נפלטו מהמירוץ כבר בשלב ההתמודדות בתוך מפלגותיהן.

נפגשתי עם 3 מהמנצחות במירוץ ועם 3 שנפלטו ממנו, בניסיון לבדוק את הסיבות להצלחתן או לכישלונן. לניצה שפירא־ליבאי ממפלגת העבודה רקורד ציבורי מרשים למדי כיועצת ראש הממשלה למעמד האשה וכפעילה בנושאי זכויות האזרח, ובעזרתו ניסתה להתמודד על מקום במחוז תל־אביב. על מנת להתמודד ברשימה הארצית נזקקה לתקציב הרבה יותר גדול, כדי לשלוח מכתבים ל־120 אלף הבוחרים בפריימריז של מפלגת העבודה, וכן לזמן וליכולת ניידות על מנת להיפגש עם רובם. בתל־אביב התפקדו כ־8,200 איש,

שקל משלה כסא משלה

והמשימה נראתה אפשרית, למרות שדובר רק ב־2 מקומות ריאליים, 19 ו־38 – ברשימה לכנסת. אלא שכאן – כפי שהתברר לה מאוחר יותר – דרכה שפירא־ליבאי על כמה יבלות ממסדיות. במחוז תל־אביב התחרו גם מזכיר המחוז, גדעון שגיא, שהוא גם יו״ר אגף הארגון ומועצת הפועלים בהסתדרות וחבר הוועדה המרכזת של ההסתדרות, וח״כ אלי בן־מנחם, כמי שמייצג את השכונות בתל־אביב.

שפירא־ליבאי: ״כבר בהתחלה הזהירו אותי, שרוב המתפקדים באזור תל־אביב שייכים לממסד של מפלגת העבודה: מפעלי הסתדרות, מזכירות מחוז תל־אביב, מועצות הפועלים, עובדי קופת־חולים וכיו״ב. כלומר, מדובר במועמד שמעסיק הרבה מאוד אנשים וחולש על מערכת כלכלית וארגונית עצומה. ובאמת, היו לו הרבה מאוד פעילים שעבדו בשבילו בשטח, והרבה מאוד מודעות ותמונות בעיתונים. כשנודע לי שיו״ר תא החברות של מחוז תל־אביב יזמה פגישת היכרות עם גדעון שגיא, ביקשתי שיאפשרו גם לי להציג את עצמי. היא סירבה. כשניסיתי להגיע לסניפי נעמ״ת בתל־אביב, נאמר לי שנאסרה עליהן כל פעילות פוליטית. כשהסכימו לבסוף להזמין גם אותי, דרשו ממני להוציא את ההזמנות בעצמי. לפגישה הגיעו רק 5–6 נשים, ואחת הפעילות אמרה לי בפירוש שפעילות נעמ״ת קיבלו הנחיה ברורה לזכור 2 שמות: שגיא ולובלסקי, למרות שמזכירת נעמ״ת, מאשה לובלסקי, רצה לכנסת ברשימה הארצית.

״לשגיא היו גם מפגשים שאורגנו על־ידי כל מיני ארגונים הסתדרותיים: ארגון הגמלאים, ארגון ותיקי התנועה וכדומה, מפגשים שכללו גם קפה ועוגה וכיבודים נוספים שאסורים לפי התקנון. הטענה היתה שזהו כביכול האירוע שלהם ושגיא מוזמן לאירוע. בעצם, היתה כאן הפגנת כוח.

״כשנפגשתי עם ראשי הסניפים הם אמרו לי, שיש להם מחויבות לשגיא ולבן־מנחם – בלי קשר למידת התאמתם לתפקיד – ושרוב האנשים יצביעו הצבעה תועלתית. היו קבוצות שהזמינו אותי לפגישות ביוזמתן, ואחר־כך הופעלו עליהן לחצים להצביע עבור שגיא ובן־מנחם.

״כל שיכולתי לעשות היה להציג את עצמי במכתב ובגלויה ששלחתי לבוחרים. הייתי היחידה שלא לקחה איש יחסי ציבור, ועבדה רק עם קומץ מתנדבים. בעיתונים היומיים נאמר לי שלא יעסקו בבחירות המקומיות, כי בזה יעסקו המקומונים. אבל כשנפגשתי עם עורך מקומון מסוים, הודה בפני האיש, שגדעון שגיא מפרסם אצלו הרבה מודעות והוא לא רוצה להפסיד אותן.

״ולעומת זאת, לא היתה כל אפשרות לגייס כספים. בתחילה קבעה הוועידה

שאסור למתמודדים לגייס תרומות. ורק לאחר מכן החליטו שמותר להם לגייס עד 30 אלף שקל. אבל למתמודדים ברשימה הארצית מותר היה לגייס ולהוציא עד 80 אלף שקל. הבעיה היא, שהפצתו של מכתב אחד בלבד עולה כ־160 אלף שקל. ומה עם טלפונים, מודעות בעיתונים, אירועים – כל מה שנחוץ כדי להגיע לבוחרים? זה עניין יקר ביותר, אלא אם כן יש למערכת הממוסדת עניין לדחוף אשה מסוימת או אם מדובר בבת חסותו של פוליטיקאי כלשהו. רק שבני חסות בדרך כלל אינם עצמאיים מדי או מוכשרים מדי, משום שאז הם עלולים לסכן את הממונים עליהם. לכן סיכוייהן של נשים מוכשרות להתברג במערכת הם קלושים למדי. מה גם שרוב הנשים לא צמחו במערכות הממסדיות־פוליטיות, וקשה להן להגיע לעמדות הכרעה והשפעה בהן.״

בסופו של דבר קיבלה שפירא־ליבאי 43% מהקולות – 2,088 קולות לעומת שגיא, שקיבל 2,847 – 58% מהקולות. בסך־הכול הישג נאה, אבל היא נשארה בחוץ. מפלגת העבודה, ששריינה לנשים מקום אחד בכל עשירייה, לא חרגה מהמכסה, ובכנסת הבאה יכהנו מטעמה רק 4 נשים: אורה נמיר, דליה איציק, מאשה לובלסקי ויעל דיין.

לאורה נמיר האשמות קשות על הנסיגה במעמדן של הנשים במפלגת העבודה, וחלק ניכר מהאחריות היא מטילה על הארגון האמור לתמוך בקידומן של הנשים, נעמ״ת. ״אני חושבת שיש כאן פשיטת רגל נוראה. ארגוני הנשים אינם מקדמים היום נשים, ואינם מהווים בסיס כוח פוליטי עבורן. דוגמה מובהקת היא עופרה פרידמן, ראש האגף למעמד האשה, שיכלה להיבחר לכנסת ולהיות ח״כית מוצלחת מאוד, אבל נבלמה. בנעמ״ת מבזבזים היום הרבה מאוד כסף על פרסום אישי ושמים רגל לנשים מוכשרות. שם המשחק הוא כוח. יחד עם זאת, למרות שמאשה לובלסקי שיחקה כאן משחק כוחני ביותר, היא הגיעה רק למקום ה־38 ברשימת העבודה לכנסת, והוקפצה למקום ה־19 רק בגלל השריון והעובדה שלא היו נשים נוספות ברשימה. נשים לא תומכות בנשים. ולובלסקי העדיפה לתמוך

ניצה שפירא־ליבאי: רוב הנשים לא צמחו במערכות הממסדיות־פוליטיות, וקשה להן להגיע לעמדות הכרעה והשפעה בהן

אורה נמיר: ארגוני הנשים אינם מקדמים היום נשים, ואינם מהווים בסיס כוח פוליטי עבורן

ברפי אדרי ולא בי, בעופרה פרידמן או בניצה שפירא־ליבאי.״

נמיר הגיעה אמנם למקום החמישי בפריימריז, אבל כשהתמודדה על תפקיד יו״ר מפלגת העבודה היו לדבריה הכשלות. ״אצל חלק מהגברים נשים לא שוות כמו גברים גם כשהם לא אומרים את זה. אך בעוד שלגברים יש מוקדי כוח משלהם, הרי מה שאמורים להיות מוקדי הכוח של הנשים אינם מתפקדים ככאלה. וכשהן זקוקות למשענת, הן פונות לגברים.״

וכאן מתעוררת גם שאלת יעילותו של השריון. במקרה אחד לפחות פעל השריון לטובתה של מי שהיא בעלת מנגנון אדיר ותקציבים בלתי מוגבלים, ולא לטובתן של מי שנזקקו.

תגובתה של דוברת נעמ״ת על ההאשמות שהועלו נגד מזכירת נעמ״ת: ״צר לי שנשים משתמשות בנשק ההשמצה. הדבר מעיד על חולשה. עדיף היה לחפש את הסיבות לדלות הייצוג בתחרות הקשה בתוך העולם הגברי. עם זאת, נכון שלפעמים אין ברירה אלא לתמוך בגבר כשהוא עדיף על המועמדת.״

בליכוד, שבו אין מסורת של שריון, המצב גרוע אף יותר מאשר במפלגת העבודה. בליכוד נכנסו לכנסת רק 2 נשים: לימור לבנת ונעמי בלומנטל. על לבנת נכתב בדו״ח מבקרת המדינה כי ניצלה לרעה את מעמדה כיו״ר מרכז הבנייה, והחריגות ואי־הסדרים המיוחסים לה נבדקים עתה על־ידי המשטרה. במקרה זה פעלה לבנת בשיטות

נעמי חזן: מה שתרם במידה רבה לבחירתה היה העובדה ששולמית אלוני הבטיחה לה את תמיכתה

עדה רבון: עד שלא תטופח כאן שכבת נשים עם הון משלהן, אין כאן סיכוי לשוויון פוליטי אמיתי לנשים

מרים מזר: נשים מגיעות לפוליטיקה מאוחר ואז כבר אין להן הכלים הדרושים למאבק הפוליטי

"גבריות" מובהקות: ניצול עמדת כוח לחלוקת טובות הנאה ולהשגת קידום פוליטי.

לעומתה, מרים מזר, מקום 44 ברשימת הליכוד, נשארה בחוץ: "ניסינו, לבנת, בלומנטל ואני להכניס בחוקת הליכוד פרק שיעסוק בייצוגן של הנשים בכל ההיררכיה המפלגתית, וישריין לנשות הליכוד 20%, כלומר – 6 חברות־כנסת. אבל החוקה לא הובאה כלל לדיון, והדרישה לשריון נדחתה על הסף. גם במרכז הליכוד היתה עד עכשיו רק אשה אחת. אז לא חיכינו שיזמינו אותנו ופלשנו לישיבות המזכירות. בפעם הראשונה הם נותרו פעורי פה, בפעם השנייה ביקשו שנצא, ובפעם השלישית כבר נשארנו. בכל מקרה, הנשים שנבחרו נכנסו בפאנל, שבו נקבעים 50 המועמדים הראשונים לפי מספר הקולות שקיבלו. אבל בשביעיות – שם מורידים כולם את הכפפות, שולפים את האגרופנים, ונלחמים על מיקומם. ועובדה, עד המקום ה־28 לא נכנסה שום אשה. וכשהקפיצו את רון נחמן והכניסו את אפרים גור – נאלצו כל הנשים ברשימה לזוז עוד 2 מקומות אחורה."

מבין השלוש, רק לימור לבנת היא חברת חרות. בסיס הכוח של נעמי בלומנטל ומרים מזר היה 950 יוצאי הרשימה הליברלית במרכז הליכוד. (מסתבר שהנשים בליברלים פעילות יותר ובעלות מודעות גבוהה יותר לנושא מעמד האשה לעומת נשות אצ"ל ולח"י, שלא המשיכו את המאבק הפוליטי לאחר קום המדינה.) "נשים," אומרת מזר, "חייבות לבנות להן בסיס פוליטי. הבעיה היא שהן מגיעות לפוליטיקה מאוחר יותר מפני שהן מקימות משפחה ורוכשות להן מקצוע. ואז כבר אין להן הכלים הדרושים למאבק הפוליטי."

מבחינה זו נעמי בלומנטל היא אולי דוגמה לא אופיינית. בלומנטל, שחקנית לשעבר, התחילה את פעילותה הפוליטית לפני כ־10 שנים לאחר שנישאה וגידלה 3 ילדים, שהצעיר בהם הוא היום בן 5. את הצלחתה היא מייחסת גם לתזוזה כלשהי שחלה בקרב חברי מרכז הליכוד ביחסם לייצוג הנשים בכנסת. כשאני שואלת באיזו מידה סייעה לה העובדה שבעלה הוא רופא אמיד ובעל מוניטין, היא נפגעת מהשאלה, משום ש"אם הייתי גבר הייתי נבחנת לפי כישורים וכושר מנהיגות ולא הייתי נשאלת

שאלה כזאת." עם זאת היא מודה, שהשתמשה בכספיה ובחסכונותיה כדי לממן את מערכת הבחירות, שהיתה יקרה מאוד.

"ברוב המפלגות יש הנחתות של אנשים מפורסמים," אומרת בלומנטל. "אבל חוץ ממבקרת המדינה לא ידוע לי היום על שום אשה במגזר האזרחי שאפשר להנחית אותה ברשימה כלשהי. מהבחינה הזאת השריון הוא הכרחי. במסגרת המרכז הפוליטי של שדולת הנשים יזמנו – רינה דותן ואני – מחקר על הסיבות לייצוג המאסיבי שיש היום לנשים בכמה מארצות העולם המערבי. מהמחקר עולה שהיו 3 גורמים שהביאו להגברת הייצוג: השריון, העובדה שהנשים שיתפו פעולה, והפיכת ייצוג הנשים לנושא פוליטי במפלגותיהן. הבעיה במערכת הפוליטית היא שהיא נוטה לשמר את עצמה, ולכן קל יותר להיבחר בפעם השנייה מאשר בפעם הראשונה. והשריון הרי אמור לסייע למי שמתחילה מנקודת האפס. על מנת לנסות לשנות את המציאות בתוך המפלגות קראה איפוא שדולת הנשים לבחור להן מפלגה, להתפקד ולהתחיל בפעילות פוליטית שוטפת במישור המוניציפלי או בסניפי המפלגות במישור הכלל־ארצי. סיוע נוסף שהציעה שדולת הנשים למועמדות היה שירותיהם של אנשי מקצוע, שהדריכו מועמדות שרצו בכך איך להופיע באמצעי התקשורת, איך לבנות את טיעוניהן וכדומה."

יוצאת הדופן בין המתמודדות היא חברת־הכנסת הטרייה נעמי חזן (מקום 10 ברשימת מרצ). מערכת הבחירות עלתה לה רק 1,275 שקלים. רצ החליטה לממן למתמודדים ברשימתה לכנסת את דמי משלוח המכתבים ל־444 חברי המועצה, וכל שנותר לה היה לשוחח אתם בטלפון או להיפגש פנים אל פנים עם כמה מהקבוצות ברצ. מה שתרם במידה רבה לבחירתה היה העובדה שיו"ר התנועה, שולמית אלוני, הבטיחה לה את תמיכתה. הדבר הניע את מי שהתחרתה בה על "המשבצת הנשית", רות רזניק, לפרוש ולהקים את מפלגת הנשים.

יחד עם זאת, מאחר שמדובר במפלגה קטנה, התחרות על מקומות ריאליים היא קשה ביותר ומתנהלת במידה רבה במישור האישי, כיוון שלרוב המתמודדים דעות פוליטיות דומות. בסופו של דבר נכנסו ברשימת מרצ לכנסת 3 נשים: שולמית אלוני, נעמי חזן וענת מאור ממפ"ם במקום ה־12.

ומכאן חזרה לניסיון הדון־קישוטי להקים את מפלגת הנשים. דון־קישוטי, משום שבמציאות של מאבק קריטי בין גוש הימין והשמאל, וחוסר מודעות של רוב הנשים לצורך בייצוג נפרד, לא היה למפלגת הנשים שום סיכוי לעבור את אחוז החסימה. ובעוד שבפעם הקודמת (1977) זכתה מפלגת הנשים ב־6,000 קולות, קיבלו הנשים הפעם רק 2,800 קולות.

את הכישלון מייחסת ד"ר אסתר הרצוג, מקום 2 ברשימה, קודם כול לעצמן. "יכולנו לעשות הרבה יותר, טוב יותר ואחרת. אבל אין לי ספק שאילו הקמנו את המפלגה לפני שנה או המשכנו את הפעילות במפלגה שהוקמה ב־1977, יכולנו להגיע היום לכנסת." מעבר לזה היו לכישלון אבות (או אמהות) נוספים. המחסור בכסף: התרומות המעטות לא הספיקו, ושתי המתמודדות, הרצוג ורזניק, פורעות את החובות מכיסן הפרטי: יחס התקשורת "שנתנה חשיפה אדירה למפלגות הקיימות ולא התייחסה כמעט למפלגות החדשות"; ובעיקר – "חוסר התמיכה של ארגוני הנשים הממוסדים, הגדולים, שרוצים להמשיך לפעול בשקט בטריטוריה שלהם, וכל ארגון חדש מהווה בעצם אמירה שאינם עושים די למרות שיש להם המנגנון והמשאבים. כך קרה עם נושא האלימות נגד נשים, שרק מאוחר יותר אומץ על־ידי ויצ"ו, נעמ"ת ואמונה, שהקימו מקלטים לנשים מוכות. וכך היה עם נשים נגד פרסום פוגע, ארגון מעוכבות גט, ועוד."

כלומר, במצב שנוצר משמרת המערכת הפוליטית הקיימת את כוחה באמצעות אחוז החסימה הגבוה, ומוציאה ממעגל הכוח דווקא את הקבוצות החלשות, המקופחות והמופלות לרעה, כמו העולים, הגמלאים, נפגעי המשכנתאות ותושבי שכונות המצוקה. והדברים שונים בעיקר לגבי נשים, שייצוגן בכל המגזרים יחסית למספרן באוכלוסייה הוא ממש אפסי, והן מצויות בשולי החברה הישראלית, כשהפער בין שכרן לבין שכר הגברים הולך וגדל בצורה משמעותית לעומת הפער לפני 10 שנים. הסיבה לכך היא שהשכר בשוק העבודה בישראל נקבע בהסכמים בין המעסיקים לממשלה, ההסתדרות ובנק ישראל. כלומר, ההחלטות בשוק העבודה הן פוליטיות. ובזירה הזאת של הכלכלה וההון הנשים אינן נמצאות משום שאין להן המשאבים להגיע אליה.

"כלומר," גורסת יו"ר מע"ן (מרכז עסקים לנשים), עדה רבון, "עד שלא תטופח כאן שכבת נשים עם הון משלהן ועמדות כלכליות משפיעות משלהן, אין כאן סיכוי לשוויון פוליטי אמיתי לנשים." מע"ן היא עמותה ציבורית שהוקמה על מנת לסייע לנשים להקים עסקים עצמאיים על־ידי מתן ידע ומימון בתנאים נוחים. "ההעדפה המכוונת של נשים צריכה להתבצע בתהליכים החברתיים־כלכליים, הקודמים לכניסתן של הנשים לפוליטיקה, על מנת שהיחס אליהן יהיה כאל מקבלות החלטות ושותפות אמיתיות, ולא כמשוריינות שערכן הפוליטי העצמאי מוטל בספק וניתן להתעלם מהן," אומרת רבון. "עובדה היא שבארצות־הברית אין שריון, אבל ב־1982 החל שם תהליך של כניסת נשים לעסקים, וב־1988 התקבל חוק פדרלי המקנה לנשים העדפות בקבלת מכרזים ממשלתיים, סיוע, הדרכה וכו'. היום, 2 מתוך 3 עסקים הנפתחים בארצות־הברית הם של נשים, וכ־20% מהגידול בתוצר הלאומי האמריקני נובע מעסקים של נשים. התוצאה: הגדלה משמעותית של מספר הנשים בסנאט ובקונגרס של רבות ממדינות ארצות־הברית, ורבות מהן מתמודדות לראשונה גם בסנאט ובקונגרס הפדרלי."

וכאן המקום, גורסת רבון, לפתח תרבות פוליטית שבמסגרתה יתמכו האזרחים במועמדים/ות שהם רוצים לקדם וימימנו אותם/ן. דבר זה נכון יותר מאשר לחלק את הכסף בין אלה שכבר הגיעו לכנסת, ומעוניינים להישאר שם ולהנציח את המצב הקיים. ■

אונס בַּטיפול

דניאלה אוראל*

ב־2.7.92 נעצר הפסיכיאטר ד"ר ריקרדו קדרון (39) מרמת־אביב בחשד לאונס מטופלת בת 20 בקליניקה שלו. בחקירתו הראשונית הכחיש את החשדות. בהמשך חזר בו והודה שקיים אתה יחסי מין, אך טען שהיו בהסכמתה, כחלק מהטיפול. עוד באותו לילה, לאחר פרסום הפרשה בעיתונות, הגיעו למשטרה תלונות נוספות נגד ד"ר קדרון.

המקרה מעורר שאלות הנוגעות ליחסים שבין מטופלות ומטפלים בכלל, ולקיום יחסי מין בפרט. יש העושים הבחנה – מבחינת החומרה – בין אונס של מטופלת על־ידי מטפל לבין קיום יחסים "מרצונם" של שני הצדדים. נבדוק, אם כך, כל מקרה לגופו, כדי לחדד את ההבדלים – אם הם קיימים.

אונס הוא מעשה פלילי על־פי הגדרת החוק. אשר להשלכותיו האחרות, זוהי חדירה אכזרית ביותר של פרט אחד לגופו של אחר, הפוגעת לא רק בגופו של המותקף אלא בעיקר בכבודו. הייתי מרחיקה לכת ואומרת שאשה שנאנסה לעולם לא תוכל להמשיך לחיות כפי שחייתה לפני האונס. זו חוויה משפילה, השוללת באופן מוחלט את חופש הרצון ורומסת עד עפר את הכבוד. אשה כזו היא בבחינת מת־חי, ואין תרופה בעולם שתמחק חוויה כזו, כפי שאין תרופה שתמחק תוצאות של כדור רובה שפילח את המוח.

כל מגע מיני עם אשה הנעשה באמצעי כפייה, או במצב של טשטוש גופני או נפשי, הוא מעשה חמור שאין למעלה ממנו. אין הוא נבדל מכל מקרה אונס אחר, ובפירוש יש לשלול רשיון טיפול מאדם שעשה זאת בכל תחום שהוא, פסיכולוגי או רפואי. לדעתי אין כל ביסוס לטענה כי "הוכח כבר סטטיסטית, במרבית האפיזודות, שלא נגרם כל נזק לאף אחד מהצדדים, כשיחסי המין נעשו בהסכמה כחלק מהטיפול."

לגבי היסחפות לקיום יחסי מין עם מטופלת תוך כדי טיפול או אחריו – כאשר המטופלת כביכול נענית – אסור לשכוח כי זו אינה סיטואציה רגילה שבה נפגשו שני אנשים חופשיים בבית־קפה, מצאו חן אחד בעיני השני, והחליטו לתרגם נשיאת חן זו לביטוי גופני. מדובר במצב נפשי מיוחד: המטופלת פנתה למטפל במטרה שיעזור לה להיחלץ ממצוקותיה. משום כך היא סומכת עליו, פתוחה כלפיו ומושפעת ממנו. אם במצב כזה הוא מאותת, מפתה, או משדל למגע גופני, יכולת ההגנה שלה ירודה, והיא עלולה להיענות לכך ללא שיקול דעת שעשויה היתה להפעיל במצב אחר.

יש לזכור כי במהלך טיפול פסיכולוגי קיימת נטייה ליצור תלות במטפל, שבשביל המטופלת הוא הדמות החיובית והמגוננת, עד כדי התאהבות. אם המטפל מנצל לרעה את התלות ואת האמון שמטופלת נתנה בו כדי להוביל את היחסים ביניהם לפסים רומנטיים או מיניים, אזי הוא חוצה את הגבולות האתיים.

בדומה לנזק הנורא והבלתי הפיך במקרה של אונס, גם מגע מיני בעת טיפול – כביכול מתוך הסכמה – גורם נזק שאינו פחות. לדעתי, בשום פנים ואופן אין לקבל כל טיעון בדבר "תרומה" למטופלת, ויש לפעול חד־משמעית נגד הצעות כגון זו שהעלה הפסיכולוג רפי יעקובי לתת "היתר לקיים יחסי מין עם פציינטית לאותם מטפלים שמתייחסים לשירות הפציינט ולא חושבים על הזין שלהם." אלא שלי נראה כי ה"תרומה" למטופלת – שעמיתים מסוימים מנסים לתרץ בה קיום יחסי מין עם הפונות אליהם – היא, בכל המקרים וללא יוצא מן הכלל, תרומה לסיפוק יצרו של המטפל בלבד. לגבי המטופלת אין בכך אלא כדי להחריף את הסימפטומים, להעמיק את האומללות. הטיפול, שאמור להיות נקודת משען יציבה לאנשים שכשלו במערכות יחסים בסיסיות, מתנפץ ועלול להותיר במטופלת תחושה של חוסר אמון כללי בבני־אדם.

יחסי מין מאחורי אצטלת הטיפול יש בהם כדי להשפיל ולא לרומם. במידה מסוימת מקביל הדבר לגילוי עריות. בשני המקרים, האב והמטפל שללו מעצמם במו ידיהם את הזכות להיקרא אב או מטפל. שניהם בגדו בגידה חמורה בתפקיד שניתן להם, שניהם הפיקו תועלת אישית ממצב שבו אמורים היו להקפיד הקפדה יתרה על יצרם.

מטפל המתייחס לאיבר מינו כאל כלי טיפולי הוא אדם שבזבז שנים רבות לריק, שכן הוא יכול היה בזמן קצר יותר, וללא השקעה של משאבים בלימוד ובהסמכה, להיות ג'יגולו, להרוויח לא רע, ולהביא על סיפוקן נשים שאכן זה רצונן המפורש ממנו, ולא ללבוש תחפושת של פסיכולוג או פסיכיאטר נכבד, הבא להקל על מצוקה, ומציע בסופו של דבר שירותי מין דחוקים באין תרופה אחרת באמתחתו.

הסיטואציה של מטופלת ומטפל טעונה, מפני שבה יושבים גבר ואשה בחדר קטן וסגור, ועוסקים חזור ועסוק בתיאור מפורט של מאוויים, פנטזיות, חלומות ומעשים בעלי תוכן מיני.

לכן, לאחר ההחלטה לפנות לטיפול יש לשקול היטב את האוריינטציה הטיפולית מחד גיסא, ואת מין המטפל מאידך גיסא. האוריינטציה הפרוידיאנית לענפיה מועדת מלכתחילה לעיסוק ממושך וממוקד יותר במניעים המיניים, האחראים, לדעת הדוגלים בה, להפרעה ולאומללות של הפונה.

ישנן היום אוריינטציות אחרות השמות את הדגש על תהליכים קוגניטיביים או התנהגותיים, קצרות טווח או ממושכות יותר. באוריינטציות אלה נותנים בידי החשיבה וכוח הרצון את המפתח לשינוי.

* הכותבת היא פסיכולוגית קלינית.

הנא
היומרה לכתוב ספרות קאנונית פוחתת ככל שנכנסות לתחום נשים
שיגידו תודה שהיום בשם הפלורליזם המקודש אנו מתירים להן להופיע בציבור ועל המרקע בלי כיסוי פנים
הן אינן מסוגלות להתאפק ולסגור את הרגליים ואינן מסוגלות להפסיק לפסק. בגלל עובדה מצערת זו אין לנו שלום
הדבר המנג׳ס, המעצבן והאינפנטילי משהו

הם נחשבים בעיני עצמם ליברלים, מגינים על זכויותיהן של קבוצות מדוכאות, מבינים את בעיותיהן ומוכנים לגלות סלחנות לטעויותיהן. עד שזה נוגע לנשים

ורים

לפני פחות משנה התייצבנו, מרצות אחדות מאוניברסיטת תל־אביב, בשער ההפגנות של הקמפוס. מזועזעות מרצח מזכירה באוניברסיטה על־ידי בעלה, הפגנו והחתמנו על עצומה המתריעה על חומרת האלימות הגברית כלפי נשים בארץ. מעטים בלבד סירבו לחתום על העצומה הבינלאומית הקונסנזואלית הזו. ובכל זאת, עמוס קינן, נאור עם תעודות שאליו פניתי, הניד בראשו, צקצק בלשונו וחלף על פני. הוא בחברה טובה.

אורי אבנרי, המבקש לבקר ז׳אנר עיתונאי (שאותו עודד בעצמו), מכנה את כותביו (זכרים כנקבות) "עיתונאיות ברקודות". פרופ׳ מיכאל הרסגור משמיץ נשים בטענה שבגלל שאנו ממשיכות לפשק את רגלינו לגברים אין לנו שלום בארץ (זוכרים את מלכי ישראל שעשו הרע בעיני ה׳ וכל עמם נענש?). יהודית אוריין מאשימה את הפמיניסטיות המתנגדות לתחרות מלכת היופי בפאשיזם מן הסוג הגרוע, ובנאורות אמיתית היא אומרת להן: "שיגידו תודה שהיום בשם הפלורליזם המקודש אנו מתירים להן להופיע בציבור ועל המרקע בלי כיסוי פנים." חיים נגיד מאשים את הנשים בירידת רמת מקצוע האחות, ההוראה, הסיעוד וכתיבת ספרות. שמואל וילוז׳ני כותב שהאשה זה "הדבר המנג׳ס, המעצבן והאינפנטילי משהו."

זוהי רשימה חלקית בלבד. מה שמעניין בה אינן ההשמצות הפרועות כלפי הנשים. מבחינה זו אין חדש תחת השמש. המעניין הוא הדמויות המפיצות את הגזענות המינגנית הזו. כולם אנשים שמקובל לראותם כנאורים, כמשכילים, כלוחמים למען זכות המיעוט, כ"יפי נפש" בפי הימין. כפמיניסטיות, כשמאלניות, קשה לנו למתוח ביקורת על קבוצה זו. השמאל הוא הרי בעל־הברית הטבעי של הפמיניזם. נראה שדווקא משום הציפיות הגבוהות שלנו מאנשי הרוח וזכויות המיעוט אכזבתנו מהם מרה כל־כך וכעסנו עליהם גדול כל־כך.

פנינים כגון אלה שלעיל, אף שהן מקוממות ביותר, בחזקן אמונות אנטי־נשיות חריפות, אינן חטאו הכבד של השמאל הישראלי כלפי נשים. עיקר החשבון שלי עם השמאל נובע מההתעלמות מנשים ומהבעייתיות של להיות אשה בישראל. הם (ובעצם עלי לומר אנו) יוצאים למאבקים עקביים ואמיצים למען פתרון צודק לפלסטינים, אך את עניות עירם הם מותירים במעמדן הנחות. אנו מגישות הקפה בשמאל בדיוק כמו בימין. כפי שאיננו נחשבות מבינות בביטחון בימין, כך גם בשמאל: בעצומת הקצינים המפורסמת של "שלום עכשיו" נאסר על החתמת קצינות. בהפגנות למען זכויות נשים אפשר לספור את הגברים השמאלנים בקלות רבה. הם כה מעטים.

אפילו במרצ, הנבנית על נשים יותר מאשר על גברים, אין פונים אלינו בלשון נקבה. מעדיפים לפנות אל הזכר ולשנות אתו את המדינה. "פוליטיקה" נכתב ברובו על־ידי גברים, הישראלי עבורם הוא גבר, ומעמד האשה שולי לחלוטין. הקדישו לנו חוברת כדי שנשתוק.

וכשאנו מתלוננות, מחזירים לנו בהאשמה. אין נשים בעשייה מקצועית ופוליטית, רק בפיקנטריה (ראו איצטגננות אצל עברון). אנחנו גם קיצוניות לטעמם (הם שוכחים שזה בדיוק אחד התירוצים של הקונסנזוס נגד השמאל). החומר שאנו מציעות אינו ראוי לפרסום, כי אובייקטיבית הוא נחות. הוא משעמם וחוזר על עצמו.

אנו משעממות את השמאל כי בעיותינו אינן מעניינות אותו. הוא מדלג עליהן לא מתוך רשעות אלא מתוך חוסר עניין. וכך, גדעון סאמט למשל, כותב ב"הארץ" על המהפכות החברתיות החשובות בארצות־הברית בת־זמננו, והמהפכה הפמיניסטית אינה נזכרת שם! אם זה לא נוגע לו אז זה לא קיים. אובייקטיבית, כמובן.

חבל. הפמיניסטיות והשמאל היו צריכים לשתף פעולה אלה עם אלה. במקום זה אנו חורקות שיניים ומשתפות עמו פעולה, וכועסות עליו כל הזמן על שאינו נוקף אצבע למען מעמד האשה.

להלן אנו מפרסמות ניסיון לדו־שיח משנת 1988 בין דינה בלכמן, פמיניסטית פעילה, לבין בועז עברון, עיתונאי עם הדעות הנכונות. זה דו־שיח של חרשים, אך הוא מרתק בכל זאת. אולי ייצא מזה משהו?

מירה אריאל

כאשר מדובר בכל דיכוי שהוא, מבינים השמאלנים שזה איננו רק עניינם של הדפוקים, אלא עניינה של החברה כולה – הסובלת מהשלכותיו; מדוע לא כך כאשר מדובר בגזענות מינית?

31.1.88
לבועז עברון שלום רב,

מספר פעמים דחיתי את חידוש ההתכתבות אתך, גם מחוסר זמן, וגם – בשל העדר נקודת מגע. למרות ששני אלה כיום חזקים מאי־פעם, הייאוש מאיץ בי לחדש את החלפת הדעות אתך, והפעם אצמצם את דברי לשאלות מספר, אליך ואל כל השמאלנים (כמרבית הפמיניסטיות אני עצמי, כמובן, שמאלנית):

– מדוע כאשר דידי מנוסי ממלא את דף בדיחותיו בנשים מטומטמות, מרושעות, נכספות להיאנס, הוא קורא להן בדיחות אנטי־פמיניסטיות (ולא "אנטי־נשיות")?

– האם בדיחות על ערבים מלוכלכים, רצחניים, פחדנים, הן בדיחות אנטי־אש"פיסטיות (או שמא – גזעניות)?

– כאשר מדובר בכל דיכוי שהוא, מבינים השמאלנים שזה איננו רק עניינם של הדפוקים, אלא עניינה של החברה כולה – הסובלת מהשלכותיו: מדוע לא כך כאשר מדובר בגזענות מינית?

– ונניח שזהו עניינן של הנשים עצמן, ושידאגו נא לעצמן. האם ניתנת להן אפשרות לבטא את עמדתן, כאשר כל אמצעי הייצור התרבותיים נשלטים על־ידי גברים בעלי עמדות אנטי־נשיות (אנטי־פמיניסטיות)? (עיתון "פוליטיקה", ככל עיתון אחר, דוחה כל מאמר, ולו האיכותי ביותר, כמו זה של ד"ר רחל גיורא ורחל אוסטרוביץ', אם הוא כתוב מזווית נשית על נושא פרו־נשי: מנסחי ה"חוקה" לא שמעו עדיין שיש נשים: ועוד ועוד.)

– מדוע השמאלן הליברל מרבה לכתוב על כל דיכוי ואפליה ולנתח את נזקם לחברה, ולעולם אינו כותב על אפליית נשים, דיכוין, האלימות נגדן? כהשלמה לאף־מלה על הדיכוי, השמאלן כן כותב באנטי־נשיות ("אנטי־פמיניסטיות") על "עורכי־הדין והרופאים ו־נשיהם האלגנטיות", או על הנשים כאיצטגניניות [הכוונה לעברון עצמו – מ"א]. גם כאשר יצרני תרבות האיצטגנינות, הברכות וכו' הם דווקא הגברים: הבאבא סאלי, הבאבא ברוך, הרב פרץ, הרבי מלובביץ'.

– אבל יותר חשוב: מדוע אין נעשות הבחנות על־פי מין שהן קריטיות לחברה ולשלום, הבחנות שאינן זקוקות להוכחה: שהגברים אחראים ל־95% של האלימות הפרטית ול־100% של האלימות המוסדית, קרי מלחמה, דיכוי, עינוי? התמונות והמידע המחרידים על מלחמות וייטנאם־לבנון־פלסטין, ועל העינויים אצל סטאלין, היטלר, פינושה (וכל היתר), המוקרנים אצלנו, אינם מעוררים את ההבחנות ביחס לטבעם של הגברים – מולד או נרכש, על טבעה של התרבות הגברית, טבעו של שלטון הגברים, טבעו של סדר העדיפויות הגברי, הקובע את המדיניות בכל תחום.

– האם יש קשר בין העדר השפעתן של הנשים בחברה ובתרבות, לבין התמדת האלימות־מלחמה־דיכוי בכל המשטרים, על־ידי כל האומות, גם כאלה שהשתחררו לא מזמן?

– האם יש קשר בין הלגיטימיות של ביזוי, דיכוי ואלימות כלפי נשים, לבין התמדת הדפוס הזה גם לגבי קבוצות אחרות? התיתכן דמוקרטיה רק ליהודים? התיתכן אי־גזענות רק כלפי גברים?

אז מה אם הגברים הפלסטינים ישוחררו? זה כבר קרה לגברים הציונים, האמריקנים, ההודים, הווייטנאמים, העיראקים, הצרפתים וכו': הם השתחררו משלטונם של גברים זרים, והמשיכו לדכא את הנשים. ועד מהרה – גם קבוצות אחרות. (ידוע לך כמה נשים פלסטיניות נרצחות על־ידי בני עמן בגלל היותן נשים?)

– היש סיכוי לשינוי מהותי, כל זמן שבחברה תשלוט הקבוצה היוקרתית וערכיה היוקרתיים: תחרות־כוח, שליטה, ניצול, דיכוי, מלחמה, עינוי? וכל זמן שהקבוצה הלא יוקרתית – על ערכיה הלא יוקרתיים: טיפוליות, טיפוח הזולת, שיתוף פעולה, טיפוח החיים – דחויה בחברה?

בעיתונות ובתקשורת בכלל מרבית הדלתות חסומות בפנינו. הכתיבה מוגבלת לזווית הגברית, כשהנשים (מחצית האוכלוסייה), מציאות חייהן וסדר העדיפויות שלהן אינם קיימים, או שהן עצמן קיימות כ"שדיים של המדינה". הכתיבה היא ימנית, מטפחת אלימות, גזענות, מלחמה, גם כשהיא מביטה שמאלה. כך אין להתפלא על לוחמי השלום, אורי אבנרי, והבמאי היפני קורוסאווה, שכל אחד מהם סבור ש"האדם" מתגעגע בתוכו למלחמה ומעדיף מלחמה על פני שלום ושלווה: "האדם" – קרי הגבר.

לכן אני מציעה רב־שיח בין שמאלנים לבין פמיניסטיות. אם רב־שיח זה יהווה פתח לכניסת החשיבה הפמיניסטית לחשיבת השמאל, תהיה זו טיפה אחת נוספת לחיזוק מגמות חיוביות בחברה האלימה שלנו.

אני משערת שדברי, מזווית ניתוח נשית פמיניסטית, נשמעים לך זרים ומקוממים. אנחנו, הנשים, למדנו לחיות עם זווית ראייה זרה לנו ומקוממת ב־99.9% מהמצוי בתקשורת ובתרבות. כדאי מאוד לנסות להידבר, מפני שזה קריטי עבור השלום והחברה.

בברכה,
דינה בלכמן

7.2.88
לדינה בלכמן שלום רב,

כן, מזמן לא התכתבנו. אינני סבור שלא כתבתי אף פעם נגד אפליית נשים, כפי שאת רומזת במכתבך, אבל סבורני שכרגע המלחמה העיקרית היא במגזר אחר לגמרי. כרגע אין איש מדבר על "טרנספר" של נשים. ואין יורים בהן ואין שוברים את עצמותיהן באלות (אלא אם כן הן פלסטיניות, וכחלק מדיכוי לאומי כללי). את וחברותייך עושות כמובן מלאכה מבורכת, ומובן שכל אדם הגון הוא לצדכן, ואין שום ספק שיש קשר גומלין בין המנטלויות (!) של מדכאים (לא במקרה דגלו תמיד הפאשיסטים במיטה, מטבח וילדים

הנאורים

סבורני שכרגע המלחמה העיקרית היא במגזר אחר לגמרי. כרגע אין איש מדבר על "טרנספר" של נשים. ואין יורים בהן ואין שוברים את עצמותיהן באלות

צילום רחל הירש

כתחומים היאים לנשים). ואם וכאשר יונח קצת בחזית הפוליטית, אפשר יהיה להתפנות יותר גם לכך (אולי שמת לב שלא כתבתי מלה במשך כל הזמן על המצב במערכת הבריאות, ובמידה רבה בגלל הידיעה שבעניין זה יש מספיק עושים במלאכה).

אני מכיר את עורכי "פוליטיקה", וטענתך מתמיהה אותי מאוד. גדעון סאמט הוא אדם ליברלי ביותר, ואחרי ככלות הכול זהו במידה רבה ביטאון של רצ, מפלגה שהדמות הראשית והכוח המכריע בה היא אשה. אינני מאמין שהיו פוסלים שם מאמר בעל ערך על נושא זה.

אשר לחוקה המוצעת, הרי זהו מסמך המלא חורים ותמיהות כרימון. אינני זוכר את ניסוח סעיפי זכויות האדם שבהצעה, אבל מובטחני שהם מכילים מלים כלשהן על הבטחת שוויון זכויות לנשים.

אשר לרמזייך האחרים לכתיבתי: "עורכי־הדין והרופאים ונשיהם האלגנטיות" – מצטער, תיארתי תמונה חברתית, שבה הנשים ממלאות ברצון ובשמחה את תפקידן כצללי הבעל וכעוזרותיו, והן נוהגות במידה של סנוביות שבעליהן אף לא יחלמו עליה, משום שאת כל חשיבותן הן מפיקות לא מעצמן ומעבודתן אלא מחשיבותו של הבעל. להוסיף ולהסביר באותה מסגרת שאין זו אשמתן ושגודלו והוכנו לתפקיד – זה שייך לרשימה אחרת. אלו הן העובדות. וכמו כן עובדה היא, כפי שציינתי ברשימה אחרת, שכל מי שפנה אלי אי־פעם בהבלי איצטגנינות, או הפריח תיאוריות מצוצות מהאצבע על כך, היו תמיד נשים.

אשר לנשים ומלחמה ושלום – אולי את צודקת. אין לנו ניסיון היסטורי בחברות המונהגות על־ידי נשים, כך שאיננו יודעים אם היו נוהגות זו בזו בדרכי מלחמה או שלום. אשר לי, אני ספקן למדי. הגברים נלחמים מפני שהם מנהיגי החברות האנושיות. לו עמדו בראשן נשים, היו הן מנהלות מלחמות, ובמקרים המעטים בהיסטוריה שנשים עמדו בראש מדינות, לא היו שונות כלל מגברים בנדון זה. הדו"ח שפורסם לאחרונה (אינני יודע באיזו מידה הוא מבוסס), שנשים אמריקניות בעמדות כוח נאבקות זו בזו לא פחות מגברים, צריך גם הוא לעורר מחשבה. את ודאי תטעני שנשים נוהגות כך משום שהן פועלות בחברה שכל ערכיה ומושגיה עוצבו על־ידי גברים, והן נאלצות לשחק לפי כלליה. ייתכן. אבל כמו שאינני עושה אידיאליזציה מגברים, רחוק אני מכך גם לגבי נשים. ואחד הדברים העגומים שהעולם התנסה בהם הוא שכל המדוכאים, ברגע שהשתחררו, החלו נוהגים בדיוק כמדכאיהם ואף גרוע מהם. זה מה שקרה, כידוע, ל"מוסר היהודי" המפורסם. וזה, חוששני, מה שיקרה גם לנשים ברגע שתימצאנה הן בעמדות הכוח.

עיינתי גם בחומר ששלחת. דומני שתיאורך את יחסי המין בין גברים ונשים כיחסי רדייה והתעללות של הגברים בנשים הוא די חד־צדדי. יש גם צורות של התעללות מינית נשית, יש סאדיזם נשי, יש נבזות נשית שאינה דווקא "תגובה" להתעללות גברית.

מכל מקום, אני מוכן בהחלט למפגש שאת מציעה.

בברכה,
בועז עברון

25.2.88
לבועז עברון שלום רב,

התכוונתי לרב־שיח, אבל נראה שאכן, זה עדיין לא הזמן. ככל הנראה, השמאל רחוק מלהיות בשל לכך. אשר ל"זמן מתאים" במובן שלך – הרי חיכינו 100 שנות הציונות. הוא כמובן יבוא, אך ענייניהן של הנשים לעולם מוגדרים כשוליים. מאחר שדיון לא יתקיים, אתייחס לכמה נקודות שהעלית. מרתק להיווכח שוב עד כמה שונות השפות שאנחנו מדברים:

1. מעולם ובשום מקום לא תיארתי את יחסי המין בין גברים ונשים כיחסי דיכוי בלבד (אף ניסיוני הפרטי לא היה מרשה זאת). אני דיברתי על דימוי אלים למיניות ולזהות של הגבר, ועל השפעת היוקרה של דימוי זה על אלימות הפרטים והמדינות.

2. עתה מכים מאות ערבים, הורגים עשרות מהם, מטילים עליהם עוצר. כל שנה מכים (בארץ) 100,000 נשים, כולל שבירת עצמות, כוויות, נכות. כל שנה אונסים (בארץ) 3,000 נשים, ושברים אלה לא תמיד מתאחים. כל שנה הורגים (בארץ) נשים יהודיות ופלסטיניות כמספר הפלסטינים שנהרגו בחודשי ההתקוממות הראשונים, רק משום שהן נשים ("על כבוד הגבר"), לרוב – על־ידי בני עמן.

כל לילה כל אשה מאוימת בהיותה מחוץ לבית, איום אשר בגללו רבות נשארות בעוצר לילה, ורבות אחרות נושאות נשק הגנה גם בימי שלום. כמעט כל אחת מאתנו הותקפה בדרך זו או אחרת על־ידי אבות, זרים, רופאים, מעבידים, ונאלצה להשתקם מתקיפה, מניסיון תקיפה, או מפחד מוות, טרור שלא יחלוף עם החזרת השטחים.

כל הזמן, יומיום, מתנוססים פרסומים ברחוב, בעיתוני הזרם המרכזי, המציגים אותנו לא רק כאובייקט לגיטימי לבוז ולאלימות, אלא כמזמינות אלימות וכנהנות ממנה. מצורפת דוגמה שגרתית, לא הגרועה שבהן. חמורות ממנה הן האשה בדמות קלמנטינה הנסחטת על חוד המסחטה (טלוויזיה), הנקניקייה בדמות אשה הנחתכת ונאכלת לתיאבון (קולנוע), האשה כחור (טלוויזיה לנוער), כמי שנהנית להידקר בחרבות הקוסמים (טלוויזיה לילדים).

כך שלא גודל המצוקה ועומק הגזענות, אלא אופן סיווגנו אותה ואת חשיבות הציבור הנתון לה, הוא שקובע את מידת הטיפול בנושא, וכמובן – גודל ההפרעה המוסדית הנגרמת. כיוון שלעולם לא תיגרם הפרעה מוסדית קשה על־ידי נשים, כי הן קשורות בקשרי אהבה והולדה עם הגברים, לעולם לא יהיה זמן מתאים ודחוף לדון במצבן.

והאהבה המיתוספת לדיכוי איננה מפשטת את הדברים. להיפך: רק אנחנו נדרשות להוכיח על־ידי מחקרים שיש קשר בין דימוי בזוי לבין אפליה בפועל, בין לגיטימציה לאלימות לבין האלימות בפועל, בין מצב של דיכוי לבין השפעות הרסניות על החברה כולה; ורק על ההסתה נגדנו מגן השמאל – בשם חופש הביטוי.

יש, כמובן, עקביות באי־מתן ביטוי לקול הנשים ואי־דיווח על פועלן של נשים. שנים, מתקיימות הפגנות ומשמרות מחאה של נשים נגד הכיבוש. נשים ככלל, ופמיניסטיות במיוחד, תורמות יותר מאחרים למאבקי שחרור

לא. השעמום שלך ושל סאמט הוא אותנטי (ממאמרן של ג. + א.). חוסר העניין של התקשורת, כולל נציגיה השמאלנים, בכל מה שנוגע לנשים – הוא אותנטי ולא זדוני. הגדרת החדשות על נשים כ״לא חדשות״ היא אותנטית ולא זדונית (ערבי מוכה = חדשות: הפסד בכדורגל = חדשות: 35 נשים מוכות ביום = לא חדשות).

ומה עם השעמום האותנטי שלי ושל מרבית הנשים מטונות של חומרים המעניינים את הגברים ולא את הנשים, הממלאים את מרבית המקום והזמן גם בתקשורת: ספורט־גברים, פולקעס־נשים, פובליציסטיקה וביקורת סרטים – אירועים מזווית גברית שאינה מבחינה בנו ומוציאה עלינו דיבה: ראיונות עם גברים בלבד הנשאלים על כל דבר, כולל על נשים: פסיכולוגיה גברית המסבירה מזווית גברית איך נשים אמורות להרגיש ולנהוג (כמו שמתאים לגברים): סוציולוגיה גברית המנתחת את החברה כאילו אין בה נשים (המרצים משתעממים באופן אותנטי מסוציולוגיה הכתובה על־ידי נשים ואינם מלמדים אותה, בייחוד אם היא ביקורתית־פמיניסטית): ספרות, קולנוע וטלוויזיה שהנשים שם אינן קיימות, או שהן ״מיס־פיגיות״ (גם בתוכניות לילדים): אכן, נשים מתעניינות בדברים אחרים: גם בתוכן, גם בסגנון. אבל זה איננו כל העיוות.

בניגוד לנושאים אחרים, המודפסים ומשודרים בלי הפסק (גם אתה וקינן כותבים כמעט כל שבוע על אותו נושא עצמו ובאופנים החוזרים על עצמם, וזה טבעי), דווקא על מצבן של הנשים, במיוחד על הזהות של האשה הישראלית, לא פורסם, ובוודאי לא פעמים רבות עד ש״אין בו כדי לחדש״, כדבריך. חפרתי ולא מצאתי אף פרסום אחד בעיתונות הכללית וב״פוליטיקה״.

דווקא מפני שהשעמום של השולטים בתקשורת, גברים, מכל מה שמבטא נשים ומייצג את מציאות חייהן, הוא אותנטי, דווקא לכן חשוב כל־כך שיינתן לשני המינים להשמיע את קולם, ובזה השמאל המקורב לתקשורת (״כותרת ראשית״, ״פוליטיקה״, ״העולם הזה״, דף האמצע של ״ידיעות אחרונות״, ״העיר״) יכול היה למלא תפקיד יותר חיובי, אילו ראה בדיכוי נשים נושא חברתי ולא נושא לבדיחות.

יש, כמובן, עקביות בין אי־מתן ביטוי לקול הנשים ובין אי־דיווח על פועלן של נשים. מה הפלא שהעובדות אינן ידועות (גם לך): בירושלים, בתל־אביב, בחיפה ובמקומות אחרים בארץ, זה כ־4 שנים, מתקיימות הפגנות ומשמרות מחאה של נשים נגד הכיבוש בשטחים. קבוצות נשים התארגנו לבקר פלסטינים, כולל בבתי־חולים: עצומות נשים נגד הכיבוש נשלחו, ואלפי נשים מכינות עצומה דרמטית חזותית: מאמרים ושיחות רדיו נגד הכיבוש ונגד הציות העיוור נכתבו על־ידי נשים ונשלחו לרדיו ולעיתונות. כל אלה נעשים על־ידי פמיניסטיות, בנוסף על השתתפותן בפעילות של השמאל הכללי, ועל חשבון הפעילות הפמיניסטית. אבל – כל זה איננו מדווח. מדווחות התארגנויות נשים הפועלות עם הקונסנזוס (ונקיות מהשעמום הפמיניסטי) בין אם מימין ובין אם משמאל, אך עם כותרת לגיטימית כמו ״אמהות נגד שתיקה״. לא כך ״נשים נגד הכיבוש״.

נשים בכלל, ופמיניסטיות במיוחד, תורמות יותר מאחרים למאבקי השחרור, ולא להיפך, כדבריך, ולא לאחר שחרורן המוחלט. יש יותר מצביעות שמאל מאשר מצביעי שמאל (וכרגיל – הן אינן מוזמנות אל במות השמאל לומר את דברן).

לטעון שנשים הן כוחניות ולוחמניות כגברים, זה כמו לומר שגברים (כיום) הם טיפוליים כנשים, זה כמו לומר שהסוציאליזציה היא מושג ריק מכל תוכן. ובסוגריים: אילו נטו הנשים כגברים למלחמות/אלימות, מסיבות גנטיות או חינוכיות, הרי היו נהנות כגברים מצפייה בסרטי אלימות ומלחמה ובספורט אלים. אבל, מרבית הנשים מתעבות את אלה. אבל מי מדברת על החלפת שלטון הגברים בשלטון נשים? אנחנו מדברות על מתן מקום שווה וביטוי שווה לערכים הנשיים בצד הגבריים, מה שמשנה לגמרי את התמונה, את הזהויות המיניות, את המטרות החברתיות, על־ידי איזון בין השניים, ביטוי שווה ומקום שווה – גם אם זה משעמם אתכם.

נדמה לי שעניתי על הכול. ונדמה לי ששוב – לשווא.

נדמה לי שאפשר היה לתמצת את כל ההתכתבות שלנו ב:

בלכמן:
- מדוע השמאל מעולם לא תמך במאבקן של הנשים (שלא כביתר מאבקי השחרור)?
- מדוע השמאל (כמו היתר) חוסם את הקול הנשי?
- מדוע השמאל מפיץ שנאת נשים?

עברון: אופציה א׳:
- אכן, יש בעיה, ראוי ללמוד אותה.

עברון: אופציה ב׳:
בעיקרון אנחנו אתכן: בפועל נמשיך בשלנו, כי:
- כרגע זה לא דחוף, ומעולם לא היה
- כי אינכן עושות למען עצמכן
- כי אינכן טובות מהגברים, אז למה להתאמץ
- כי ההכפשות הן נכונות (״עובדות״)
- כי סגנונכן ודבריכן משעממים אותנו
- כי דיכוי נשים איננו מזיק לנו

למרות הייאוש הייתי רוצה להפיק משהו פרודוקטיבי מהתכתבותנו: אם תרשה לי, אתן פומבי להתכתבות. אותי עצמי ההתכתבות החכימה. אנחנו זקוקות לשיתוף הפעולה שלכם. אין צורך לאהוב את סגנוננו ואת דברינו או להסכים אתם, כדי להיאבק על זכותנו לאומרם. אין גם צורך לאהוב אותנו (עם כל החסרונות שהשמאל מונה בנו), כדי להתנגד להסתה נגדנו במלל ובתמונה.

האין אלה המוטו של כל ליברל שמאלני?

בברכה,
דינה בלכמן

סופי ז'רמיין

סיפורה ממחיש את הקשיים העומדים בפני אשה, אפילו ממשפחה אמידה, המבקשת ללמוד מדעים ולפתח את כשרונותיה. יתר על כן, סיפורה מדגים עד כמה קשה או כמעט בלתי אפשרי לאשה לזכות בהכרה של הקהילה המדעית ⬅

סופי ז׳רמיין (1776–1831), מתימטיקאית צרפתייה, נולדה בפאריס בעשור שקדם למהפכה הצרפתית, במשפחה בורגנית אמידה שלא היה לה כל קשר לתחומי המדע. ז׳רמיין הצליחה ללמוד בעצמה מתימטיקה ופיזיקה, ופרסמה עבודות מקוריות בתחום תורת המספרים ותורת האלסטיות. למרות זאת, עד היום לא זכתה בהכרה שהיא ראויה לה.

בגיל 13 מצאה ז׳רמיין מפלט בספרייה של אביה, שם רכשה את השכלתה. כפי שהיא לא הבינה את התעניינות הוריה בכסף ובפוליטיקה, כך הם לא הבינו את התעניינותה במתימטיקה: הם חשבו שהדבר אינו מתאים לגילה ובוודאי עומד בסתירה למינה. המתימטיקאי האיטלקי ג.ט. קארוצי, שעם השנים הפך לידידה, מספר כיצד התגברה על התנגדות המשפחה: היא היתה נחושה ללמוד מתימטיקה, וכאשר בני המשפחה ישנו היא למדה לאור הנר. החברה והמשפחה לא ראו טעם בעיסוקים אקדמיים של נערה, אולם בסופו של דבר הצליחה בעזרת התמדתה להתגבר על התנגדות הוריה. למרות תחומי התעניינותה ה״מוזרים״ תמך בה אביה כלכלית עד יום מותה. היא לא זכתה לשאת באף משרה מקצועית.

את השכלתה רכשה בצורה לא מסודרת. היא קראה ולמדה על ארכימדס, והזדהתה עם מאבקו להמשיך במחקרו למרות הכיבוש הרומאי של סיראקוז. היא למדה את התורה שפיתח ניוטון וגם התעמקה בכתבי אוילר (1707–1783), ממניחי היסוד למתימטיקה המודרנית. כשהיתה בת 19 נפתח בית־הספר הפוליטכני בפאריס, שהיה בית־הספר הגבוה למדע ובין המורים בו היה לאגראנז׳ (1736–1813). ז׳רמיין הצליחה לפגוש את לאגראנז׳ ומדענים נוספים מבית־הספר הפוליטכני, אולם היא רצתה בלימוד מקצועי מסודר, ולכך לא זכתה. מפאת מינה היא לא התקבלה לפוליטכניק.

באותה תקופה היו אמנם נשים מהאריסטוקרטיה שלמדו מדעים, אולם הדבר נעשה באמצעות ספרים פופולריים שנכתבו במיוחד למטרה זו. הידע המדעי שהובא בספרים אלו היה מצומצם ביותר, ומטרתו היתה לאפשר לנשים לנהל שיחה סלונית גם על נושאים מדעיים. אחד הספרים הידועים היה ספרו של אלגורטי, ״הסברים לפילוסופיה של אייזק ניוטון לשימוש הגבירות״. אלגורטי האמין שנשים מתעניינות רק באבירות ובאהבה, והוא ניסה ללמד פיזיקה על־פי אמונתו זו. ספרו עוסק במרקיזה ובמחזרה המשוחחים על נושאים שונים במדע. באחד הפרקים מנסה המחזר ללמד את המרקיזה את חוק המשיכה. הוא מסביר לה שכוח המשיכה בין שני גופים נמצא ביחס הפוך לריבוע המרחק ביניהם. והמרקיזה משיבה שהדבר אינו מפליא אותה, מאחר שהיא גילתה כי גם באהבה מתקיים אותו יחס: אחרי שמונה ימי פרידה האהבה פוחתת פי שישים וארבעה. שיחות מעין אלו ממלאות את הספר.

אך לסופי ז׳רמיין לא היתה סבלנות לספרות זו. היא סירבה לקרוא את ספרו של לבלאן, ״אסטרונומיה לגבירות״, שהיה כתוב באותה מתכונת, ואף נתנה פרסום לשאט הנפש שלה. ז׳רמיין אמנם לא נאלצה לדאוג לפרנסתה, אולם היא לא יכלה ליהנות מהיתרונות של נשות האריסטוקרטיה. היא חיה בבדידות: היא היתה מנותקת לא רק מחברת המדענים (גברים), אלא גם היתה מחוץ לחברת הנשים המשכילות מהאריסטוקרטיה, שמעמדה החברתי לא אפשר לה קיום קשר חברתי אתן.

יתר על כן, מאחר שלא היתה קרובת משפחה של מדען, לא היה מי שייצג אותה, יציג את התיאוריות שלה, וישמש כמקשר בינה ובין המדענים האחרים. ייתכן שז׳רמיין תרמה בביישנותה לבדידותה, אולם בדידותה בלטה במיוחד על רקע התקופה שבה חיה: הקהילה המדעית הלכה והתרחבה, היא משכה אליה מספר גדול של חברים, ארגנה מוסדות, ועודדה שיתוף פעולה בין החברים. ז׳רמיין מצדה האמינה כי תרומתה תעמוד במבחן הזמן ותגבר על הדעות הקדומות.

בתחילת המאה ה־19 נפתחו בפני ז׳רמיין אפשרויות בתחום תורת המספרים. שני החוקרים הראשונים שעמם היתה במגע, לאגראנז׳ ולז׳אנדר (1752–1833), התעניינו בתורת המספרים ועודדו אותה

הביאה לדפוס אראלה דאור

בספרה ״חדר משלה״ מתארת וירג׳יניה וולף מה היה עולה בגורל האחות ההיפותטית של שקספיר, לו ניחנה בכל אותם כשרונות, דמיון והעזה. היא היתה יושבת בבית כשאפשרויות הלימוד סגורות בפניה, ואפילו היתה בורחת ללונדון כדי לא להינשא, והיתה מנסה למצוא את מקומה בתיאטרון, היו הכול צוחקים בפניה. במהרה היתה מוצאת עצמה בהיריון, ובליל חורף קר היתה ודאי שולחת יד בנפשה. לכתיבת מחזות לא היתה מגיעה.

ומה לגבי המקבילה הנשית לניוטון? מה היה עולה בגורל אותה אשה שהתעניינה בפילוסופיה, במדע ובמתימטיקה? גורלה לא היה טוב יותר, שכן השילוב אשה־מדע־מתימטיקה אינו מקובל עד היום, ומעטות הנשים שהצליחו לעבור את המכשולים וגם לזכות בהכרה על פועלן.

סיפורה של סופי ז׳רמיין (1776–1831), מתימטיקאית צרפתייה, ממחיש את הקשיים העומדים בפני אשה, אפילו ממשפחה אמידה, המבקשת ללמוד מדעים ולפתח את כשרונותיה. יתר על כן, סיפורה מדגים עד כמה קשה או כמעט בלתי אפשרי לאשה לזכות בהכרה של הקהילה המדעית.

היפאטיה, שהיתה מתימטיקאית נודעת באלכסנדריה (370[?]–415), נהרגה על־ידי פאנאטים שהעלו את הספרייה המהוללת של אלכסנדריה באש, ולא נשאר לנו זכר מעבודותיה המתימטיות שנודעו לתהילה בתקופתה.

במאה ה־18 הצליחה מריה גאטנה (1718–1799), מתימטיקאית, בלשנית ופילוסופית איטלקייה, לרכוש שם לעצמה כמתימטיקאית. כרטיס הכניסה שלה לעולם המתימטיקה והמדע היה אביה, שהיה פרופסור למתימטיקה במילאנו. כבר בגיל 14 השתתפה במפגשים של פילוסופים בבית הוריה. אולם גם רקע משפחתי כמו שלה לא היה ערובה לכך שתוכל להתמיד בעיסוקיה המדעיים. היא סירבה להינשא, ומשפחתה נלחמה ברצונה להיות נזירה. מגיל 20 חיה חיי התבודדות בביתה. היא הקדישה את חייה ללימוד המתימטיקה. ב־1752, כאשר אביה נפל למשכב, מינה אותה האפיפיור בנדיקט ה־14 למשרת פרופ׳ למתימטיקה. עם מות אביה ב־1754 התמנתה למנהלת ההוספיס טריבולציו, במילאנו. יצירתה החשובה היא: "Instituzioni Analitche ad ubo de la Gioventu Italiana".

לעסוק בתחום זה. תוך כמה שנים היא רכשה ידע והבנה מעמיקים בתיאוריות שפיתח באותה עת גאוס, מתימטיקאי גרמני (1835–1771). היא כתבה לו כתריסר מכתבים בין השנים 1804 ו־1809, אולם מחשש שלא יתייחס ברצינות למכתביה אם יתברר לו כי היא אשה, חתמה בשם ל. בלאנק.

אחד מהנושאים שבהם עסקה במכתביה לגאוס היה משפט פרמה, הטוען שאין פתרון למשוואה:

$X^n + Y^n = Z^n$ במקרה ש־n גדול מ־2.

ז׳רמיין גילתה שלא ניתן לפתור את המשוואה עבור $p + 1 = n$ כאשר p הוא מספר ראשוני מהצורה: $8k + 7$.

וכך כתבה לגאוס: ״לדאבוני, עומק האינטלקט שלי אינו מגיע לתיאבון האדיר שלי, ואני מלאת היסוסים אם להטריח אדם שגאוניותו כה גדולה, כאשר לי עצמי אין כל זכות לתשומת לבו פרט להערצה שאני רוחשת, שהיא נחלת כל מי שקרא את כתביו.״ גאוס השיב לה שהוא שמח כי האריתמטיקה מצאה ידיד. ״ההוכחה שלך טובה מאוד, אולם נראה כי זה מקרה פרטי בלבד שלא ניתן להרחבה למקרים אחרים.״

ב־1806, עם התקדמות צבאות נפוליאון, ניסתה ז׳רמיין, באמצעות ידידה, ז׳וזף מרי פרנטי, שהיה מפקד בצבא, להבטיח את שלומו של גאוס. היא חששה שמא גורלו יהיה כגורל ארכימדס שנהרג על־ידי הרומאים בעת כיבוש עירו סיראקוז. פרנטי מילא את מבוקשה, ואז התברר כי גאוס אינו מכיר אשה ששמה ז׳רמיין. במכתבה הבא לגאוס גילתה לו ז׳רמיין שהיא בעצם ל. בלאנק. גאוס הופתע: ״אשה, בגלל מינה והדעות הקדומות שלנו, נתקלת בקשיים רבים יותר מאשר גבר בנסותה ללמוד ולעמוד על בעיות סבוכות. אולם אם היא מצליחה לעבור את המכשולים ולחדור אל הנסתר, הרי היא ללא ספק בעלת אומץ, אצילות, כשרון יוצא מגדר הרגיל וגאוניות.״

ב־1808 הגיעה ז׳רמיין להישגה החשוב ביותר בתורת המספרים. היא הוכיחה כי אם

$X^5 + Y^5 = Z^5$

אז או X או Y או Z מתחלקים בחמש. הוכחה זו של ז׳רמיין היתה צעד חשוב בדרך להוכחת משפט פרמה.

גאוס לא הגיב על הוכחה זו של ז׳רמיין, מאחר שבאותה עת התמנה לפרופסור לאסטרונומיה באוניברסיטת גטינגן, ולא הוסיף לעסוק בתורת המספרים. הוכחה זו של ז׳רמיין לא זכתה לפרסום. האזכור היחיד שלה מאותה תקופה הוא של לז׳אנדר, במאמר שבו הציג הוכחה של משפט פרמה עבור המקרה שבו $n = 5$.

בידודה של ז׳רמיין לא אפשר לה להמשיך בפיתוח משפטים בתורת המספרים כאשר גאוס פסק לעסוק בתחום זה. היא חיפשה תחומי התעניינות חדשים, ואת האתגר מצאה ב־1809 כאשר הוכרזה תחרות על פיתוח תורה להסבר הניסויים של צ׳לאדני, פיזיקאי גרמני שחקר את הוויברציות של גופים אלסטיים.

הניסוי של צ׳לאדני עסק בהיווצרות צורות של חול דק על משטח זכוכית, לאחר שהמשטח הורעד בעזרת הזזת קשת שנגעה בשפת המשטח. החול נע מהאזורים שרעדו ונאסף במוקדים במקומות שנשארו ללא תנודה. תוך שניות היה המשטח מכוסה בדגמים סימטריים מרשימים, הבנויים מעגלים, כוכבים וצורות גיאומטריות נוספות. אופי הדגם היה תלוי בצורת המשטח, בנקודות המשען, בעוצמה ובתדר של הוויברציות.

הקיסר נפוליאון התרשם מהניסוי, ונתן את חסותו לתחרות לפיתוח תיאוריה להסבר הניסוי של צ׳לאדני. כפרס נקבע קילוגרם זהב. ב־1809 הוכרזה התחרות, ועל המתחרים היה להגיש את עבודתם תוך שנתיים. ז׳רמיין קפצה על ההזדמנות. אולם, היא היתה נוכרייה בעולם המדע. הנוהג דרש שבכל פעם שהיה ברצונה לבקר במוסד מדעי, היה עליה להשיג מכתב הזמנה, ועל המארח היה לדאוג לה להסעה ולליווי. רשמיות זו היצרה את צעדיה, ומנעה ממנה את החופש ללבן נושאים עם מדענים אחרים. כתוצאה מכך נתקלה בקשיים במעבר מתורת המספרים שבתחום המתימטיקה לתורת האלסטיות שבתחום הפיזיקלי. היא ניסתה להסביר את ההתנהגות של גופים אלסטיים באמצעות משוואות מתימטיות כדוגמת משוואות לאגראנז׳, והשתמשה במתודות שבהן השתמש אוילר.

ב־1811 היתה ז׳רמיין היחידה שהגישה עבודה לתחרות. מאחר שחסר לה ידע פיזיקלי, לא זכתה עבודתה בפרס. עם זאת, העבודה האירה אפשרויות חדשות. ולז׳אנדר, שהיה אחד מהשופטים, חשב כי ניתן באמצעות המשוואות שפיתחה לתאר את הניסוי של צ׳לאדני, והוא אף המשיך לפתח אותן.

באותה שנה ניתנה ארכה של שנתיים להגשת עבודות לתחרות, ושוב היתה ז׳רמיין היחידה שהגישה עבודה. היא הראתה שהמשוואות שפיתח לז׳אנדר מתוך עבודתה הראשונה אכן מתארות את הניסוי של צ׳לאדני בכמה מקרים פשוטים, אולם היא לא הצליחה לתת בסיס פיזיקלי למשוואות שלו. עבודתה זכתה לציון לשבח, אולם שוב לא זיכתה אותה בפרס.

במשך יותר מעשור ניסתה ז׳רמיין לפתח את תורת האלסטיות, והתחרתה עם מיטב המתימטיקאים של התקופה. באותה עת דרך כוכבו של פואסון. לפואסון, בבואו ללמוד את בעיית האלסטיות, היו כל היתרונות שעמדו לרשותו של מדען בן המאה ה־19. הוא החל ללמוד בפוליטכניק ב־1798

המשך בעמ׳ 47

גברים כקבוצה מאולצים באופן שיטתי למלא תפקידים שפוגעים בהם

האם גברים מדוכאים

ג'רמי רוז

האם קיימת התנהגות שיטתית הפוגעת בגברים כקבוצה חברתית? הזרם הפמיניסטי הרדיקלי דוחה דיון באפשרות זו מכול וכול. הנמנות עמו מתנגדות לכל ניסיון למצוא דמיון בין בעיות של גברים לבין אלו של נשים, החל מהגדרתם כקבוצה מדוכאת ועד לעצם אימוץ התפיסה שגברים מוגבלים על־ידי דרישות תפקיד המין הזכרי. התנגדותן נובעת מחשש שההקבלה תטשטש את יחסי הכוח בין המינים ותשרת את השליטה הגברית. גם גברים שהיו פעילים בתנועה הפמיניסטית בשנות השבעים, והתעניינו בשחרור גברים, פעלו נגד הבלטת אלמנט זה בקבוצות גברים – ומאותן סיבות. שיין (Schein), שהשווה בין טענותיהם של גברים ל"קורבנות" לבין אלו של נשים, חיווה את דעתו בצורה שאינה מותירה מקום לספק: "הריקנות, האובדן האישי, העדר הכוח, והסבל של נשים חמורים בהרבה מסבלם של גברים." לעומת כל אלה, קיימת קבוצה של גברים הפועלת לשינוי תפקידי המין הזכרי, הגורסת שדיכוי גברים קיים. לטענתם, ההכרה בעמדה זו חיונית הן להבנת התנהגותם של גברים כסוכני דיכוי של קבוצות מיעוט חברתיות ובראשן הנשים, והן ליצירת בסיס קונצפטואלי שיאפשר לגברים להשתחרר מהיבטיו השליליים של תפקיד המין הזכרי.

גברים כקבוצה מאולצים באופן שיטתי

* הכותב עובד כפסיכותרפיסט בפרקטיקה פרטית, חבר בצוות מכון מ.י.ט.ל. ומנחה סדנאות לגברים.

מהו דיכוי

ג'רמי רוז מדבר על דיכוי גברים, אך חוץ מתרעומת, שכן כולנו יודעים מי המדכאים ומי המדוכאות בחברה שלנו, יכולים דבריו ליצור גם בלבול מסוים. למלה "דיכוי" יש שני מובנים לשוניים ומוסריים, והשימוש בהם בלי הבחנה ביניהם יכול לגרום אי־הבנה. מובן אחד הוא דיכוי של קבוצה אחת על־ידי קבוצה אחרת: המובן השני הוא דיכוי של בני קבוצה על־ידי עצמם.

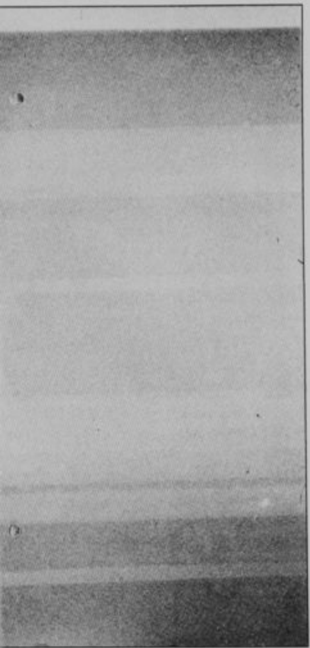
הדיכוי הראשון הוא זה שנגדו יוצא הפמיניזם: במקרה הזה קבוצה אחת מדוכאת, לפעמים באכזריות, על־ידי קבוצה אחרת: קבוצה אחת יוצאת נשכרת על חשבון אחרת: קבוצה אחת נוטלת לעצמה זכויות, קובעת מערכות ערכים, ומקבלת החלטות חברתיות ומשפטיות ללא התחשבות בצרכים של הקבוצה האחרת. זה הדיכוי שמפעילים גברים כלפי נשים. וכזה הוא גם הדיכוי שמפעילים היהודים (כאן) כלפי הערבים, הערבים (בסוריה) כלפי היהודים, האמריקנים כלפי האינדיאנים וכו'. בהקשרים האלה נאמר שנעשית עבירה על חוקי המוסר שבין קבוצות.

הדיכוי השני הוא דיכוי במובן לשוני אחר: אין כאן דיכוי של קבוצה אחת על־ידי אחרת: כאן בני קבוצה אחת מדכאים את עצמם. זהו למעשה חיברות, וכמו כל חיברות אחר הוא מדכא: כאשר אנו מחנכים אדם כיצד להתנהג בחברה, אנו בהכרח מדכאים במידה זו או אחרת את רצונותיו, את יצריו וכו'. יש חיברותים סבירים ויש חיברותים איומים. אבל בשום מקרה החיברות אינו בעיה מוסרית בין קבוצות. הגברים שמדכאים את עצמם, כפי שרוז מתאר, אינם עושים זאת כקבוצה אחת הנשכרת על חשבון האחרת: כולם מבשלים ואוכלים את אותה הדייסה.

אחת התוצאות של החיברות הכושל של קבוצת הגברים היא דיכוי הנשים. וזו בעיה מוסרית. תוצאה אחרת היא סבלם של הגברים, וזו אינה בעיה מוסרית באותו מובן. זו בעיה של הגברים שרצוי, לטובתם, שיפתרו אותה – אם הם רוצים להיות מאושרים יותר, לאו דווקא מוסריים יותר.

הגבר המנסה לאמץ לעצמו מערכת ערכים חדשה, צריך לפעול בשני הכיוונים: ראשית, לשכנע את עמיתיו שאין זה מוסרי לדכא את הנשים, וכי דיכוי זה חייב להיפסק. שנית, להראות להם עד כמה הם עצמם סובלים מהתנהגותם. כלומר, גם אם מוסר לא כל־כך מעניין אותם, כדאי להם להשתנות למען עצמם.

דני בוכהולץ

האם גברים מדוכאים

למלא תפקידים שפוגעים בהם. תהליך חיברותם רצוף מרכיבים מובהקים של דיכוי. למשל, גברים החורגים מנורמות ההתנהגות המקובלות מתויגים כ"לא גבריים", כ"ילדותיים", כ"נשיים" או כ"הומוסקסואלים". הכאות, דחייה, השפלות ובידוד חברתי הם חלק מהדרכים המופעלות כדי לכפות על גברים קבלה והפנמה של תפקידי המין הזכרי. בעוד שנדמה כי יחס כזה שמור לקבוצה קטנה של גברים, בפועל הוא מופנה כלפי כל הזכרים מגיל צעיר. כל מי שחשוף לתהליך החיברות נפגע, אם כקורבן ישיר ואם כצופה בהתעללות באחרים. במיוחד חשופה קבוצה קטנה של גברים המשמשת כשעיר לעזאזל, בדרך כלל בשל חריגה מהמראה או מההתנהגות הסטריאוטיפיים הגבריים. ההתקפות האכזריות על מי שנתפס כלא גברי מתייחסות לא רק לשוני בפעילות מינית (הומוסקסואליות), אלא בעיקר להתנהגות שמסמנת יחסי קרבה בין גברים, אי־אלימות, ויחסים שוויוניים עם נשים.

לדיכוי הלא מודע אך השיטתי של זכרים על־ידי משפחותיהם, עמיתיהם, נציגי מוסדות ציבוריים והתקשורת יש השלכות חברתיות מרחיקות לכת. ראשית, בני־אדם נוטים לנהוג כלפי אחרים כפי שנהגו כלפיהם. בנסיבות שבהן נראה שצריך לבחור אם להיות הקורבן או הפוגע, ישנה נטייה חזקה מאוד, הישרדותית כמעט, לבחור באחרון. אצל גברים נטייה זו מחוזקת כפליים על־ידי האישור הנובע מתפקיד המין לנהוג בתוקפנות. שנית, טעות נפוצה היא לחשוב שמי שפוגע משוחרר מתוצאות המעשה. לתוקפנות יש מחיר, והוא מתבטא ברגשי אשם ושנאה עצמית המודחקים בשל האיסור להרגיש ולבטא רגשות.

תהליך ההדחקה תורם לקיבוע דפוסי ההתנהגות הפוגעים, וכך נוצר מעגל קסמים: התנהגות מדכאת מצד אחד, ורגשות עמוקים של שנאה עצמית, ערך עצמי נמוך, כאב והשפלה מצד שני. נתונים סטטיסטיים בארצות־הברית מעידים על כך שגברים משלמים מחיר כבד עבור התפקיד החברתי שהם ממלאים. יותר גברים מנשים עסוקים בהרס עצמי: שיעורי ההתאבדויות הם 1:4, שיעורי האלכוהוליזם וההתמכרות לסמים – 1:2, מעצרים על עבירות סמים – 1:5, 80% ממחוסרי הבית הם גברים, וכן, תוחלת החיים של גברים קצרה בשמונה שנים מזו של נשים.

אמנם, תכונות מסוימות של גברים זוכות ליוקרה ונראות מתאימות רק לגברים. כך למשל מעודדת החברה אצל גברים גילויי עצמאות, יוזמה, העזה, התקדמות בתחומי עיסוק רבים, איוש תפקידי מנהיגות, טיפוח פיזי ושכלי. הציפיות והעידוד האלה מקנים לגברים מרחב מחיה שבתוכו הם יכולים לפתח את עצמם. ואף שחשוב לזכור ולהכיר בערך המיוחד של יחס זה עבור גברים, חשוב באותה מידה לא להיגרר לאשליה שגברים זוכים אך ורק לטוב, כאילו אין מחיר כבד למעמד "המין המועדף".

האם הגברים יכולים להימנע מלשלם מחיר כבד זה? האם יש לגברים הזדמנויות להשתחרר מהמסיכות ומהתפקידים שגברים לבשו ומילאו בעבר? "התנועה לשחרור הגבר" מציעה נורמות אלטרנטיביות לגברים. היא גורסת שגברים מסוגלים להיות שונים מדרישות תפקיד המין הקיים, שזה לגיטימי, משתלם ואף מעורר הערצה להשתחרר מההיבטים המזיקים והאנטי־אנושיים של סטריאוטיפים ונורמות "גבריות". באפשרותו של כל גבר לעשות שינויים, ובתהליך זה גברים אינם נוטשים את הגבריות שלהם, "נכנעים לפמיניזם", אלא פותחים דרך להגחתה של גבריות מולדת ואותנטית.

ברברה ארנרייך (Erenreich) מתארת

זאת כמעבר מנוקשות לרכות, מהכחשה עצמית ופחד ממגע רגשי ולחץ להצליח בעולם גברי תחרותי, לנזילות, לרגישות, לביטוי רגשי פתוח וליכולת לפינוק עצמי. גולדברג רואה את הגבר המשוחרר העתידי כמי שיהיה "במגע עם הקצב המיוחד של עצמו, כמי שידחה נסיבות חיים מכבידות והתנהגות עמוסת רגשי אשם."

על־פי ג'ון אירווין (Irwin), גברים יכולים לממש מגוון רחב של תכונות ולא להסתפק במספר המצומצם של סטריאוטיפים גבריים. גברים יכולים לאהוב ומסוגלים למערכות יחסים קרובות ולשיתוף פעולה עם בני־אדם אחרים. גברים הם יצורי אנוש רגשיים המסוגלים לבטא את כל קשת הרגשות. גברים הם חזקים, אמיצים ומסוגלים להגיב בגמישות על כל מצב חדש שבו הם נתקלים. לגברים יש הרצון לנוע, לשחק, ליצור, לבנות וליהנות מהעולם. גברים אוהבים אתגרים, אוהבים למתוח את עצמם עד לקצה גבול יכולתם, לפרוץ מחסומים. כל גבר הוא מיוחד, בעל ערך רב בפני עצמו, וגם כשגברים מופיעים בכל מיני גדלים, צבעים, גילאים וצורות, דוברי מאות שפות, נהנים מטעמים, מצלילים, ממראות ומפעילויות שונות – כולם לגמרי גבריים. גברים הם כל הדברים הללו ועוד, משום שאלו תכונות והיבטים של הטבע האנושי,

המשך בעמ' 43

גם עשירים בוכים

ביחסים בין המינים, הגברים הם הקבוצה המדכאת, ושום פלפול על מה שהדיכוי הזה עושה לגברים לא ישנה זאת. אילו הגברים היו מדוכאים בשל התפקוד החברתי שנכפה עליהם, הם כבר היו מוותרים על התענוג המפוקפק הזה לפני אלפי שנים.

דיכוי שנמשך זמן רב כל־כך חייב להעניק למבצעיו יתרונות כבירים, גדולים פי כמה מכל חיסרון. דיכוי הנשים נתן לגברים יתרונות כאלה: החל מזכויות יתר חברתיות, דרך ניצול הנשים כמשרתות ללא שכר, וכלה בשירותי מין זמינים. לעומת היתרונות הללו, החסרונות של הגבריות הנדרשת מבן המין השליט היו ונשארו קטנים יחסית.

תנאי נוסף: הקבוצה המדוכאת חייבת להשתכנע כי למרידה אין ממילא סיכוי, ולכן כדאי לה להשלים עם המצב ולהפיק ממנו את המיטב. תנאי זה התמלא עבור הגברים בצורה שלא יכלו לצפות לטובה ממנה. אפילו היום, בעשור האחרון של המאה העשרים, גדול מדי מספרן של הנשים המסרבות להכיר בכך שהן בעצם מדוכאות. חלוקת התפקידים החברתית מקובלת עליהן, והן אף מוצאות בה יתרונות לעצמן.

זוהי, אם כן, מערכת דיכוי מתוחכמת למדי, כפי שיכולה להיות רק מערכת דיכוי בעלת היסטוריה ארוכה כל־כך. טוב לי, יכולה אשה כזו לומר, בעלי צריך לדאוג לפרנסה, כשיש נזילה בברז אני לא צריכה לתקן, הוא לוקח את המכונית למוסך, והוא מוזעק לחסל כל ג'וק שחוטא בהסגת גבול וחודר הביתה.

נכון שמלחמות הן עניין גברי, אבל רק במלחמות דה־לוקס (וגם אז, רק בעורף של הצד המנצח) מצליחות הנשים להיחלץ מסכנה. גברים אמנם מסתכנים, נפצעים ונהרגים במלחמות, אבל הם גם מְסַכְּנִים, פוצעים והורגים, וכן, גם מַשְׁפִּילִים, פוצעים, אונסים והורגים נשים. תפקידן של נשים במלחמות הוא בעיקר תפקיד של קורבנות.

אפשר תמיד להתפלסף על פגיעת הדיכוי באנושיותו של המדכא. יש פגיעה כזו, אבל רק במקרים יוצאי דופן השתכנעו מדכאים לוותר על הדיכוי מסיבה זו. עם המדכא עם אחר אינו יכול להיות חופשי, אבל עד שהעם המדוכא לא פותח במאבק נגד הדיכוי, מעדיף העם המדכא להמשיך לדכא. ומעניין, ככל שמתגבר מאבקם של המדוכאים נגד הדיכוי, גוברים במחנה המדכאים קולות המחאה על המחיר שגובה מהם הדיכוי.

יש משהו מפוקפק בהתבכיינות של חברי קבוצה מדכאת על הנזק שגורם להם הדיכוי. בהשוואה לנזק שנגרם למדוכאים, זהו נזק מבוטל. למשל, הססמה המאוסה "הכִּיבוש משחית": ואם הכיבוש לא היה משחית את הכובש, אז הוא היה בסדר?

חיים בלי דיכוי טובים מחיים תחת דיכוי. חיים בלי דיכוי טובים גם למדכאים־לשעבר. אבל אני לא מאמין שאפשר לשכנע בזה את המדכאים, לפחות כל עוד מובטחות זכויות היתר שמקנה להם הדיכוי. יש בוודאי יותר מדרך אחת להילחם בדיכוי. יש בוודאי יותר מדרך אחת לקידום המטרות הפמיניסטיות.

בהבדל מקבוצות נשים להעלאת התודעה, לקבוצות גברים מקבילות יש בעיה. התנועה הפמיניסטית, מעצם היותה התארגנות של נשים, הקימה לפחות מסגרת חברתית אחת שבה הנשים במרכז. לגברים נועד לידה מקום משני, שולי, של סיוע ותמיכה מן הצד.

גברים אינם רגילים להידחק לשוליים. התארגנות גברית, אפילו היא "חדשה", מעצם טיבה מחזירה את הגבר למרכז. נכון, הפעם הוא אינו שב למרכז כמדכא, אבל בתביעתו להכרה בסבלו, בנזק הנגרם לו, בתוקף המוסרי של עמדתו כגבר "אחר", הוא כובש לעצמו גזרה במרכז הבימה של הדיון הפמיניסטי.

(למה הדבר דומה? לאותם שישה בעלי אחוזות תיאורטיים בדרום ארצות־הברית, שהגיעו לפני 150 שנה למסקנה, שהחזקת עבדים אינה מוסרית וגם אינה כל־כך רווחית. הם שחררו את עבדיהם, ונתקלו מיד בחרם חברתי. חמישה מבין המשחררים החליטו להיפגש, כדי להחליף חוויות, לעודד זה את זה ולדון בשאלה "איך לחיות בלי עבדים". בין היתר, כדי להצדיק את עצמם בפני עצמם ובפני עמיתיהם לשעבר, החלו לפתח תיאוריה על הנזקים, החומרי והמוסרי, שגרמה העבדות לבעלי העבדים. השישי, אגב, סירב להשתתף בשיח־בעלי־עבדים־לשעבר, והצטרף לרשת מחתרתית שסייעה לעבדים לברוח אל החופש.)

מרוב דיבורים על הנזקים שגרמה להם הדרישה החברתית "להיות גבר", ואולי גם מרצון טוב לשכנע גברים אחרים שדיכוי הנשים פוגע גם בהם, נולד פתאום דיכוי חדש. כמו ב־"1984" של אורוול, המדכא הוא המדוכא.

אין דיכוי בלי מדכאים. אם הגברים סובלים מדיכוי, מי מדכא אותם? הנשים? הגברים אינם מדוכאים, הם מדכאים, והם אינם מדכאים את עצמם. הם מדכאים נשים.

אהוד עין־גיל

עם הלשון בחוץ

מאת ד"ר מירה אריאל

עיתון "חדשות" הוציא לפני חודשים אחדים מדריך לשוני לעיתונ־איות/ים הכותבות/ים בו. לא עם כל האיסורים הנורמטיביים אני מסכימה, אך היחס לנשים מהמם. ראשית, העובדה שיש בכלל יחס כזה. באופן טבעי לחלוטין מדגים/ה הכותב/ת (אין אזכור לשם הכותב/ת) את ההצעות הלשוניות בעזרת נקבות וזכרים כאחד. כשם שיובל גבאי ראוי להדגים איזה חטא לשוני, כך גם נירה לב. שלא יהיה הדבר קל בעיניכם. לפני שנים אחדות סקרתי ספר להוראת לשון באוניברסיטה הפתוחה, ומצאתי ששלוש (3!) הדוגמאות שהמחברים הואילו להקדיש לדמויות נשיות היו כולן בהקשר שלילי (דינה הבכיינית, וכד').

לראשונה מכירים בבעיה – שהדקדקנים מנסים להסוותה – שאין לשון הזכר מתייחסת לנקבות בקלות. וכך, אין קורא, עיתונאי וכתב, אלא עיתונאי/ת, כתב/ת, וכד'. מסורבל, אך נחוץ, לפחות באופן זמני, על מנת להזכיר לכולנו שהעולם מורכב מזכרים ומנקבות במידה שווה. "'האיש ברחוב' הוא הכללה... זוהי הכללה מזלזלת. לאיש ברחוב תמיד יש אפיונים נוספים... לפעמים הוא אשה" (עמ' 36). יתרה מזאת, "בשל תוחלת החיים הארוכה יותר של נשים, בית־אבות הוא בדרך כלל בית־אמהות" (אם כי רצוי לנקות את בית־הזקנים מן האסוציאציות השליליות שנלוות אליו ולחזור להשתמש בזה, עמ' 23).

החוברת מציעה התייחסות מחמירה כלפי פשעים נגד נשים, פשעים הזוכים לא אחת לתיאורים מרוככים ומוחלים: "אונס הוא פשע אלים ואכזרי, לא 'עבירת מין'... נא להקפיד: גבר מבוגר אינו יכול 'לקיים יחסי מין' עם ילדה בת שלוש. זהו אונס" (עמ' 18). גם "רצח לא יכול להתבצע ממניע (או אפילו על רקע) רומנטי: אין שום דבר רומנטי בגבר שרוצח אשה משום שאינו מוכן להשלים עם בחירתה החופשית. אין רצח לשמירה על כבוד המשפחה: זהו רצח לשמירה על מסורת של שליטה גברית" (עמ' 29). "הכינוי 'האנס המנומס', למשל, ממעיט מחומרת הפשע" (עמ' 81).

ההנחיות בדבר הצגת דמויות בעיתון אף הן מביאות בחשבון תופעות הנוגעות לנשים (ולשאר מיעוטים). אין להציג משפחה כ"אב, אשתו ובנו", שכן אין להציג את האשה והילד רק דרך הקשר שלהם אל הגבר, שאוטומטית מהווה ציר מרכזי. גם מפני בלונדים מזהירה החוברת. כלומר, מפני הנטייה לציין את צבע השיער והעיניים של דמויות בהירות ("אריות"). תופעה זו רווחת, כמובן, יותר לגבי נשים, כמו תיאור חיצוניותן, יופיָן/כיעורן, לבושן, וכד': "בדרך כלל יש לעיתונאים/ות נטייה לדרג את יופיָן של נשים: הם/ן יתארו את המראה החיצוני של שופטת (או מנהלת או מרצה בכירה), אבל לא את המראה החיצוני של מקביליהן הגברים. היחס השונה אל נציגי שני המינים הוא ביטוי (לפעמים לא מודע) של שוביניזם גברי" (עמ' 44).

אהבתי במיוחד את היחס לילדים: "לא חוקי: אין ילד לא חוקי. נא לפרט: ילד לאֵם לא נשואה, ילד שהוריו לא נשואים, ילד שנולד לקטינה לא נשואה" (עמ' 48). ועוד, "כאשר ילד מאומץ הוא נעשה ילדם של הוריו כמו כל ילד אחר. אין לציין את העובדה שילד מאומץ" (עמ' 19).

וגם את הטיעונים שנשמעו לי כאילו יצאו מתוך דפי נגה: "שריפת חזיות: אגדה ידועה אך חסרת בסיס עובדתי... אף פמיניסטית לא שרפה חזיות, ולכן המשפט 'היא פמיניסטית, אבל לא כזאת ששורפת חזיות' הוא לא רק קלישאה, אלא גם שטות" (עמ' 82–81). "קיום בחירות... אינו סימן ההיכר היחיד של דמוקרטיה... בלי שוויון זכויות... משטר אינו יכול להיחשב דמוקרטי: המהפכה הצרפתית ביטלה הרבה זכויות יתר, אך בשום שלב לא הקימה משטר דמוקרטי: נשים לא הוכרו בצרפת כאזרחיות בעלות זכות הצבעה עד 1944" (עמ' 33).

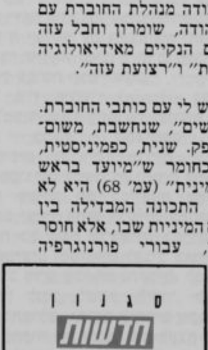
ומלבד נשים, שתי קבוצות יהודיות אחרות המופלות לשונית נזכרות בחוברת. ישראלים שנולדו ברוסיה או באתיופיה אינם רוסים או אתיופים. הם יוצאי רוסיה או אתיופיה. "בני עדות המזרח" אף הוא ביטוי שהמזרחים יצאו נגדו בשנים האחרונות, שכן הוא מנציח את התפיסה הפולקלוריסטית שלהם. לנו, האשכנזים, יש תרבות. לעדות השונות יש ניגונים ותבשילים אקזוטיים.

גם מיעוטים שאינם יהודים זוכים להצעות הגונות. ב"אמריקה", מזכירים לנו, מתגוררים בני־אדם רבים שאינם אזרחי ארה"ב. גם ערבים כמו היהודים יכולים למחות (ולא רק להסית או להתפרע). יש להם "אנשי רוח", ולא רק "משכילים". חלקם חקלאים (כמו במגזר היהודי) ולאו דווקא כפריים. הפלסטינים הפעילים פוליטית משתייכים לארגונים שונים בעלי אידיאולוגיות וטקטיקות שונות, אך לא אחת הם מושמים לסל "מחבלים" יחיד. "מקומיים" ו"בני מיעוטים" הינם ביטויים מיותרים של לשון נקייה. אין לכלוך ב"ערבי/ה", ולכן אין מה לנקות. כמו כן, לא כל הערבים אותו הדבר, ולכן "נא להבחין בין מוחמד למחמוד" (עמ' 67).

מלחמה שדומה שהיא אבודה מנהלת החוברת עם הביטויים האידיאולוגיים יהודה, שומרון וחבל עזה (אך גם פלסטין). הביטויים הנקיים מאידיאולוגיה ספחנית הם "הגדה המערבית" ו"רצועת עזה".

מעט מאוד חילוקי דעות יש לי עם כותבי החוברת. האחד הוא לגבי המלה "אנשים", שנחשבת, משום־מה, ככוללת נשים. אני בספק. שנית, כפמיניסטית, ההגדרה של פורנוגרפיה כחומר ש"מיועד בראש ובראשונה לעורר תשוקה מינית" (עמ' 68) היא לא ההגדרה המעניינת. עבורי התכונה המבדילה בין חומר קביל ללא קביל היא לא המיניות שבו, אלא חוסר ההומאניות שבו. כלומר, עבורי פורנוגרפיה היא חומר הבז לנשים (גברים וילדים). וכזה יש בשפע ב"חדשות".

אם ימומשו ולו מקצת ההצעות הלשוניות שלפ־נינו בעיתונות הכתובה, דייני לפי שעה. כל הכבוד ל"חדשות" על החוברת הנהדרת שלהם. היא מומלצת לכל אמצעי התקשורת.

מי שלא עברה זאת – שתקום

מגדה סמנור

בהיותי בת 11, שנה אחת בארץ, באנו לגור בעיר שנכבשה והתרוקנה מתושביה הערבים. מיד התמלאה העיר בגברים זרים, מהגרים, שופעי אהבה פטריוטית לארצם החדשה ובמיוחד לפירותיה – שדיים וישבנים צעירים וחסרי בעלים שנמצאו משוטטים ברחובות. כדי למלט את בשרי מידיים משׂשניות, פיתחתי הליכת־ריצה, אשר אמנם לא עצרה את החמדנים, אבל חילצה מידיהם במהירות את חלקי גופי, רועדים ונכלמים.

קשה יותר משוד הבשר היה טרור שיחות הרחוב. הגבר היה מהלך לצדי, נוגע לא־נוגע, כשהוא מלחש באוזני בנות ה־13: "אני רוצה ל... אותך; אני רוצה ללקק לך את ה...; אני רוצה לעשות לך טוב." וכך, עם חזרות פואטיות, עד היבלעי בפתח ביתי, כשהדברים מכים באוזני עד אימה. בייחוד נראו לי כהתגלמות הרשע המלים "אני רוצה לעשות לך טוב".

לברוח לא בא בחשבון. גם כך רצתי ככל שגובהי – מטר וארבעים – אפשר לי, בעוד הגבר מוסיף וצועד קלות לצדי. לזעוק לעזרה? אל מי? ומה לומר? הוא רק הילך על מדרכה דמוקרטית בחלל דמוקרטי של עיר דמוקרטית. הסתתרתי בתוך שרירי גופי המתקשחים ועצרתי את מבטי, שנהפך לזגוגי.

קשה עוד יותר היה הניסיון שבו עמדתי פעמיים ביום בנוסעי באוטובוסים. כל הניסיונות לחמוק מהעלוקות לא הצליחו: אני פנימה, הוא אחרי; אני נדחסת לפינה, הוא סוגר עלי – זרועו על המעקה, גופו חוסם את המעבר; אני נדחסת במנוסה אל תוך גוש הנוסעים הצפוף במעבר, והזקפה שלו דבוקה אל גבי, מתקדמת אתי (כדברי דוד שחם, נשים משתמשות בהטרדה מינית כדי להתקדם). קרבי מתהפכים, צריחה עצורה בגרוני, קרעי גופי המעונה מתפרצים אל כל סנטימטר מתפנה של חלל. סביבי המון אנשים ואין אל מי לפנות (דיון בהטרדה מינית מוציא להם את הטעם מן החיים, כדברי בן־דרור ימיני). כשאינני יכולה עוד ומשמיעה קול מחאה, הרי נוסף לשוד הבשר מכה בי גם החשיפה בציבור: "מי נוגע בך! סחורה כמוך, בעד כסף לא הייתי נוגע בך! כאן לא טקסי ספיישל, גיברת!" אני משתתקת ומביטה בעצבנות ברצפה, שלא לראות את העיניים הבוחנות איזו סחורה אני – פריג'ידית... נימפומנית... היסטרית... בתולה מתחסדת... כשאת אומרת לא...

עשרות שנות חיי עוברות עלי בשרירים דרוכים של עמידה על המשמר, בתכנון דרכי מילוט מהמצוד, בזהירות מלאה תכנונים ממלכודות: לא לשבת בכיסא הפנימי; לא ליד הגבר השולח מבטים סוקרים; להיזהר ממי שמניח לי לעלות לפניו כדי להיצמד אחר־כך אל ישבני; בחיפוש דרכים ופתרונות בתכנון זוויות ופינות ישיבה; עשרות שנים אינני מגלה את סבלי זה לאיש, כי אני אלא סחורה, היסטרית, מופרעת, שמשהו מהותי בי הוא זנותי וסוטה, אחרת – מדוע זה קורה לי. הרי לא ייתכן ש"כולם" – כל האחרים, הגברים, והנשים השותקות – אינם שפויים. אני עושה כל מאמץ להתלבש בצניעות, להפנות מבטי מגברים, לנטרל את תנועותי משמץ של מיניות, אך ללא הועיל. נראה שמשהו מהותי בי מעוות. ואכן, לימים אמר לי הפסיכולוג שלי, שזאת איננה בעיה של ממש, ובכלל מישוש ומגע אינם אמורים להיות בלתי נעימים. כך קיבלתי אישור רשמי ומדעי שאני אינני בסדר אך המטרידנים – כן. הם בסך־הכול ניסו להעניק לי תחושת נעימות ("נשים וגברים הם בדיוק אותו דבר בכל דבר," אומרת שולמית אלוני. אסור להקים גטו של נשים. הו, מי ייתננו גטו שבו אוכל להלך בחופשיות ובאטיות, ליהנות מיפי השקיעה והים, ולשחרר את שרירי ואת מבטי).

עם הזמן פיתחתי דרכי הישרדות. מכת מרפק אחורה אל בטנו או אל צלעותיו, הדיפת רגלו חזרה אל תחום כיסאו, דריכה חזקה על רגלו. הכול ללא מלים. שהוא ידבר, ואז אני אוכל לומר: "מי נוגע בך בכלל!" ו"כאן לא טקסי ספיישל!" ההישרדות מאוד חלקית אמנם, שכן המאבק נמשך, ואיני עוברת נסיעה ללא חששות וללא תרגילים. וגם כאשר אין מטרידים אותי עצמי, הרי מבטי נופל על אותן בנות ונשים צעירות שעדיין לא למדו להתגונן, והן נדחסות כעכברים נרדפים לפינות, נמרחות על קירות האוטובוסים ומבט זגוגי ומבוהל בעיניהן.

עכשיו, כשהפסקתי לשתוק, לא יכולתי לשתוק למראה אחרות. שנים רבות לקח לי לאזור אומץ. חזרתי ותכננתי ושיננתי איך ומה אומר לו, איך אפתיע ואחשוף חרפתו. אבל – איך תרגיש הנערה, שגם כך חרדה מחשיפה ולכן היא נמרחת על קיר האוטובוס עד כי אין עוד לאן לזוז, אבל אינה משיבה מלחמה גלויה?

אבל יום אחד זה קרה. עוד אני מהססת מחמת הספק, וכבר מרפקו בתוך בית־שחיָה, ברכו משתלטת על מרחב הישיבה שלה וזרועו צמודה לאורך ירכה. הוא כבר יושב על חלק מכיסאה, כשהיא דחוסה בזווית אל קיר האוטובוס, מבטה זגוגי ואין לה עוד לאן לזוז.

"עתה או לעולם לא," אמרתי לעצמי. בדמיוני השמעתי זעקת קרב ומעודדת צעדתי לעברו, אצבע ידי מושטת קדימה וצעקתי: "אתה! מטרידן מיני שכמותך! טיפוס מבחיל שכמוך! תניח לה מיד ותחזור לשבת על הכיסא שלך בלבד, נבלה!"

"מה, מה, מה את צועקת? עשיתי לך משהו?" הפרד ומשול: לי הוא לא עשה, ומה זכותי להתערב. נשים, שלא כיהודים, אינן אמורות לערוב זו לזו.

"תפסיק לקשקש! תזוז מהר לפני שאני גוררת אותך במו ידיי!" צעקתי.

"תגידי, את משוגעת?! מה אני, בעלך?! מה אכפת לך ממני?! יותר טוב תשמרי על בעלך עם מי הוא מתעסק, ולא עליי!"

"ממנו" אכפת לי, לא "ממנה", אני מקנאה לו, כשם שאני מקנאה לבעלי שהתעסק עם מישהי אחרת...

וכל אותו זמן יושבת לה הנערה מכווצת ומבטה הזגוגי פונה קדימה ואינה מביטה בי. הנוסעים אינם שומעים ואינם רואים דבר. כנגד כל השתיקות הנוראות שלי עשרות בשנים, עשיתי את זה. ירדתי מן האוטובוס, ואחרי שזה התרחק מהתחנה, נגעה מישהי בכתפי. הנערה אמרה לי בקול שקט, שלא יישמע לאחרים, "תודה".

זה היה כמו פקק שנחלץ. הפעם השנייה כבר היתה יותר קלה. ■

רצח מתוך אמהות

מאת פיי וולדון

תרגמה אביבה ברק

איך הם קראו לך? העלמה ג׳ייקובס? זה נראה לי מוזר מאוד. אני בטוחה, שרק אמא יכולה להבין אמא. מה הם רוצים להשיג מזה שהם מכריחים אותי לפגוש אותך? מי שמשוגע פה, זה החוק, לא אני. ואם החוק רוצה חוות דעת פסיכיאטרית, שלדעתי, ובמלוא הכנות, היא גם משפילה אותי וגם מזיקה לילדים שלי, שימצא לו לפחות מישהו שיש לו כישורים לזה. אבל אולי הם צריכים לקרצף את תחתית החבית כדי למצוא אנשים כמוך? אני מתארת לי, שזאת לא חבית של צחוקים, שבאה להנה, להולווי, לשבת בחדר הקטן, הנורא, הירוק, הלא מאוורר הזה, שמריח מכרוב ושהדלת שלו נעולה, בלי אפילו חלון. בעצם, החדר הזה הוא כמו שהפנים של הראש שלי היה לפני שפרצתי לי את הדרך החוצה, לפני שעשיתי בו חור, להכניס לתוכו את האוויר ואת האור.

למזלי, אני יכולה ללבוש את הבגדים שלי, מפני שאני רק במעצר זמני: אני לא צריכה ללבוש את השמלות המכוערות והמטונפות שלהם. אין להם כאן מגהץ, אבל אני שמה בלילה את החצאית שלי מתחת למזרון, כדי שהקפלים לא יתקמטו. אני אוהבת להתלבש יפה. אני תמיד מתלבשת יפה. חשוב מאוד להיות דוגמה לילדים, את לא חושבת? אבל את בטח לא מתמצאת בזה.

עכשיו תקשיבי, העלמה ג׳ייקובס. אני צריכה להסתפק בך, מפני שאין לי מישהו אחר שיכול לעזור לי. חשוב מאוד, את מבינה, חשוב מאוד שתכתבי עלי שאני שפויה בדעתי. זה בכלל לא יועיל לג׳אנט ולהארווי לחשוב שאמא שלהם היתה משוגעת. זה יהיה משא כבד מדי בשבילם. גם ככה הם צריכים להתמודד עם המוות של אבא שלהם, ולג׳אנט יש מחר יומולדת – היא תהיה בת שמונה – והיא תהיה מספיק מופרעת מזה שבפעם הראשונה בחיים שלה, אני לא אהיה על יד המיטה שלה כשהיא תתעורר, כדי להגיד לה ״יומולדת שמח, מותק.״ היא עוד תתחיל לדאוג ואולי אפילו לפקפק במה שסיפרו לה, זאת אומרת, משהו לגמרי מתקבל על הדעת, שאני בחופשה ביוון, כדי להתגבר על המוות של פיטר, ושאני חוזרת בקרוב. כשאצא מכאן, אוכל לברר את כל זה לעומק עם שניהם. חשוב מאוד לספר לילדים את האמת: ככה, האמון שלהם בך לא יפחת לעולם. בעיני הילדים, הזמן עובר נורא לאט: חיוני מאוד שאחזור אליהם כמה שיותר מהר: שכל הטאראראם הטיפשי והמיותר הזה ייגמר אחת ושתיים. הם נמצאים עכשיו אצל ההורים של פיטר, ולמרות שגרהם וג׳ני לא כל־כך משוגעים על ילדים, כמו שהייתי רוצה, אז לגבי אנשים בני דורם הם די בסדר. אני יכולה לסמוך עליהם, שיסתירו מג׳אנט את העיתונים, והארווי הרי לא קורא עדיין. פעם, האטיות שלו בקריאה הדאיגה אותי – ג׳אנט התחילה לקרוא בגיל ארבע, והוא כבר בן שש – אבל אני מודה שיש לזה יתרונות, שלא חשבתי עליהם קודם. צריך במדינה הזאת להכיר ברצח מתוך אמהות כמו שבצרפת מכירים ברצח על רקע רומנטי. מי שהורג למען הילדים שלו הוא לא פושע: צריך אפילו לתת כבוד לאמא שעושה את זה. אני רוצה מדליה, העלמה ג׳ייקובס, לא בגלל שמאשימים אותי ברצח ושאני במעצר זמני, בלי שחרור בערבות, להסתכלות פסיכיאטרית. עשיתי מה שהיה מחובתי לעשות. העדפתי את התועלת של הילדים שלי על התועלת של בעלי. הרי החיים

שלהם רק התחילו ומובן מאליו שצריך לתת להם קדימות.

חשוב מאוד, שיעמידו אותי למשפט כבן־אדם שפוי ושיזכו אותי זיכוי מלא, העלמה ג׳ייקובס, מפני שאז הילדים שלי יוכלו להתמודד עם כל זה. אולי נצטרך לעבור דירה ולהחליף בית־ספר ושמות, אבל זה שום דבר לעומת הטראומה שתימנע מהם. את מוכרחה להבין, העלמה ג׳ייקובס, שעשיתי את הדבר היחיד שיכולתי לעשות לאור הנסיבות.

לי עצמי היתה ילדות קשה. אבא שהתעלל בי מינית, אמא שנתנה לזה לקרות. בגיל שתים־עשרה, אימצה אותי משפחה טובה ונחמדה מאוד. אני יודעת, שיש גם טוב וגם רע בעולם. תמיד רציתי שיהיו לי ילדים, ושאני אתן להם חיים מושלמים. מה כבר חשוב יותר מזה בעולם? נהייתי אחות והצלחתי בעבודה, אבל תמיד היה לי בראש התפקיד שלי בתור אמא לעתיד. אני לא מכוערת והיו לי כמה הזדמנויות להתחתן, אילו רציתי, אבל בכל פעם הרגשתי שהגבר שאתו אני יוצאת לא יהיה אבא מספיק טוב. הוא היה צריך להיות אוהב, טוב לב, עליז, סבלני, אינטליגנטי, רגיש לצרכים של ילדים ומסוגל להיות להם סמכות גברית במסגרת המשפחה. כבר התחלתי לחשוב, שאני לא אמצא לעולם את האבא המושלם. הייתי מוכנה להסכים, אפילו בשמחה, עם פחות מושלמות לעצמי, אבל לא לילדים שלי, שעוד לא נולדו!

בסוף, פגשתי אותו! את פיטר! הוא ענה על כל הדרישות שלי, ואני על שלו. הוא חיפש את האמא המושלמת, כמו שאני חיפשתי את האבא המושלם. התחתנו והסכמנו בינינו לחכות שנה לפני שנתחיל להביא ילדים, כדי שהם ייוולדו לתוך מסגרת משפחתית מסודרת ויציבה. והשנה הזאת, תאמיני לי, היתה מאוד־מאוד מאושרת. תמיד חשבתי, בגלל הניסיון הקודם שלי, שסקס זה לא בשבילי. והשנה הזאת עם פיטר הוכיחה לי שטעיתי! ואז, לפי התוכנית, הייתי בהיריון עם ג׳אנט, וכמובן, אחרי שהיא נולדה, יחסי מין נהיו בלתי אפשריים. היא יכלה להירדם רק אצלנו במיטה, ורק עם הפטמה שלי בפה שלה, ואני קיבלתי כיב, ואת יודעת איך זה עם ילדים. מה אני אומרת, את הרי לא יודעת. תרשי לי רק להגיד, שג׳אנט היתה תינוקת רגישה מאוד ובכתה הרבה, ואז נולד הארווי, והתברר שהוא היפראקטיבי, ואני מצטערת להגיד, שהדעות של פיטר בקשר לילדים התחילו להשתנות: הן פשוט כבר לא התאימו לדעות שלי.

כל זה נשמע לך כמו סיפור של משוגעת? תאמיני לי, אני לא משוגעת.

פיטר היה אז מורה ובילה הרבה מדי זמן מחוץ לבית. אני יודעת, שהיו לו התחייבויות לתלמידים שלו ולבית־הספר, אבל היו לו גם התחייבויות לילדים שלו. אני התעקשתי, שהוא יהיה תמיד בבית כשרוחצים אותם. חשוב מאוד שילדים יקבלו את הביטחון שנותן סדר יום קבוע כמו צוק סלע. אבל לפעמים, בגלל סיבה מדומה זאת או אחרת, הוא לא היה שם. ואני הייתי צריכה לראות איך הפרצופים הקטנים שלהם מתארכים מרוב אכזבה. זה כבר לא היה אותו דבר, להשתכשך במים בלי אבא והשתכשכות חשובה מאוד להתפתחות חוש המישוש שלהם ולהתפתחות הדחף היצירתי. וככה הוא ואני התחלנו לריב. האווירה בבית נהייתה מתוחה, וזה מזיק מאוד לילדים. הם הרי קולטים הכול, אפילו מהתנודות שבאוויר.

פיטר היה מסוגל להגיד לי דברים נוראים, לפעמים אפילו בנוכחות הילדים: ״למה את תמיד שואלת אותם שאלות?״ הוא היה צועק. ״למה את אומרת ׳אתם רוצים ללכת לישון? אתם רוצים למיטה?׳ למה את לא אומרת ׳אתם עייפים, מתוקים שלי. עכשיו אני אשכיב אתכם במיטה׳?״ התשובה שלי פשוטה מאוד, כמובן. ראשית, הילדים לא קיימים בשביל הנוחות של ההורים ובשביל שישתיקו אותם. ושנית, חשוב מאוד לפתח, אפילו בילד הכי קטן, מודעות עצמית. ילד יודע מה הוא מרגיש וחובת ההורים לפענח את הרגשות האלה ולפעול לפיהם. אני לא מודיעה לילד שלי שהוא רעב, אני דורשת ממנו לתת לי דין־וחשבון מדויק על מה שעובר לו בראש. ככה, הוא לומד להביע את עצמו. איך אפשר

אחרת? פיטר האשים אותי בדברים בלתי נסלחים – שאני נותנת להם יותר מדי גירויים, שאני שוללת מהם הנאות – ופירוש הדבר, שהוא היה סותם להם את הפה, אם רק היה יכול, דוחף להם סוכריות על מקל וגלידה, שהיו הורסים להם את השיניים ומפתחים אצלם, לכל החיים, אהבה לממתקים. זה בכלל לא הדאיג אותו, אבל אני, צר לי לומר לך, אני דאגתי. תראי, אל תחשבי שהוא היה אבא רע, להיפך. הוא אהב את ג׳אנט ואת הארווי בלי גבול. והם אהבו אותו, אבל זאת בדיוק היתה הבעיה. אני הרגשתי, שאני רוצה להכניס אותם מתחת לזרוע שלי ולברוח אתם, אבל איך יכולתי? אחרי שתי דקות הם היו מתחילים ליילל ולבקש את אבא שלהם.

התוצאה של המריבות שלנו בקשר לחינוך הילדים, ביחד עם המציאות של שני הילדים הקטנים והמתוקים האלה היא, שאני התרגזתי והתעצבתי בקלות, והעברתי המון זמן בבכי, שלא יכולתי לעצור אותו. כמה שלא השתדלתי להיות חזקה ושמחה למען הילדים, נכשלתי. הם ראו אותי מדוכאת, הם ראו את העיניים האדומות שלי ושמעו את פיטר צועק. זה לא יכול היה להימשך יותר. אין דבר יותר טראומטי ומזיק לילדים מלשמוע את ההורים שלהם רבים. אין סליחה למי שנותן לזה לקרות, אבל זאת לא היתה אשמתי. זה התחיל להיראות כאילו שאנחנו צריכים להיפרד. הוא ואני היינו צריכים לתת להם שני בתים אוהבים נעימים, שהם יתרוצצו ביניהם, כיוון שלא יכולנו לתת להם בית אחד כזה. היה לי ברור, שאני אעשה את מה שצריך בשביל זה. אבל בכלל לא הייתי משוכנעת, שהוא יעשה את זה גם. פיטר כבר התחיל לצאת עם אשה אחרת, משוגעת על ג׳אנק־פוד, שבילוי אחר הצהריים עם ילדים בשבילה זה היה ללכת למקדונאלד בדרך לגן־החיות – את מתארת לך? גן־חיות! את מתארת לך את הסבל של חיות הבר המסכנות האלה, שכלואות בכלוב, ואת ג׳אנט והארווי, שצריכים ללטוש עיניים ולזרוק להן בוטנים? תביני, אני יודעת יפה מאוד, שהכי טוב לילדים לראות את ההורים שלהם מאושרים, והדחף המיני של פיטר היה כזה שהוא היה יכול להיות מאושר רק אם הוא היה מספק אותו פחות או יותר. לא היה לי שום דבר נגד החברות שלו, כולן ביחד וכל אחת לחוד, אז שלא תאמיני למי שאומר לך שרצחתי מתוך קנאה. אם זה בכלל היה רצח, אז זה היה לגמרי מתוך אמהות, פשע למען ילדים, שכולל מוות ו/או הטלת מום בהורה לא מוכשר ו/או מזיק. זה לא האשמה של פיטר, שהוא היה כזה. תאשימי את אלוהים, אם את רוצה להאשים מישהו, שברא הורים וילדים שהצרכים הרגשיים שלהם חופפים אבל לא זהים. זה היה המצב. לא היתה לי דרך אחרת לצאת מהסבך הבלתי אפשרי הזה.

גירושים, אם כבר מדברים על זה, משבשים מאוד את נפש הילד, נכון? הילדים סובלים נוראות כשמשפחה מתפרקת. הסטטיסטיקה מראה, שמוות של הורה הוא פחות מזיק לילדים מגירושים, כל זמן שהמסגרת המשפחתית נשמרת ושההכנסות לא קטנות. אז מה יכולתי לעשות, העלמה ג׳ייקובס? לטובת ילדַי?

עשיתי לפיטר ביטוח־חיים והוא ואני והחברה שלו והילדים יצאנו לפיקניק ואספנו פטריות, וביניהן אחת רעילה, ואני בישלתי צלי לארוחת הערב והוא והיא אכלו אותו – אני צמחונית ואף פעם אני לא מרשה לילדים לאכול בקר, בגלל הפחד ממחלת הפה והטלפיים, אבל פיטר, כמו שאת יכולה לתאר לעצמך, אף פעם לא ויתר על בשר בקר: הוא היה מוכרח לקבל את מה שהוא אוהב, וזה התנקם בו, כמו שכתוב בספרים. אל תדאגי, הבאתי מהר את שניהם לבית־החולים, כדי שהילדים לא יהיו עדים למשהו מכוער. לא תיארתי לעצמי, שחוקרי־מוות ושוטרים יכולים להיות כל־כך חשדנים – יש לי כנראה נטייה לחשוב שכולם כמוני, חושבים רק על טובת הילדים. אבל זה לא שיגעון, העלמה ג׳ייקובס, תסכימי אִתי. עשיתי את מה שהכי טוב לילדים שלי, הכי טוב לפי הסטטיסטיקה של החברה שלנו: ואני חייבת לחזור אליהם כמה שיותר מהר, לטובתם. קשה לי להאמין, שבית־המשפט הוא כל־כך טיפש עד שהוא לא יוכל להבין את זה. מה דעתך?

סרטים שראיתי

מאת רחל אוסטרוביץ'

אינסטינקט בסיסי

דמויות מקרטון, תסריט מן האשפתות, סיפור... יש סיפור? הדבר המפתיע ביותר בסרטו של פול ורהובן, "אינסטינקט בסיסי", הוא הצלחתו. ורהובן, וכל השותפים לסרט, הצליחו להתל במיליוני צופים אמריקנים, ועכשיו מהתל הסרט גם בנו, ובעיקר בכמה ממבקרי הקולנוע (הגברים) שלנו. יש בסרט מין, ויש גם מוות, ויודעי דבר יגידו לכם בניתוחים מעמיקים שהסרט עושה את ההקשרים שבין מין למוות. אבל זה סרט של מציצנות מן הסוג הוולגרי ביותר, המורכב מפנטזיות של גברים על "משגלי המאה", ובעיקר ממסר נוראי על נשים – הן כולן רוצחות ומייצגות את הצירוף הנורא של ארוס ותנאטוס.

מייקל דוגלאס, בתפקיד השוטר המחפש את הרוצחת (למה צריך לחפש רוצחת? מספיק למצוא אשה, כל אשה – "חפש את האשה"), חושב שהוא עדיין בסרט "חיזור גורלי", ובאחת מסצינות המין הוא מצמיד את האשה לקיר, קורע את בגדיה, ואונס אותה בברוטליות. לאחר מכן הוא מסביר לה ולנו שזה מעשה אהבה.

אינני מכבדת סרטים שהמסר שלהם מפיץ שנאת נשים, ועל כן לא אשמור בסוד את זהותה של הרוצחת. היא הפסיכולוגית אשר עזרה בעבר לשוטר להתגבר על רגשות אשם כאשר הרג בשוגג עוברי אורח בעת מרדף. מה גם שלאחר זיהויה דואג הבמאי לעדכן אותנו, שבעת משגל כל אשה היא בעצם רוצחת בפוטנציה. כדי שהמסר שלו יתקבל באהדה, הוא הופך את כל הנשים בסרטו ללסביות ולביסקסואליות. הרי אותן מצווה לשנוא.

הפחד מנשים הוא תופעה ידועה בקולנוע מאז תחילתו, ובכל פעם בגרסה אחרת. "אינסטינקט בסיסי" הוא הגרוע בהם. הצביעו נגד – אל תלכו לראותו.

אורח אמריקאי

הקולנוע הישראלי מרתק אותי, ואני עוקבת אחריו בדריכות כיוון שהוא נותן ביטוי ממצה לפן כלשהו של מציאות החיים שלנו כאן. לאור ההתלהבות הרבה של כל מבקרי הקולנוע הישראלים מסרטו של איתן גרין, "אזרח אמריקאי", קיוויתי שהנה סוף־סוף הגיע הסרט הישראלי שבזכותו אוכל להצטרף למקהלת המבקרים המהללים. ואכן, אילו היה הקולנוע הישראלי מיועד רק למחצית האוכלוסייה, אולי הייתי מצטרפת לשאר המבקרים. אבל כידוע, גם המחצית השנייה קיימת.

אהבתי את העובדה שגרין עשה סרט על שני אנטי־גיבורים, ועוד יותר מכך – שתי דמויות גברים שאינם מצ'ואיסטים, אינם גרים בתל־אביב, ואינם נותנים את התחושה שהם כול־יכולים. גרין אף הצליח לעורר אהדה וסימפטיה אל דמות של גבר לא מרשימה אך רגישה. הגיבור המרכזי, עיתונאי של מקומון באשדוד, לא רק שאיננו כה מוצלח, הוא אף חולה במחלת האפילפסיה. גם חברו האמריקני, שחקן כדורסל, איננו כוכב כפי שהיינו מצפים לראות.

הידידות שנוצרת בין שני הגברים בהחלט מרגשת. אבל שתי דמויות הנשים מודבקות לעלילה בדרך בנאלית שמזכירה סרטי קולנוע ישראליים בעבר. דמות אחת שולית ביותר, והיא בוגדת בשחקן האמריקני עם שחקן אחר. כבר בתחילת הסרט, לפני שהצלחנו להתוודע אליה, היא במיטה עם השחקן. אין לה עומק ואיננו מבינים את מניעיה. הדמות השנייה, המרכזית יותר, היא אחותו של הגיבור, ולמרות ניצוץ של יחסים שמתעורר בינה לבין השחקן האמריקני, תפקידה המרכזי הוא בעצם תפקיד של מתווכת בין שני הגברים. היא בתפקיד המסורתי של "אם", המגוננת על אחיה החולה.

מעניין לציין שדמויות הנשים הבוגדניות אינן זרות לקולנוע הישראלי. זהו מוטיב חוזר. גרין בחר להציג שתי דמויות נשים בוגדות. האחת בוגדת בגבר, והשנייה, שמגלמת אווה חדד, הבוגדנות שלה סמייה משהו. היא נטשה את מקום מגוריה, אשדוד, והיא חיה בניו־יורק (בגידה במדינה?).

העובדה שבמאי ישראלי יכול לרגש אותנו בסרט על ידידות בין גברים, ואין לו היכולת להרכיב מערכת יחסים בין נשים וגברים, גורעת מאוד מאיכותו של הסרט ומתסכלת עוד יותר.

סיפורי תל-אביב

אמעחאייע, זו המלה ביידיש שצצה במוחי כאשר יצאתי מסדרת הסרטים של איילת מנחמי ונירית ירון, הקרויה "סיפורי תל־אביב". אין תרגום מילולי למושג זה, אבל הכוונה היא "מרענן", "מחיה נפשות". ואכן, שתי הבמאיות המוכשרות החיו אותנו הנשים בסרטיהן. אחרי כמה דורות של קולנוע ישראלי, שבו הנשים היו דמויות ללא רוח חיים שנעו בין המטבח למיטה, סוף־סוף שלוש גיבורות בשר ודם.

אין דרך חזרה לקולנוע הישראלי אחרי "סיפורי תל־אביב". הוא מהווה פריצת דרך בקולנוע הישראלי. אני מאמינה שהוא יהיה הסמן של התחלת תקופה חדשה בכל הנוגע להתייחסות אל נשים. לא עוד התעלמות מקיומן, לא עוד קריקטורות של נשים, לא עוד נשים במתכונת של בובות נעות ללא רוח חיים. לאור הצלחתו של הסרט הוא חייב לשמש דגם חיקוי לבמאיות ולבמאים, לפחות מבחינת הצגת הנשים בו.

הסרט בנוי משלושה סרטים קצרים ובכולם הגיבורות הן נשים.

בכל הראיונות עם הבמאיות הן נשאלו אם הן וגיבורותיהן הינן פמיניסטיות. הבמאיות אינן מעוניינות להגדיר לא את עצמן ולא את גיבורותיהן כפמיניסטיות. הן ודאי מרגישות שלמלה זו עדיין יש קונוטציות שליליות. ובעצם, מה אכפת לי איך הן רוצות להגדיר את הנשים, כל עוד הן חושבות, יוזמות, פועלות, מפעילות, מרגישות, מרגשות וחיות. וכל אלה הם ערובה להצלחה. עובדה.

אינסטינקט בסיסי: הפסיכולוגית היא הרוצחת

מבעד לרעלת הגלות: חלומה הגדול של אום מחמוד הוא לא להיות פליטה

מבעד לרעלת הגלות

בימוי: דוד בן שיטרית

הרבה סרטים נעשו על מאבקו של העם הפלסטיני, על המבוי הסתום בסכסוך הישראלי־פלסטיני, על האינתיפאדה. אך סרטו של דוד בן שיטרית הוא היחיד שמצליח לעקוף את כל הסטריאוטיפים, את כל האימאז׳ים הבנאליים המצויים בתודעתנו בשל שנים של צפייה בכתבות טלוויזיה על הנושא. בן שיטרית מעביר במופת קולנועי ובאנושיות את סיפור המאבק הפלסטיני, דרך סיפורן של שלוש נשים. לכל אחת רקע שונה, הן באות ממעמדות כלכליים שונים, ומודעותן הפוליטית אינה זהה או אחידה. ובכל זאת, לשלוש הנשים, דלאל אבו־קמר, מרי חאס ואום מחמוד, גורל דומה בתוך עמן: לעצמאותן האישית לא זכו.

עקב ייחודן של הנשים בעת מאבק לאומי לשחרור, יש נטייה להפוך אותן לדוברות, למציגות הרעיון, ל״גיבורות המאבק״. במרבית הסרטים התיעודיים שראיתי על נושא זה היתה נטייה לפלקאטיות, והדברים שביטאו הדוברות נשמעו כתעמולה. לכן חשוב לציין לשבחו של דוד בן שיטרית את הבחירה בשלוש הנשים המבטאות את המציאות הכואבת.

אום מחמוד היא פלאחית מוסלמית המתגוררת במחנה הפליטים עין סולטן. היא אינה יודעת קרוא וכתוב, אך היא יודעת על ניצול הנשים על־ידי פלסטינים אמידים, אלה המעבידים אותה כפועלת חקלאית בשדותיהם. חלומה הגדול הוא חלקת אדמה משלה, כדי לחדול להיות פליטה.

דלאל אבו־קמר, מוסלמית בת 33 (בעת הצילומים), נולדה במחנה הפליטים שאטי בעזה. 12 שנים ישבה בכלא נוה־תרצה בשל פעילות חבלנית. עקב ההקרבה שעשתה למען השחרור הלאומי קיוותה למצוא בחברה הפלסטינית יחס של הערכה. אך במקום זאת היא מוצאת את עצמה עוסקת בעבודות הבית אצל משפחתה, ושאיפתה של אמה היא ש״תתחתן כבר עם איזה סעודי ותציל את המשפחה.״

מרי חאס, נוצרייה ילידת חיפה, החליטה לחזור ולהתאחד עם משפחת בעלה בעזה ב־1967. אלא שבעזה היא נותרה, עד היום, זרה: שם נחשבים היא ומשפחתה לישראלים. אחד הקטעים המרגשים בסרט הוא שיחה שמנהלים מרי חאס ובנה משני עברי הגדר המפרידה בין ישראל למצרים. בנה של חאס הצטרף בשנות לימודיו במצרים לארגון פלסטיני, ומאז נאסר עליו לחזור לעזה. וכך, הבדידות היא מנת חלקה של מרי חאס.

דוד בן שיטרית, יחד עם בת־זוגו, סיני בר דוד, הצליחו לעשות סרט אישי, אנושי ומיוחד. אין בסרט שמץ של זיוף, פטרנליזם או ניסיון לצלם תיזה ידועה מראש. הניסיון של יוצרי הסרט הוא להבין את המציאות – ולא להכתיב אותה. כך הם מצליחים לבטא בצורה עמוקה את מהות הכיבוש, העקירה, הבדידות, הגלות והדיכוי.

ההיסטוריה מלמדת שוב ושוב שכאשר עמים מנהלים מאבקים לשחרורם הלאומי, משתחררות הנשים ולוקחות לא פעם חלק פעיל במאבק. הרבה נכתב ודובר בהקשר זה גם על הנשים הפלסטיניות. אולם כמו הנשים באירופה לאחר מלחמת העולם השנייה, כמו נשות אלג׳יר, הולך ומתברר כי – עוד בטרם הסתיים המאבק – נידונות הנשים הפלסטיניות לחזור למקום המסורתי שמקצה להן התרבות השלטת.

בצאתי מן הסרט חשבתי שכדאי להמליץ בפני משרד החינוך והתרבות להקרין את הסרט גם בקרב הנוער בבתי־הספר, כדי להעביר מסר על מהותו של דיכוי. כעבור כמה ימים קראתי בתדהמה שהצנזורה על סרטים אוסרת על הקרנת הסרט לבני 16 ומטה. ההחלטה חסרת ההיגיון בוטלה מאז על־ידי בג״ץ. ההמלצה שלי בעינה עומדת. את הסרט הזה חייבים לראות. בני־אדם בכל הגילאים. ■

אריה פינקלשטיין

ה הפסטיבל הבינלאומי לסרטי נשים השני שבו אני לוקח חלק כצופה, וזוהי חוויה מיוחדת במינה. מלבד ההזדמנות לראות סרטים נדירים, יש בקהל אווירה חופשית ומתירנית, והדיונים עם הבמאיות מרתקים לעתים לא פחות מהסרטים עצמם. רוב הסרטים (אם לא כולם) לא יזכו לעולם להקרנה בבתי־הקולנוע, ואני מרגיש ממש מיוחד על שניתנה לי ההזדמנות לצפות בהם. אנסה בקצרה לשתף את קוראות/קוראי נגה בחוויה שבצפייה באחדים מהסרטים שמצאו חן בעיני במיוחד.

Mizike Mama: לגשר באמצעות מוסיקה

המשיכו לחלום: נשים קשות יום נפגשות בבאר

הפסטיבל הבינלאומי ה־14 לסרטי נשים בקרטייי

(למצוא את קריסטה) Finding Christa

סרטם של קמיל בילופס וג'יימס הטצ'

זהו סרט בין דרמה לדוקומנטרי, הדן באומץ רב בנושא האמהות. הוא מביא את סיפורה של הבמאית קמיל בילופס על בתה קריסטה, שמסרה לאימוץ בהיותה בת ארבע בשנת 1962. זאת היתה בחירתה בשל רצונה להיות אמנית. במהלך הסרט מראיינת הבמאית את בני משפחתה המסתייגים מצעדה. אחר־כך היא מצלמת מפגש שנערך בינה לבין בתה, שהתרחש לאחר עשרים שנות פירוד. הבת מאתרת את אמה "האמיתית" לאחר שאמה המאמצת דוחפת אותה לעשות זאת. הבמאית נותנת מקום חשוב ונדיב לאם המאמצת, המצטיירת כאשה בעלת פיקחות טבעית ויחס חם לילדיה. המפגש בין האם המאמצת לבמאית יוצר תמונה יוצאת דופן של סולידריות והבנה בין השתיים.

זהו סרט שאומר בפשטות שלא כל אשה רוצה להיות אם, ושבמקרה כזה אימוץ עדיף – הן עבור האם והן עבור הילדים. נוכחותה של הבת בפסטיבל מהווה חיזוק לתקפותו של רעיון זה.

נדמה לי שהרעיון היה קשה מדי לעיכול. ראשית, משום שזהו פסטיבל סרטי נשים ולא פסטיבל סרטים פמיניסטיים. שנית, הילודה היא גורם מכריע בהמשך קיומה של כל חברת ניצול, והמכבש הרעיוני שבחיקו נמצאים כולנו מדורי דורות קשה מאוד לניפוץ.

אני הענקתי לסרט זה פרס ראשון, כיוון שהוא נותן דוגמה מצוינת לסרט העשוי מזווית של ניסיון אישי בתוך החברה השחורה בארצות־הברית, והוא בעל מסר חברתי כלל־אנושי.

(אלכס) Alex

סרטה של תרזה וילאורדה קרבל

זהו סרטה הראשון של במאית צעירה בת 25, המטפל בנושא של מלחמה קולוניאלית בלי להראות לנו אף לא תמונה אחת של צבא או מלחמה. בכפר בפורטוגל מצפים אלכס ואמו לשובו של האב שיצא להילחם באנגולה (לפני עצמאות אנגולה). הקשר היחיד, באמצעות מכתבים, ניתק. חודשים חולפים והאב חוזר בהסתר, מר ושבור, אולי מפני שהיה עד או שותף פעיל למעשי זוועה. בעקבות גילוי שובו של האב מנסים אלכס ואמו למצוא דרך ליצור קשר מחדש עם האב. הוא שב להתגורר בבית, אך הניסיון לחידוש הקשר הרגשי נידון לכישלון עקב השפעתה ההרסנית של המלחמה על המערכת הרגשית של האב.

הגיבורים העיקריים של הסרט הם האם והילד, ובאמצעות סבלם אנו לומדים שהכיבוש מביא גם להרס בני העם הכובש. לדעתי מגיע לסרט זה פרס ראשון במסגרת התחרות של סרטי במאיות צעירות. השופטות חשבו אחרת.

Mizike Mama

סרטה של ווליין דה ויילאר

סרט דוקומנטרי המציג תמונה של מרי דולן (Marie Daulne) ולהקת Zap Mama. מרי דולן, בת לאם אפריקנית מזאיר ולאב אירופי מבלגיה, יוצרת מוסיקה המבוססת על שורשיה כבת תערובת. הסרט מתאר את העוצמה הרגשית ואת הצורך ליצור מנקודת מוצא של המוצא הכפול: העושר התרבותי מחד גיסא, והסבל החברתי מאידך גיסא, החיפוש אחר השורשים של נשים הנחשבות לשחורות בעיני הלבנים וללבנות בעיני השחורים. "לא רציתי שיהיה לכם מבטא," אומרת האם לבתה כדי להסביר מדוע לא לימדה אותה לדבר בשפתה. אולם כאשר היא מלמדת את בתה את השירים המסורתיים בשפת המקור, ה"ממה", היא אינה יכולה להסתיר את העונג שזה גורם לה.

ניכרת בלהקת Zap Mama ההנאה האישית והשחרור של משתתפותיה מעצם הסינתיזה התרבותית המאפשרת להן לגשר באמצעות המוסיקה על פער גזעי מלאכותי, ובכך לפתור אולי בעיית ניכור אישית. הלהקה מורכבת מחמש זמרות החיות בבריסל: ארבע מהן כהות עור ואחת לבנה. השירה שלהן מושפעת ממוסיקה פוליפונית של הפיגמי ביערות זאיר (קולות מהגרון המשולבים בקולות מהבטן), ממוסיקת גוספל וממוסיקה קובנית. זוהי יצירה מקורית ומלאת דמיון, והן מצליחות ליצור קשר יוצא מהכלל עם הקהל. קטע אחד שנחרט בזיכרוני הוא ניסיון לשלב שירה מיערות אפריקה עם מוסיקה קלאסית אירופית מימי־הביניים. זו דוגמה לגשר האנושי שאפשר לבנות באמצעות המוסיקה – מעבר לזמן, למקום ולמוצא הגזעי.

בעקבות הסרט הלכתי להופעה של הלהקה בפאריס. מלבד החוויה המוסיקלית יש לנשים אלו מסר חברתי שהן מעבירות בפשטות ובהומור.

הסרט זכה לפרס הקהל כסרט הדוקומנטרי הטוב ביותר.

(המשיכו לחלום) Dream on

סרטם של אלין הייר ולורנה פאוול

סרט מלא עניין על הקושי בחייהן של נשים בעיירה בצפון אנגליה שבה 80% מהתושבים מובטלים. הסרט מספר על חייהן של קבוצת נשים הנפגשות מדי שבוע בבָּאר לתחרות זריקת חצים על לוח שעם (flehettes). המפגש משמש להן גם הזדמנות לשתף אשה את רעותיה בבעיות שבביתה ולהביע סולידריות זו עם קשייה של זו ושל האחרות.

הסרט מטפל בין השאר באלכוהוליזם, באלימות הגבר כלפי אשתו ובאונס בתו. הגיבורה המעניינת ביותר בסרט היא בעלת הבאר. היא בת יותר משישים שנה. היא

מלאת חיים ועוצמה, ומגלה הבנה ורגישות לבעיות של כל אחת מהנשים המוצאות בה בעלת־ברית. התנהגותה טבעית וישירה (גם בקשר לתשוקתה המינית), והיא שוברת את הסטריאוטיפ המקובל ביחס לאשה בגילה, "צנועה" ומתחסדת.

הסרט נעשה על־ידי "Amber", קולקטיב של אנשי קולנוע שהחליטו בשנת 1968 לעבוד במשותף מעבר למגבלות של תעשיית הקולנוע. מאז הם עובדים בצפון־מזרח אנגליה. לצורך עשיית סרט זה הם עברו לגור בעיירה מרוחקת, פתחו באר וניהלו אותו במשך שנה. בבאר זה הם הכירו את הדמויות שעליהן החליטו לעשות את הסרט.

הסרט זכה לפרס הקהל לסרט העלילה הטוב ביותר.

(תמונות מסידור הבית)
Menage Scenes de

סרטה של קלייר סימון

זוהי סדרה של עשרים סרטים בני ארבע דקות כל אחד. כל סרט מראה תמונה אחרת של סידור הבית: ניקוי התנור, גיהוץ, ניקוי החלונות וכו׳, והמחשבות העוברות במוחה של האשה בעת ביצוע עבודות אלו. הסרט עשוי בכשרון רב ובהומור, המתבטא בעיקר בשילוב המוזר בין פס הקול (המחשבות) לבין התמונות.

זכה בפרס הסרט הקצר הצרפתי הטוב ביותר.

Kuhsh

סרטה של פרטיבה פרמר

סרט דוקומנטרי המציג את עולמן של צעירות לסביות הודיות ודרום אסיאתיות. הסרט מציג תמונות מחייהן בהודו, באנגליה, בארצות־הברית ובקנדה. הן אינן מוצאות את מקומן, לא בקהילה ההודית ולא בקהילה ההומוסקסואלית במערב. הן מעידות על המאבק שלהן – מצד אחד נגד הגזענות, ומצד שני נגד סטריאוטיפים מסוימים הנפוצים בקהילה ההומוסקסואלית ביחס לאירוטיזם ההודי.

הסרט זכה לפרס הסרט הקצר הזר הטוב ביותר.

האם גברים מדוכאים

סוף מעמ׳ 33

ומשותפים לגברים באותה מידה שהם משותפים גם לנשים.

שלושה שלבים עיקריים ומקבילים חיוניים לתהליך השחרור:

• העלאת מודעותה של החברה בכלל, ושל גברים בפרט, לסבל הנגרם לגברים כתוצאה מתהליך החיברות שלהם. סבל זה אינו ייחודי לבודדים אלא משותף למרבית הגברים (על אף הצלחת רובנו להסתיר זאת). חשוב להבין שהתכונות וההתנהגויות האופייניות לגברים הן נרכשות וניתנות לשינוי.

• עידוד קיומן של פעילויות שבהן גברים יכולים לתמוך איש ברעהו בדרך הקשה, ולעתים כואבת, לשינוי. קבוצות להעלאת מודעות, קבוצות תמיכה וסדנאות אינטנסיביות כל־זכריות מהסוג שפותחו בתנועה הפמיניסטית (למען נשים) מתאימות במיוחד למטרה זו, נוסף על מסגרות קיימות של טיפול אינדיבידואלי וקבוצתי.

• ייזום מחקרים והוראה אקדמית המבוססים על התפיסה החדשה של תפקידי המין. בפקולטות רבות למדעי החברה בארצות־הברית כבר גובשו תוכניות ללימודי נשים ולאחרונה גם ללימודי גברים, והן גורמות מהפך בפרדיגמות מדעיות שהושפעו והשפיעו על התפיסה הפופולרית של סטריאוטיפים גבריים ונשיים משנות השלושים (ג׳וזף בלק).

לגברים ולנשים יחד תפקיד בעידוד לשינוי כמו לשותפות ברווחיו. גברים יתקשו לעבור את הדרך הארוכה מהכחשה לשחרור ללא תמיכת נשים כבעלות־בריתם. האחריות להבאת השינוי בתוך הקבוצה נמצאת קודם כול בידיה של כל קבוצה, אך תמיכה הדדית תחזק ותכפיל את קצב ההתקדמות לקראת מטרותיהם הייחודיות והמשותפות של שני המינים. ■

להלן מרכיבי מפתח אחדים של דיכוי גברים בחברה המערבית, לרבות ישראל.

• גברים זוכים לכבוד ולהוקרה חברתית רק כאשר הם נאמנים לכללי ההתנהגות הסטריאוטיפית.

• גברים נתפסים כפחות אנושיים בטבעם מנשים. הם נתפסים כפחות רגישים, כפחות אכפתיים וכיותר חייתיים ואכזריים. לא נעשית הפרדה בין התנהגות שלילית לבין אופי שלילי אצל גברים.

• גברים מחונכים לחסום את עצמם בפני רגשות ולהסתיר אותם מאחרים. הדבר נכון לגבי רגשות פחד, יגון והשפלה, כמו לגבי אהבה, אינטימיות, רוך ואפילו שמחה.

• גברים מבודדים מעצמם ומאחרים. מעצמם – על־ידי החינוך להדחקת רגשות ותחושות. מנשים – מעידוד לדחייתן בילדות, ועד לעידוד לניצולן בהתבגרות ובבגרות. מגברים אחרים – באמצעות דיכוי הומוסקסואלים שמביא להיווצרות ההומופוביה.

• גברים לומדים שחובתם לקחת אחריות יתר על חייהם ועל חיי הסובבים אותם. ביחד עם הבידוד הכללי, גברים חשים שהם צריכים לשאת בעול לבדם ושאסור להם להיעזר, לסמוך על אחר, או להתפרק. לקושי הזה נוספת הביקורת המוצדקת של נשים וילדים, המתלוננים שנבצרה מהם ההזדמנות לקחת אחריות על עצמם בעצמם.

• על גברים מועמסות ציפיות בלתי הגיוניות ואף סותרות: להצליח תמיד יותר מגברים אחרים; להיות מוכנים ומזומנים ליחסי מין בכל הזדמנות שצצה; לקשור קשרים הדוקים עם גברים בצל אימת ההומופוביה; לדחות כל תכונה "נשית" אך בו בזמן גם לקיים יחסים אינטימיים ומחייבים עם בת־זוג; להיגזר על־פי האידיאל של דון ז׳ואן, ולקיים יחסי מין מחוץ לנישואים, אך גם לשמר את הערך הבסיסי של "איש משפחה טוב"; להפגין שליטה רגשית בפני כל איום או סכנה, אך להיות גם מסוגל לביטויים של זעם ואלימות.

• לחייהם של גברים ערך נמוך מזה של נשים וילדים. גברים נשלחים להרוג וליהרג בכוחות הביטחון. גברים עובדים בתנאי עבודה שוחקים ולעתים מסוכנים. גברים משלמים לעתים בחייהם על חלקם במבצעים ובניסויים הנעשים בשם "קידום האנושות".

על־פי ג׳ון אירווין

המין הקיטשי

היופי כמכשיר דיכוי – הדוגמה של הפרסומת

רחל גיורא

"זה גורם לי הנאה אסתטית עצומה לראות בחורה יפה, כמו שיש לי הנאה אסתטית עצומה לראות תמונות יפות במוזיאון ישראל."
צבי אלגת, עורך "לאשה"

"מה שמוכר זה ויזואליות ונשים יפות."
רוני שיר, עורך "עולם האשה"
מוסף "חדשות", 17.7.92

נשים נחשבות כ"מין היפה". המין הקיטשי, אני טוענת. הקיטש בעיקרו הוא מיקוד תשומת הלב במושא היצירה כחפץ, כעטיפה נאה, על חשבון המהות. הקיטש הוא העצמת האמנותיות, המלאכותיות, תוך כדי הדגשת ההיבט המלבב, הנעים, החושני־מתקתק. אפקט הקיטש מושג באמצעות גודש של אמצעים אמנותיים בצד תוכן רדוד.

הסבת תשומת הלב אל החיצוניות, יכולה להיות מכשיר של שליטה ודיכוי. האובייקט הקיטשי נתון כולו לשליטת היוצר/ת אותו ו/או המתבונן/ת בו. אין לו אוטונומיה. הוא חפץ המכוון רק אל העינוג החושני של יוצרו־בעליו. הוא מעוצב על־פי טעמו, ומשקף את נקודת מבטו.

ביטויים לשליטה כזאת מצויים בכל מערכת של יחסי כוחות בלתי שוויונית בה מתקיימים יחסי שליטה. דוגמה לשליטת האדם בטבע והפיכתו למוצר קיטשי הם גני ורסאי. דוגמה לשליטת האדם בחיה הוא הפודל המסופר. הוא נתון לשליטתו המלאה של בעליו בעיצוב פרוותו. הוא קישוטי, חמוד, בובתי. הוא מסורק לטעמו, הסרט האדום על צווארו נועד לשעשעו. מהותו הכלבית־חייתית מחוקה. דוגמה לשליטת האדם באדם היא שליטת הגברים בנשים. אחד מביטוייה הוא דימויי הנשים בפרסומת. כמו לגבי הפודל, כך גם לגבי הנשים, ההתמקדות בחיצוניותן מפקיעה אותן מאנושיותן, והופכת אותן לחפץ שעשועים.

מדוע אין מרבית הנשים מתנגדות להצגתן כחפצים בכלל, וכחפצי נוי בפרט? יתר על כן, מדוע רוב הנשים מזדהות עם דימוייהן הקיטשיים, כלומר עם הדימויים השליליים שיצרו עבורן גברים? על־פי תיאוריות סוציולוגיות, נשים אינן בוחלות בדימויים השליליים המייצגים אותן, מפני שכקבוצה חלשה הן נוטות להזדהות עם ערכי הקבוצה השלטת (הגברים), ולהפנים אותם. הפיכת נשים למוצרי קיטש – לחפצים נאים – היא, אם כך, מכשיר דיכוי מוצלח במיוחד מפני שלא רק שאינו מעורר את התנגדות המדוכאות, אלא אף זוכה בתמיכתן המלאה.

ההכרח להפוך לקיטשית, כלומר, ההכרח

6

לשאת חן בעיני גברים, הופך את האשה לחלשה, לתלויה בשיפוטו של הגבר. בשביל כל אחת מאתנו, הגבר שלה הוא פריס האגדי, המושיט לה את תפוח הזהב לאות כי בחר בה בשל יופיָה. עד היום גברים הם הקובעים את הסטנדרטים ליופיָן של נשים. והם גם קבעו שהיופי שלנו הוא חיצוני וניתן למדידה: תחרות מלכת היופי היא רק אחת מן הדוגמאות. המודלים שלנו לחיקוי אינם רק מלכות היופי, אלא גם הדוגמניות. וגם הן משועבדות לצלם או לאופנאי. כדוגמה טיפוסית לעיצוב הנשים על־פי נקודת המבט הגברית יכול לשמש הווידיאו־קליפ Too Funky של ג׳ורג׳ מייקל, שהוא ואריאציה על המוטיב של האמן (הגבר) והמודל שלו (האשה). בקליפ הזה, הזמר משחק את תפקיד הצלם המתבונן בדוגמניות החולפות לפנינו על המסלול. אף אחת מהן לא נראית אנושית. ולבד מהשתדלותן לשאת חן בעיני הגבר הצופה, מובלט גם יסוד התחרותיות הכמעט אלימה ביניהן על תשומת לבו.

הפרסומת היא האמצעי הבולט ביותר בהצגת נשים כמוצרים אסתטיים ולא כבני־אדם. נשים הן אבזרי נוי – חפצים שצורתם מאפילה על מהותם: נשים מעוצבות בפרסומת כחפצים שאותם הן מוכרות. באמצעות הצבעים – צבעי האיפור (1), צבעי הבגדים (2) שהם צבעי המוצרים – ובאמצעות האבזרים (3), הן מושוות לחפצים, או לאריזות החפצים, ואף הופכות לחפץ ממש (4, 5). וכך, באמצעות ההשוואה הוויזואלית, תכונות החפצים עוברות לנשים. היחס אל נשים כאל חפצים – ״תרגיש חופשי״ להשתמש באשה כבסיגריה – (6) הוא רק מסקנה ״טבעית״.

הפרסומת משתמשת בנשים כבאובייקט מיני (7). אף שלכאורה יש כאן עירום של שני המינים, רק האשה היא אובייקט מיני, מוגשת־מגישה את עצמה למתבונן הגברי

7

8

בתוך התמונה ומחוצה לה. כאובייקט מיני היא זוכה גם להבעת זלזול: היא מתאמצת למשוך תשומת לב, אך כבר לא מתבוננים בה (8). פרסומת למכונית הגדילה לעשות. היא מציגה אשה המפעילה את קסמיה

9

10

המיניים, אך הגברים נועצים מבט דווקא במכונית שאותה היא מנקה. יש כאן השוואה לחפץ (למכונית), אך ההשוואה אינה מסתיימת בקשר שבין מכונית לאשה (כאומרת: מכונית יפה כמו אשה). ההשפלה גדולה יותר: אמנם מכונית היא כמו אשה, אך היא יפה או מרתקת ממנה.

כאובייקט תשוקה, נשים נתונות לשליטה גברית, אפילו כאשר הן לכאורה בעלות הכוח (9). בעין המתבונן הגברי, אובייקט תשוקה הוא תמיד בעמדת חולשה, עד כי אפשר להפעיל עליו אלימות (10).

חיפצונן של הנשים עלול להפוך קטלני. אם הן חפצים הרי אפשר לעשות בהן הכול: לפרוץ את גבולן ולגעת בהן ⇦

12

ולהשתמש בהן לכל מטרה, אפילו במחיר חייהן (12).

מה אנחנו יודעים על נשים. שהן נראות יותר מגברים, שהן מחייכות יותר מגברים, שהן מצחקקות יותר מגברים – סימני החנופה של החלש המרכך את התנהגותו או מבעיו. אנחנו יודעות שהמרחב האישי שלנו לא נשמר, שנוגעים בנו יותר מאשר בגברים, שנתקלים בנו מפני שהדרך היא של הגברים. שאונסים אותנו יותר ורוצחים אותנו יותר. נשים מקבלות יחס של חיות שעשועים. מלטפים אותנו, מקשטים אותנו, והודפים אותנו כשנמאס. חיות שעשועים הן לא בני־אדם.

רק כאשר יהיה לנו כוח, או כשנחליט להפעיל אותו, יהיו לנו גם דמויים שישקפו את שליטתנו. תחושה של שליטה, או אפילו פנטזיה של שליטה, היא עדיין מנת חלקן של מעטות. מדונה היא אחת מהן.

עיצוב הדמויות בקליפים של מדונה ובהופעות שלה שונה לחלוטין מן הדימויים הרגילים של נשים וגברים. ביצירה שלה, מדונה היא המרכזית. הגברים הם שוליים. בחזית נמצאות תמיד נשים. הן שולטות בכול, וגם בגברים. למדונה רקדנים ממין זכר, המתפקדים כרקע. ובעיקר, הם הקבוצה החלשה. השיר Cherish ישמש כאן כדוגמה. השיר נפתח בתלונתה של מדונה שחם לה. מיד עולים מתחתית הבמה שלושה בתולי ים: גברים בלבוש שהכרנו עד עכשיו כשייך לבתולת הים: גוף אנושי ורגלי סנפיר. בסנפירים הם משתמשים כבמניפות להשיב רוח לפני מדונה. הם מחייכים אליה, מתרפסים לפניה, וכחיות מחמד מנסים להפיס את דעתה. הם בשליטתה המוחלטת. מסייע לכך זנב הדג שלהם המחליף את רגליהם. אך, בעוד שרגליים היו נותנות להם שליטה – חופש תנועה, זנב הדג משאיר אותם על גחונם, למטה, מתחת לשרביט המנצחת.

הקליפ הזה הוא דוגמה נגדית המאששת את הכלל: בעולם ערכים כשלנו, מי שבידו השליטה יהפוך את בני הקבוצה האחרת לאובייקט שעשועים. הקיטשיות של נשים, אם כך, אינה ראיה או ערובה ל"נשיות", אלא לנחיתות חברתית. ■

אני פונה לכל הנשים שעברו כריתת רחם או כריתת רחם ושחלות בכל גיל שהוא, ליצור אתי קשר על מנת לשוחח על ההשלכות שהיו לכריתה על חייהן הן במישור הנפשי ובעיקר במישור הגופני. אין כמעט בנמצא חומר כתוב על נושא זה. אם יש למישהי ידע אישי או חומר כתוב, או חברות, קרובות, מכרות שחוו את הניתוח הזה, אנא כיתבו אלי ל: נורית גילת, ת.ד. 9568 חיפה 31095, או בטלפון 04-331024 בשעות הערב.

הייתי רוצה ללמוד מניסיון כולנו וליצור חומר הסברה לנשים שתדענה לקראת מה הן הולכות, ולמה לצפות לאחר ניתוח מסוג זה. סודיות מובטחת.

בתודה,
נורית גילת, חיפה

על ספרים וספרות

בין העונות
על נשים באמצע החיים

מאת רבקה נרדי
קשת – הוצאה לאור, 1991

"בין העונות" הוא ספרה השני של רבקה נרדי. יחד עם ספרה הקודם, "אשה בזכות עצמה", ופעילויותיה לקידום נשים משנת 1978 כמנהלת וכמנחה מקצועית במסגרות ציבוריות ופרטיות (מכון "נורה"), והקמת מכון "דיאלוג" ב־1990 בשיתוף עם בן־זוגה, חן נרדי, פילסה לה נרדי מקום מרכזי בקרב אנשי המקצוע המתמקדים בשיפור מעמדן של נשים.

הספר "עוסק בהתבגרות – שלי ושלך," כותבת נרדי בהקדמה, ומנסה למקם את שלב ההתבגרות הזה באמצע החיים. בפרק הראשון, "אמצע החיים" של נשים נראה כאיזו נקודת תפנית המלווה בדרך כלל, אך לא תמיד, במשבר, שלאחריו האשה יכולה לבחור להתנשל מן התפיסה העצמית הקודמת שלה ולפתח אני חדש, או לוותר. רוב הנשים שנרדי ראיינה בחרו להתבגר ולבנות אני אוטונומי יותר בעל הערכה עצמית חיובית.

המועקה שליוותה אותי לאורך קריאת רובו של הספר נבעה מכך שנרדי נמנעה מנקיטת עמדה חברתית־פוליטית ברורה. רק בפרק האחרון מצאתי דברים מנוסחים ללא ריכוך. יש דברים קשים בהתבגרותן של נשים, והם שזורים לאורכו של כל הספר, אך רק בפרק האחרון הם נאמרים מעמדה ברורה ולא אמביוולנטית. לכן אני בוחרת להתחיל בסוף. מנקודה זאת יש בין נרדי לביני דיאלוג. נוסף על כך נראה לי שאם מתחילים מהסוף, אפשר לקרוא טוב יותר את ההתחלה. שכן יש בה חלקים מהעמדה הברורה שבסוף, אך גם חלקים אחרים, שאינם מתיישבים עם הבהירות של הפרק האחרון. יותר מקודמיו, הפרק האחרון נראה כאילו נכתב באמצע החיים, במקום שבו נרדי מתחברת בפשטות אל כוחה, אל המנהיגות שבה. אל הקול הזה ייחלתי לאורך כל הספר.

לאורך הספר מתווה נרדי את המעברים שעושות נשים ממצב של חוסר כוח אל כוח. אך רק בפרק הזה מובהר בצורה חד־משמעית, שמצב חוסר הכוח שבו נתונות מרבית הנשים במחצית הראשונה של חייהן אינו הכרחי, אינו חלק מנשיות מולדת, אלא תוצאה של דיכוי. אף שנרדי נמנעת מלהשתמש במלה דיכוי, המושג נבנה ממאפייניו. למשל, "נישואים מוקדמים ולידות, הנתפסים על־ידי נשים צעירות כפסגת ביטוין הנשי, הופכים במהירות למצב חיים המשמר את התלות הכלכלית והרגשית של האשה ביחסיה עם בעלה. ההיצמדות שלה ושלו לשלושת תפקידיה המסורתיים – אם, רעיה, עקרת בית – מצמצמת את עולמה ואת זכויותיה האישיות כפרט, הזכאי לחופש בחירה ולהתפתחות אישית." לא שזהו מסר מסעיר בחדשנותו, אך הוא מעיד על עמדה ביקורתית ברורה. תהליך החיברות של האשה מוצג כאן כתהליך של דיכוי, הוא הופך אותה ליצור חסר מעמד עצמאי, כלומר חסר כוח.

לעומת זאת, בראשית הספר, במיוחד בשני הפרקים הראשונים, נרדי נמנעת מאמירות ביקורתיות. במקום לדבר על דיכוי הנשים היא משתמשת באופן נייטרלי במושג (המקצועי) "חיברות": נשים לומדות להיות "נשיות" בתהליך חיברותן, גברים לומדים להיות "גברים" בתהליך חיברותם. נכון. אך בעוד שהחיברות של נשים הופכת אותן לסבילות, לצייתניות, לסתגלניות, לנחותות, ומנשלת אותן ממקורות הכוח שלהן ומהיכולת שלהן לבחור את האני שלהן בשלב ההתבגרות המתאים, בקיצור, בעוד שתהליך החיברות שלהן מתאים אותן להיות המין הנשלט, החיברות של גברים מכשיר אותם להרבה יותר עצמאות ושליטה בחייהם, והופך אותם למין השולט.

שני סוגי חיברות שונים אלה מוצגים כאן כשווי ערך, ובכך ניתנת לגיטימציה למצב הקיים: לנשים יש סיכוי להגיע אל התחושה כי יש להן שליטה על חייהן באמצע החיים

(בגילאים שבין 40 ל־60), וגברים באמצע החיים יוכלו לגלות את הנשיות שלהם, את הצרכים הרגשיים ואת מרכזיות היחסים האינטימיים. יש איזה איזון טבעי. הכול בסדר, רק בסדר אחר. ובכל זאת, איזה הבדל!

הדבר המוזר הוא שנרדי מביאה בחלקים אלו, כבאחרים, את כל ההוכחות לדיכוי הנשים, אך אינה מסיקה מהן את המסקנות. למשל, היא מתייחסת למחקרים (של אירית רוזנשטיין וישראל טיניק, ראו גם נגה 17), המצביעים על כך שהאשה הנשואה פגיעה יותר מהחד־הורית, מפני שהיא מתוסכלת יותר מחוסר השוויוניות שבנישואים ומחוסר השותפות הצפויה מבן־זוג. אך מסקנתה היא: "במחצית הראשונה של חיי האשה פגיעות היא כנראה מצב קיומי, המשלב בתוכו יסודות התפתחותיים לצד תפקידים ומצבי חיים, האופייניים לשלב זה בחייה. אם נקודת הפתיחה היא פגיעות, יש לאן לצמוח. התבוננות בעצמנו לצד עיון במחקרים נוספים ילמדו אותנו, כי אנחנו בדרך לגדילה."

זהו. השלמה מוחלטת. "מצב קיומי". שום כעס. שום מחשבה על כך שאולי אפשר לשנות משהו. אמנם לא בשבילנו, אולי, אנחנו כבר בקטע אחר, עברנו את המחצית הראשונה. אך מה עם בנותינו? האם אי־אפשר לעצור את הצו "הקיומי" הזה? לא נאפשר להן למרוד? נניח גם להן לעבור אותו תהליך חיברות "בלתי נמנע", ולא נודה, חס וחלילה, שזה דיכוי שחובה להשתחרר ממנו, ושרצוי לא לעבור חצי חיים בשביל לגלות אותו?

הספר פותח ביסוד ההשלמה כמרכיב בהתבגרות. רוב המרואיינות מדברות על השלמה עם אובדנים. אך האובדן המרכזי קשור דווקא לחיצוניותן. גם בשביל נרדי זהו מרכיב מרכזי בנשיות של כל מחצית, הראשונה והשנייה כאחת. כמעט כל מרואיינת מוצגת באמצעות המראה החיצוני שלה: "אפרת בת 44 ונראית כנערה"... "דינה בת 55... פנים מקרינות יופי פנימי... מתבוננת בי במבט של ילדה שובבה"... "נעמה, עיניים כחולות נוצצות של ילדה" (עמ' 16–17). כולן בנות המחצית השנייה, אך עדיין חשוב לשמור על סממני המחצית הראשונה – יופי, ובעיקר ילדותי.

נרדי אמנם מצטטת את מחקרו של סשה ויטמן שבדק את תדמית האשה בפרסומת (ראו גם נגה 12). מסקנתו היא שמערכת הסימנים החיצוניים מציגה יופי נשי כחולשה: "מוגבלות, ותרנות, תלותיות, חוסר תכליתיות, פגיעות, רגשנות, גשמיות, מיניות, ביתיות, גברוצנטיות." אך למסקנות האלו אין השפעה על דרכי הצגת המרואיינות או התדיינות עם מסריהן. אפילו כאן, בספר פמיניסטי, אנחנו מקבלות את זה, גם בדלת הקדמית וגם באחורית. במסר הישיר, נרדי שואלת ומקבלת תשובות הקשורות לקבלת אובדן סימני הנעורים החיצוניים. במסר הסמוי, נרדי אינה מוותרת על תיאורים חיצוניים המאשרים שחשוב להיראות צעירה. מחצית החיים כנראה עדיין אינה הזמן להשתחרר מכבלי הדיכוי הגברי.

כך בהתחלה. אך כאמור הפרק האחרון מדבר בקול משוחרר: "אומרים לך מגיל צעיר, ש'מראה טוב' יעזור לך להשיג – בעל, משרה, יוקרה חברתית. מראה 'טוב', כזכור, קשור במראה צעיר, ולכן אם תרצי אם לאו – את נידונה למרדף אחר המראה הצעיר... ניתוחים פלסטיים, מתיחות עור, 'קילופים', מתיחת חזה, בטן ואיברים נוספים הם חלק מהמסע שאת עושה בעל־כורחך או מתוך אמונה תמה, שכך תצילי את עצמך משקיעה נוספת... את רוצה להיות את, אמיתית לעצמך. הסירי את המסווה שהכול מנסים לשים עלייך. השמחה המתוקה שאת חשה כאשר 'טועים' בגילך רק מרדימה את חושייך. כבר אינך צעירה, מותר לך לאהוב את האשה שאת רואה במראה."

הספר "בין העונות" אינו מדבר בקול אחד. הוא נע בין סקסיזם מופנם לבין דחייתו. אולי נכתב בעונות שונות. גם חסרים לי פרקים על אמצע החיים של נשים שאינן קשורות לגברים, אלא לנשים, על מיניות באמצע החיים.

רחל גיורא

סופי ז'רמיין

סוף מעמ' 29

בהיותו בן 17. לאגראנז' ולאפלאס, שגילו את כשרונו, תמכו בו, והוא התקדם באקדמיה בקלות. ב־1812 נבחר לאקדמיה הצרפתית למדעים.

פואסון ניסה להסביר את הרעידות במשטחים אלסטיים באמצעות מודל של ניוטון. הוא החל עם הרעיון שהמשטח מורכב ממולקולות שבעת ובעונה אחת דוחות ומושכות זו את זו. הוא קיבל נוסחה מאוד מסובכת, ועל־ידי פישוטה הגיע למשוואות של לאגראנז'. על־פי אמות מידה מודרניות, ההנחות של פואסון אינן קבילות. אולם בשעתו חשבה האקדמיה שהוא אכן הצליח לפתח את תורת האלסטיות, ומאחר שהיה חבר באקדמיה למדעים, היה מועמד לקבלת הפרס.

ז'רמיין היתה צריכה לחכות לפרסום הרשמי של עבודת פואסון לפני שיכלה להגיב עליה ולהראות את הפיתוחים שלה. במאמר משנת 1815 היא תקפה חלק מההנחות של פואסון, וטענה כי כוח האלסטיות נמצא ביחס ישר לכוח המופעל, וכוח זה קשור לשינויים הנראים על פני המשטח. מאמר זה הפך לעבודה השלישית שהיא הגישה לתחרות. הפעם היו השופטים לז'אנדר, לאפלאס ופואסון. עם הסתייגויות הם העניקו לה את הפרס של האקדמיה למדעים. אולם ז'רמיין אף לא טרחה להשתתף בטקס ההענקה: הפרס שימש עבורה הוכחה רשמית להכרה ביכולתה.

זכייתה בפרס לא שינתה את היחס אליה, והיא לא זכתה בכבוד. פואסון נמנע מלדון אתה על עבודות מדעיות והתעלם ממנה בפומבי. ז'רמיין מצאה בעל־ברית בפורייה (1768–1830), שהקריירה שלו, כמו שלה, סבלה מהיריבות עם פואסון. פורייה עודד אותה לקחת חלק בפעילות של הקהילה המדעית בפאריס. היא הלכה לשמוע הרצאות באקדמיה של המדעים, והיתה האשה הראשונה שעשתה זאת בלי שתהיה אשתו של אחד החברים.

למרות שז'רמיין כתבה עבודות שמן הראוי היה שיקנו לה תואר אקדמי, היא אף פעם לא זכתה לקבל תואר. ב־1830 נכשל גאוס במאמציו לשכנע את אוניברסיטת גטינגן להעניק לה תואר דוקטור. ז'רמיין מתה ב־1831, בת 55. לפני מותה היא החלה בכתיבת מאמר פילוסופי שהתפרסם לאחר מותה, "מחשבות כלליות על תרבויות ומדעים". במאמר היא ניסתה לזהות את מקור האינטלקט שבפעילות האנושית. היא האמינה שקיימות אנלוגיות שהרוח האנושית מכירה אותן ופועלת לפיהן.

לא נותר אלא לסיים בדבריה של אמי דאהן דאלמדיקו, היסטוריונית של המדע: "גם אנו חייבים להכיר באנלוגיה בין חיינו לבין חייה של סופי ז'רמיין ומאבקה למצוינות ולהישגים כנגד הדעות הקדומות." ■

שער מִשְׁלָה יניתה אקרמן־אוחנה נולדה בחיפה ב־1963. למדה באוניברסיטת חיפה בפקולטה לאומנות יצירה